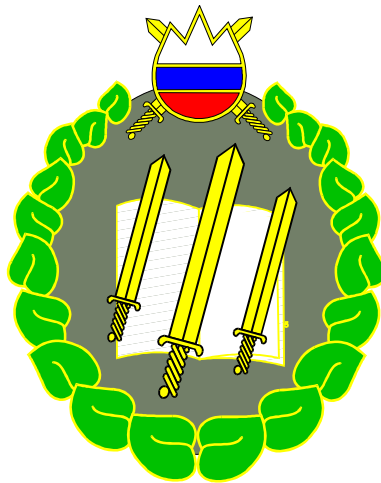

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OBRAMBO
SLOVENSKA VOJSKA

Poveljniško štabna šola

**6. GENERALŠTABNO VOJAŠKO IZOBRAŽEVANJE IN USPOSABLJANJE
ČASTNIC IN ČASTNIKOV SLOVENSKE VOJSKE**

**SPREMENJENE FUNKCIJE OBOROŽENIH SIL SREDNJEVROPSKIH
DRŽAV PO HLADNI VOJNI**

ZAKLJUČNA NALOGA

Avtor: ppk. mag. Igor Cebek

Mentor: VVU XIV. r. doc. dr. Vinko Vegič

Maribor, 15. julij 2011

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorju VVU XIV.r. doc dr. Vinku Vegiču za koristne usmeritve in smotrne ter pravočasne zamejitve pri oblikovanju strukture in poteka zaključne naloge ter nenazadnje potrpežljivost pri pregledovanju in ocenjevanju pričujočega dela.

IZJAVA O AVTORSTVU ZAKLJUČNE NALOGE

Slušatelj/ica (čin ime in priimek) **ppk. mag. Igor Cebek** izjavljam, da sem avtor/ica zaključne naloge z naslovom **SPREMENJENE FUNKCIJE OBOROŽENIH SIL SREDNJEEVROPSKIH DRŽAV PO HLADNI VOJNI**, ki sem jo napisal/a pod mentorstvom **VVU XIV.r. doc. dr. Vinka Vegiča**.

S svojim podpisom zagotavljam da:

- je zaključna naloga izključno rezultat mojega lastnega dela,
- so vsa dela in mnenja drugih avtorjev, ki jih uporabljam v zaključni nalogi, navedena oziroma citirana v skladu s Postopkovnikom za izdelavo in ocenjevanje zaključne naloge na PŠŠ,
- se zavedam, da je plagiatorstvo kaznivo po Zakon o avtorskih in sorodnih pravicah, (Uradni list številka 21/1995, 9/2001), prekršek pa podleže tudi ukrepom disciplinske odgovornosti v skladu s Pravili službe v Slovenski vojski,
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo zaključno nalogo in moj status v Slovenski vojski.

S podpisom se odrekam vsem materialnim pravicam v zvezi z zaključno nalogo in dovoljujem uporabo zaključne naloge v študijske namene.

V Mariboru, dne _____

Podpis: _____

Povzetek

Spremenjenje funkcije oboroženih sil (OS) srednjeevropskih držav po hladni vojni so predmet proučevanja pričujočega dela, ki je najprej zahtevalo, kar se da jasno definiranje pojma "srednje evropsko" oziroma Srednje Evrope in njenih gospodarskih, kulturnih in nenazadnje varnostno-političnih značilnosti. Po koncu hladne vojne se v Evropi in svetu dogajajo pomembne spremembe na področju varnosti in še posebej percepciji nevarnosti – zaznavanje novih, kompleksnih in nadvladanih ali globalnih groženj, na katere pa se ne da odgovarjati z OS Clausewitzevega tipa. Zato so se tudi srednjeevropske države odločile za transformacijo svojih OS. Tako imajo danes že vse srednjeevropske države članice Nata t.i. "poklicne OS", ki so male, dobro usposobljene, visoko mobilne in sodobno opremljene. Prav vse srednjeevropske države tudi Avstrija in Švica, ki nista članici zveze Nato oziroma sta nevtralni, so spremenile funkcije svojim OS in jih tako namenile, bolj kot za izvajanje vojaške obrambe nacionalne države, za zagotavljanje mednarodne miru in varnosti.

Ključne besede: Funkcije OS, Srednja Evropa, Postmoderne OS, Transformacija OS, Sodobne in kompleksne grožnje, Mednarodne operacije in misije (MOM).

Summary

The subject of analysis is a changed function of Armed forces of Middle Europe states after the cold war. The beginning required a definition what exactly does a term “Middle Europe”, their economic, cultural, security and political character mean. After the cold war, tremendous changes in Europe and around the world were happening as far as security matters an especially a perception of modern, complex and global threats were concerned, and Clausewitz type Armed forces were not an answer to those threats. That was the reason the Middle European states decided to form their own Armed forces. All Middle European states which are NATO members thus have their own professional armed forces, which are small, well trained, highly mobile and well equipped. All Middle European states, as well as Switzerland and Austria, which are not NATO members, changed functions of their Armed forces and gave them a new function – from national defence to providing international peace and security.

Key words: Functions of Armed Forces, Middle Europe, Postmodern Military, Transformation of Armed Forces, Modern and complexity threats, International peace support missions.

KAZALO

1	UVOD	8
2	METODOLOŠKI OKVIR	11
2.1	HIPOTEZE	11
2.2	NAMEN IN CILJI NALOGE	12
2.3	METODE DELA.....	12
2.4	STRUKTURA ZAKLJUČNE NALOGE	14
2.5	TEMELJNI POJMI	15
2.5.1	Država	15
2.5.2	Regija	15
2.5.3	Srednja Evropa.....	16
2.5.4	Funkcije OS.....	17
2.5.6	Transformacija OS.....	18
3	GEOGRAFSKE, EKONOMSKE, POLITIČNE IN KULTURNE ZNAČILNOSTI SREDNJE EVROPE	19
3.1	GEOGRAFSKE, KULTURNE IN ZGODOVINSKE ZNAČILNOSTI SREDNJE EVROPE	20
3.2	POLITIČNA UREDITEV IN EKONOMSKI POLOŽAJ DRŽAV V SREDNJI EVROPI	24
3.2.1	Republika Avstrija	25
3.2.2	Republika Češka	26
3.2.3	Republika Madžarska	27
3.2.4	Zvezna Republika Nemčija	28
3.2.5	Republika Poljska	29
3.2.6	Republika Slovaška	30
3.2.7	Republika Slovenija	31
3.2.8	Švicarska konfederacija.....	32
3.2.9	Kneževina Liechtenstein.....	34
3.3	GOSPODARSKO POVEZOVANJE V SREDNJI EVROPI	35
3.3.1	Zunanjetrgovinsko sodelovanje med državami Srednje Evrope	36
3.3.2	Funkcionalne pobude o sodelovanju v (srednje)evropskem prostoru.....	37
4	POLITIČNO VARNOSTNE ZNAČILNOSTI SREDNJE EVROPE.....	39
4.1	SREDNJA EVROPA IN MEDNARODNE VARNOSTNE ORGANIZACIJE	39
4.1.1	Varnostno-obrambne povezave v Srednji Evropi	41
5	POSTMODERNE OS.....	43

6	SPREMENJENE FUNKCIJE OS SREDNJEEVROPSKIH DRŽAV	48
6.1	REFORME OS SREDNJEEVROPSKIH DRŽAV PO HLADNI VOJNI	49
6.1.1	OS Republike Avstrije	50
6.1.1.1	Spremenjene funkcije OS Avstrije po hladni vojni	54
6.1.2	OS Republike Češke	56
6.1.2.1	Spremenjene funkcije OS Češke po hladni vojni.....	59
6.1.3	OS Republike Madžarske	60
6.1.3.1	Spremenjene funkcije OS Madžarske po hladni vojni.....	64
6.1.4	OS Zvezne republike Nemčije	66
6.1.4.1	Spremenjene funkcije OS Nemčije po hladni vojni	69
6.1.5	OS Republike Poljske	71
6.1.5.1	Spremenjene funkcije OS Poljske po hladni vojni	73
6.1.6	OS Republike Slovaške	74
6.1.6.1	Spremenjene funkcije OS Slovaške po hladni vojni	76
6.1.7	OS Republike Slovenije	78
6.1.7.1	Spremenjen funkcije OS Slovenije po hladni vojni	80
6.1.8	OS Švicarske konfederacije.....	82
6.1.8.1	Spremenjene funkcije OS Švice po hladni vojni	84
6.1.9	Kneževina Liechtenstein.....	86
7	ZAKLJUČEK.....	87
8	LITERATURA	93
	SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC:.....	96
	SEZNAM SLIK, TABEL IN GRAFOV:.....	97

1 UVOD

Proučevanje spremenjenih funkcij oboroženih sil (OS) srednjeevropskih držav nas, najprej pripelje do problema nejasne definiranosti pojma »srednje evropsko«. Srednja Evropa je zaradi svoje gospodarske, politične in predvsem zaradi zgodovinske dinamičnosti razmeroma raztegljiv geografsko-politični pojem. Številne interpretacije tega pojma so največkrat politične narave in so neskladne z splošno priznanim geografskim pojmom »Mitteleuropa« in tistim kaj imenujemo politični zemljevid Srednje Evrope na začetku 21. stoletja.

Kmalu po koncu druge svetovne vojne se je med zavezniki t.i. »proti Hitlerjeve koalicije« ustvarilo ozračje nezaupanja, napetosti in celo sovražnosti, ki se je najbolj izrazilo prav v razdeljeni Srednji Evropi. Ustvarila sta dva približno enaka bloka moči, katerih centra sta predstavljali dve supersili. Na eni strani ZDA kot center zahodnih kapitalističnih držav, združenih v zvezi Nato in na drugi strani ZSSR kot center vzhodnih socialističnih držav, združenih v Varšavskem sporazumu. V tedanjih zaostrenih varnostno-politično razmerah je bila glavna funkcija oboroženih sil (OS) držav navedenih blokov, da s svojo zmožnostjo za izvajanje defenzivnih in ofenzivnih vojaških operacij morebitnega napadalca odvrnejo od napada in da v primeru napada na eno od članic organizacije, tedaj bolj ali manj samo kolektivne obrambe (Nato ali VS), slednjo uspešno obranijo. Podobne, vendar nekoliko drugačne funkcije, so v navedenem obdobju imele OS srednjeevropskih nevtralnih ¹ ali t.i. neuvrščenih ² držav.

Po koncu hladne vojne v Srednji Evropi potekajo zelo dinamični procesi sprememb na političnem, ekonomskem in tudi varnostnem področju. Zaznam je pospešen proces integracije nacionalnih držav v EU, kakor tudi dezintegracije večnacionalnih držav, vloga že obstoječih mednarodnih organizacij pa se redefinira. Tako so po koncu hladne vojne severno atlantske države, zaradi dejstva, da se je nevarnost neposrednega vojaškega spopada radikalno zmanjšala, spremenile ključne prvine nacionalno varnostnih in obrambnih strategij. Ob tem se je postavilo vprašanje o novih temeljih zveze Nato, ki je s svojo preobrazbo iz obrambne zveze, v element evropske varnostne strukture in svojo širitvijo zapolnila t.i. strateški vakuum v katerem so se znašle mnoge države vzhodne in tudi srednje Evrope. Strateški vakuum, se tako še vedno poskuša zapolniti z novo doktrino širitve Nata oziroma s sodelovanjem v politični in vojaški sferi držav zunaj zveze (Grizold 2005: 22).

¹ Avstrija in Švica sta imeli močno poudarjeno vojaško obrambno funkcijo njihovih množičnih OS.

² Slovenija je kot današnja srednjeevropska država v okviru SFR Jugoslavije in njenih OS (JLA in TO) prav tako imela zelo poudarjeno vojaško obrambno funkcijo zoper zunanega sovražnika.

Število mirovniških operacij pod zastavo ZN in ostalih regionalnih organizacij (Nato, EU, OVSE) naglo narašča, pa tudi njihovi mandati so se v primerjavi s preteklimi močno spremenili. Vsi ti širši družbeni procesi, vplivajo tudi na to, kako danes srednjeevropske države koncipirajo funkcije svojih oboroženih sil (OS). Za zvezo Nato so mirovne operacije ali sodobneje, mednarodne operacije in misije (MOM) postale ena ključnih orodij za zagotavljanje mednarodnega miru in varnosti ter ena izmed njenih novih in celo prevladujočih nalog.

Varnostno kolje je danes spremenjeno, nepredvidljivo in negotovo. Mednarodni terorizem, etnični konflikti, orožje za množično uničevanje ter t.i. nefunkcionalne države, ki ne ogrožajo zgolj lastnega prebivalstva, temveč z pospeševanjem migracijskih tokov, destabilizirajo celotno regijo, predstavljajo temeljne vire ogrožanja sodobne varnosti.³

V takšnih spremenjenih okoliščinah se morajo temu primerno preoblikovati sodobne OS, saj se z omenjenimi spremembami ne srečujejo samo države, ki v času hladne vojne niso bile članice zveze Nato, temveč tudi države t.i. stare Evrope. Današnje OS oz. vojaške organizacije so vse bolj odprtega tipa in so v neprestani interakciji in odvisnosti z družbenim okoljem, kar pomeni, da različnim tipom družbe ustrezajo različni tipi OS. Zato se zaradi obsežnih družbenih sprememb, OS omenjenega srednjeevropskega območja že soočajo z vseobsežnimi spremembami.

Ko se je Slovenija znašla v spremenjenem varnostnem okolju, je vzpostavila in izoblikovala svoj nacionalno varnostni sistem, s katerim ne zagotavlja samo lastne varnosti, temveč kot članica OZN, Nata, OVSE in EU, skozi udeležbo v MOM dejavno sodeluje pri zagotavljanju mednarodne varnosti in miru.

Kompleksnost varnostnih tveganj in groženj v vedno spreminjajočem mednarodnem in v tem desetletju nekoliko manj v nacionalnem varnostno-političnem okolju, zahteva od OS pripravljenost za bojno in nebojno delovanje v vsebinsko in intenzivnostno raznolikih okoliščinah. Sodobne OS morajo biti sposobne in pripravljene delovati v klasičnih vojnih kakor tudi v nevojnih vojaških operacijah. Prav slednje pomenijo za OS nove, (Haltiner: 18-29 v Malešič 2000) morda včasih celo policijske naloge, ki se izvajajo v mirovniških operacijah pod okriljem OZN ali drugih mednarodnih organizacij, katerim je VS OZN podelil mandat.

Zaradi navedenih varnostno političnih sprememb v mednarodnem okolju in sprememb v globalni politiki, spremenjenih MOM po koncu hladne vojne, smo torej posledično priče globokim spremembam v sodobnih OS srednjeevropskega območja, ki

³ Analitiki demografskih gibanj opozarjajo na zmanjševanje stopnje populacijske rasti v srednjeevropskih državah, posledično okrepljena migracijska gibanja. Prav tako vse bolj izgubljajo pomen tradicionalne vrednote in družbene norme, povečuje se pluralizem in individualizacija. Tudi srednjeevropske družbe so zato iz etničnega, rasnega, nacionalnega in religioznega zornega kota vse manj homogene.

se ne odražajo samo na njihovi organizacijsko-formacijski strukturi in zamenjavi oziroma posodobitvi oborožitvenih sistemov ter nemalokrat spremembi načina popolnjevanja, ampak smo tudi priče spremembam samih funkcij OS srednjeevropskih držav.

Obramba (srednje)evropskega območja pred novimi viri ogrožanja se tako danes v prvi vrsti izvaja z zagotavljanjem mednarodnega miru in varnosti izven tega območja.

Vendar se danes na nevojaške ali vojaško-politične grožnje ne da odgovarjati z vojaško organizacijo oziroma OS, ki so namenjene izključno za izvajanje vojaške strategije Clausewitzhevega tipa, temveč je danes bolj kot kdajkoli prej v zgodovini, politični ali posledično morda vojaški konflikt, prerasel nacionalne meje in prevzema nadnacionalne, tokrat neideološke temveč kulturne, oziroma celo kakor omenja (Huntington 2005: 12) civilizacijske okvirje. Torej je potrebno na tej varnostno-politični iztočnici, v smislu zgoraj navedenih nalog OS držav srednje Evrope, iskati tudi nove vloge in funkcije slednjih.

Nacionalne vojaške doktrine ob takšni predpostavki zavzemajo dvojno vlogo. Po eni strani opredeljujejo uporabo vojaških in ostalih nacionalnih resursov za obrambo domovine, sodelovanje OS v sistemu zaščite, reševanja in pomoči (ZRP), ..., po drugi strani pa dopolnjujejo t.i. »veliko strategijo« takšne ali drugačne vojaško-politične zveze z (mednarodnimi) vojaškimi obveznostmi, ki jih je država prevzela z vstopom v slednjo. V primeru Slovenije je to OZN, Nato in EU.

2 METODOLOŠKI OKVIR

Pri analizi predmeta proučevanja t.j. funkcij OS srednjeevropskih držav po hladni vojni sem postavil in upam, da vsaj delno odgovoril na nekatera vojaško-politična vprašanja. Namreč v celotni, ne samo v Srednji Evropi, je po koncu hladne vojne postalo vse bolj relevantno vprašanje, kakšne funkcije naj imajo OS, ki so bile poprej namenjene za izvajanje obsežnih vojnih vojaških operacij v primeru vojne med Vzhodom in Zahodom. Hkrati pa so OS že začele prevzemati nove naloge na področju ohranjanja mednarodnega miru in varnosti.

Redefiniranje funkcij OS je danes predmet intenzivnega znanstvenega proučevanja, ki opozarja na določene nejasnosti glede funkcij OS v prihodnje. Pojavljajo se vprašanja, kot so; Ali bodo OS v prihodnje vse bolj »nacionalne«? Ali bo dolgoročno njihova obrambna vojaška funkcija postajala vse bolj marginalna, glede na nove funkcije? Ali bo usmeritev v ekspedicijsko delovanje postalo univerzalni model nalog srednjeevropskih OS, itd?

2.1 HIPOTEZE

H:1 Funkcije OS srednjeevropskih držav po hladni vojni vse manj odražajo nacionalno definirane varnostne strategije, pač pa so prilagojene multinacionalnemu odzivanju na nove varnostne grožnje, ki so po značaju in pojavnosti vedno bolj globalne in univerzalne.

H:2 Transformacija OS srednjeevropskih držav je kompleksen, večplasten ter z državno varnostno-politično ureditvijo tesno povezan proces, zaradi česar se OS vseh srednjeevropskih držav kljub spremenjenim funkcijam še niso v celoti preoblikovale v t.i. postmoderni tip OS.

H: 3 Z vse obsežnejšo, pogostejšo in trajnejšo udeležbo OS srednjeevropskih držav v večnacionalnih enotah v mednarodnem okolju, že lahko govorimo o nastajanju t.i. »postnacionalnih OS«.

H:4 S ponovnim političnim, gospodarskim, kulturnim in vojaškim povezovanjem držav Srednje Evrope po hladni vojni, slednja prerašča iz geografske preko politične v geopolitično regijo Evrope, ki utrjuje evropsko paradigmo na njenih vzhodnih mejah.

2.2 NAMEN IN CILJI NALOGE

Za proučevanje OS držav v Srednji Evropi sem se odločil, ker se je Slovenija po koncu hladne vojne, ko je zapustila Jugoslavijo, zaradi zgodovinske, kulturne in nenazadnje gospodarske povezanosti s tem prostorom, samoopredelila kot srednjeevropska država. Prav v Srednji Evropi, kakor jo definiram v nalogi, se je zaradi ideoloških nasprotij med Vzhodom in Zahodom, hladna vojna začela in končala. Dejansko so prav varnostne razmere hladne vojne botrovale eksistiranju zelo izražene vojaške grožnje, kar je po drugi strani pripeljalo do prioritete funkcije vojaške obrambe nacionalnih držav ali blokovskih zavezništav.

Obravnava sprememb v OS srednjeevropskih držav najprej nas tako pripelje do problema nejasne definiranosti pojma »srednje evropsko«. Kot sem že v uvodu navedel, je Srednja Evropa zaradi svoje gospodarske, politične in predvsem zaradi zgodovinske dinamičnosti razmeroma raztegljiv geografsko-politični pojem. Torej je težko postaviti jasno mejo, ki bi določala politično, družbeno, gospodarsko in varnostno opredelitev Srednje Evrope.

Huntington (1957: 2) je razvil tezo o funkcionalnem imperativu OS, ki se nanaša na neposredno zagotavljanje nacionalne varnosti in socialnem imperativu OS, ki se nanaša na vse ostale naloge in vloge OS v družbi. Meja med imperativoma je bila med hladno vojno veliko bolj jasna kot danes, ko je opisana dvojnost vse bolj zabrisana, saj se med obema poloma pojavlja vse obsežnejše področje novih nalog in funkcij, ki jih ne moremo povsem nedvoumno umestiti v omenjeni koncept.

V nalogi sem si zastavil naslednje cilje:

1. Opredeliti glavne spremembe v geografskem in političnem oziroma geopolitičnem položaju regije Srednje Evrope,
2. Opredeliti vpliv regionalnih varnostnih in obrambnih organizacij na OS srednjeevropskih držav po hladni vojni.
3. Na kratko predstaviti temeljne lastnosti in funkcije postmodernih OS.
4. Opredeliti in predstaviti spremenjene funkcije OS srednjeevropskih držav vzroke za njihove spremembe po hladni vojni.

2.3 METODE DELA

Pri analizi predmeta proučevanja bom upošteval naravo samega predmeta proučevanja, t.j. "spremenjene funkcije OS srednjeevropskih držav po hladni vojni", ki

zahteva tako obsežno teoretično podlago kakor tudi natančno empirično analizo. Uporabljal bom interdisciplinarni pristop, kajti kompleksnost predmeta proučevanja in proučevanje novih virov ogrožanja ter t.i. »novih funkcij« OS narekujejo uporabo takšnega pristopa. Interdisciplinarni pristop v moji nalogi lahko razdelim na dva dela:

- **Obramboslovno – družboslovni** del je pomemben pri proučevanju varnostno-političnih, geopolitičnih ter gospodarsko političnih razmer, pri upoštevanju novih virov ogrožanja in t.i. »novih nalog« postmodernih OS.
- **Tehnološko – tehnični** del je pomemben pri proučevanju posledic sodelovanja sodobnih OS srednjeevropskih držav v MOM v smislu novih organizacijskih in tehničnih zahtev do navedenih OS, saj se pospešeno uveljavljajo posamezne tehnološke novosti zaradi projekcije sil (premostljivosti) ter povečane zaščite (vzdržljivosti) in učinkovitosti slednjih.

V procesu verifikacije zastavljenih hipotez in doseganja zastavljenih ciljev se bom oprl predvsem na teoretične, deloma pa tudi na empirične raziskovalne metode. Pri analizi predmeta proučevanja bom uporabil naslednje teoretične raziskovalne metode:

- **Metodo analize vsebine relevantnih pisnih virov**, ki jo bom uporabil pri oblikovanju temeljne zgradbe zaključne naloge ter pri proučevanju dejavnikov, ki vplivajo na funkcije OS srednjeevropskih držav skozi kratko retrospektivo s poudarkom na aktualnem postmodernem obdobju OS. Proučil bom tudi normativne akte proučevanih držav (varnostne strategije, obrambne doktrine, vojaške doktrine, bele knjige, itd.) ter udeležbe OS srednjeevropskih držav v MOM. Prav tako bom s to metodo proučil številne pisne vire ter članke s področja o t.i. »novih nevojnih nalogah OS« in o »novih – sodobnih načinih vojskovanja«, ki so bili objavljeni v slovenskih in svetovnih tiskanih medijih; dnevnem tisku in specializiranih strokovnih revijah in na medmrežju.
- **Zgodovinsko-primerjalno metodo** za izdelavo kratkega zgodovinskega pregleda funkcij OS srednjeevropskih držav v času hladne vojne in danes.
- **Deskriptivno metodo** pri kratkem opisovanju značilnosti spremenjenih ali razširjenih funkcij OS srednjeevropskih držav. Deskriptivna metoda je ena od najpomembnejših metod v zaključni nalogi.
- **Komparativno metodo** pri ugotavljanju razlik med posameznimi spremenjenimi funkcijami OS srednjeevropskih držav in SV.

Med empiričnimi raziskovalnimi metodami bom uporabil:

- **Metodo opazovanja in prisotnosti v organizaciji** za proučevanje t.i. novih nalog, ki se izvajajo v mirovniških operacijah na primeru izvajanja operacije UNIFIL v

Libanonu leta 2007, kjer sem bil opazovalec-udeleženec.⁴ V svojem delu sem vključil kombinacijo dveh omenjenih pristopov: popolnega udeleženca in udeleženca kot opazovalca.

2.4 STRUKTURA ZAKLJUČNE NALOGE

Zaključno nalogo, poleg uvoda in drugega poglavja v katerem sem pojasnil metodološki okvir, opredelil osnovne pojme, ki so podlaga za pravilno razumevanje obravnavanega problema, navedene uporabljene literature in prilog, sestavljajo še štiri vsebinska poglavja in zaključek.

V tretjem in uvodnem vsebinskem poglavju naloge sem proučil in predstavil geografske in politične ter ekonomske značilnosti Srednje Evrope kot geografske regije. Povzel in predstavil sem različne definicije političnega in geografskega opredeljevanja območja Srednje Evrope ter predstavil značilne ekonomske in gospodarske zunanjetrgovinske povezave med državami omenjene regije.

V četrtem poglavju sem proučili politično-varnostne značilnosti območja Srednje Evrope in opredelili vlogo različnih varnostnih organizacij in njihov vpliv na nacionalno varnostne strategije srednjeevropskih držav.

V petem vsebinskem poglavju sem predstavil različne teoretične pristope k postmodernim OS, na kratko opisal njihove lastnosti in funkcije, ki (naj bi) jih opravljale.

V šestem, oziroma središčnem vsebinskem poglavju naloge sem proučil in predstavil reforme OS srednjeevropskih držav po hladni vojni s poudarkom na njihovih spremenjenih funkcijah.

V zaključku sem povzel in strnjeno predstavil sklepe o spremenjenih funkcijah OS srednjeevropskih držav ter tako potrdil oziroma samo delno potrdil v uvodu postavljene hipoteze. Prav tako sem povzel razumevanje geografskega in kulturno-političnega pojma Srednje Evrope s poudarkom na dejavnikih, ki opredeljujejo skupne značilnosti tega dela Evrope. Na omenjen način sem skozi strnjeno analizo predmeta proučevanja dosegel v nalogi zastavljene cilje.

⁴ Burgess navaja štiri identitete opazovalca:

- a) Popoln udeleženec (prikriva vsak namen opazovanja),
- b) Udeleženec kot opazovalec (vzpostavlja odnose in sodeluje v aktivnostih, toda ne prikriva namena opazovanja),
- c) Opazovalec kot udeleženec (vzdržuje samo površinske stike z ljudmi, ki jih proučuje),
- d) Popoln opazovalec (stoji v ozadju in »prisluškuje«).

2.5 TEMELJNI POJMI

2.5.1 Država

O problematiki držav so razpravljali že vsaj od časa Aristotela in Platona dalje. Države kot družbenoprostorski fenomen so v zadnjih dveh stoletjih postale dominantna oziroma najbolj razširjena oblika politične organizacije v svetu in prav nič ne kaže, da bo v bodoče ta njihova vloga drugačna (Bufon 2007: 83).

Država je na eni strani delimitiran del zemeljskega površja, po drugi strani pa družbena in politična enota, ki se izraža tudi na simbolni ravni in zahteva lojalnost svojih prebivalcev – državljanov. Običajno morajo teritorialne oz. družbene in politične enote, da postanejo države izpolnjevati naslednje lastnosti: a) razpolagati morajo z določenim, od sosedov priznanim ozemljem, b) imeti morajo stalno naseljeno prebivalstvo, c) oblikovati morajo lastno državno upravo in vlado oz. administrativno upravo, č) organiziran primeren ekonomski sistem in d) imeti za uspešno družbeno in ekonomsko povezovanje primeren prometni in komunikacijski sistem. Poleg tega morajo še imeti državno suverenost in mednarodno priznanje (Bufon 2007: 84).

Pri opredeljevanju pojma države se je klasična politična geografija v glavnem osredotočila na geografsko lokacijske aspekte, po katerih geografska širina določa klimatske značilnosti države, slednje pa vpliva na tip družbene in gospodarske organizacije v posameznih državah. Lokacijska analiza prav tako poudarja pomen kontinentalne ali maritimne lege države.

Povprečna velikost držav v Evropi je okrog 250 000 km². V Srednji Evropi to povprečje presegata zgolj Nemčija in Poljska.

2.5.2 Regija

Regija (lat. *Regio*) pomeni predel, območje, oziroma geografsko določeno ozemlje. Pojem je svoj politični in pravni pomen dobil šele v 19. stoletju, ko se je začela intenzivnejša politična teritorializacija Evrope. Tunjič (2004: 129) meni, da pojem regije označuje marsikaj in temu tudi ustreza težavnost izbire meril za njeno definicijo.

Clark (v Tunjič, 2004: 129) je postavil eno splošnih definicij, ki govori, da je..."
regija območje na zemeljski površini z eno ali več posebnostmi ali značilnostmi, ki ji dajejo mero enotnosti in omogočajo njeno razlikovanje od drugih območij v njenem okolju. Glede na merila za razlikovanje je lahko regija izražena kulturološko, gospodarsko, morfološko, naravno, fizičnogeografsko, politično itd."

Cohen prav tako (v Tunjić 2004: 130, 131) v okviru svoje teorije geopolitičnih regij opredeljuje tri tipe regij: politične, geostrateške in geopolitične. V Choenovem videnju hierarhije nove globalne geopolitične strukture (geostrateška sfera – geopolitična regija – država – ostali) je torej geopolitična regija "... osnova za pojav stičišč več sil znotraj geostrateške regije. Ker gre praviloma za območje komplementarnih virov, dajejo geografske regije okvir za oblikovanje geopolitične regije, te pa so okvir za skupne politične in gospodarske aktivnosti. Tako imajo geostrateške regije (sfere) strateško vlogo, medtem ko imajo geopolitične regije taktično vlogo.

Podlaga za oblikovanje geopolitičnih regij so naravni in antropogeografski dejavniki, kot so bližina, politična, kulturna, vojaška, gospodarska interakcija in zgodovinski razvoj (Choen v Tunjić 2004: 131)

2.5.3 Srednja Evropa

Izraz Srednja Evropa je postal predmet diplomatskih razprav po Dunajskem kongresu leta 1815, ko se je po koncu Svetega rimskega cesarstva, leta 1806, odprlo vprašanje o ureditvi nemškega ozemlja (Enciklopedija Slovenije 1998: 247).

Pojem Srednje Evrope je bil in je še vedno v geografskih in politoloških ter drugih znanstvenih krogih predmet številnih strokovnih razprav, vendar strokovnjakom kljub temu še ni uspelo oblikovati povsem enotnega stališča/definicije Srednje Evrope. Bolj ali manj se vsi strinjajo, da gre za osrednji del Evrope oziroma za območje med Baltikom in Sredozemljem.

Slika št. 1: Srednja Evropa

Vir: Prirejeno po <http://egradiva.gis.si/web/geografija/evropa-regije>

Navedeno v predhodnem temeljnem pojmu nam pojasnjuje, da Srednja Evropa predstavlja zgolj priložnost za oblikovanje geopolitične regije taktičnega pomena v okviru geostrateške regije (sfere) Evrope, ki ima strateški pomen.

Glede naravno-geografskih dejavnikov je Srednja Evropa prostor kjer se stikajo in prepletajo različni kulturni, gospodarski in politični vplivi. Prebivalstvo na zahodu govori nemški jezik (Nemčija, Avstrija, in Švica), na jugu in vzhodu govorijo slovanske jezike (Poljska, Češka, Slovaška in Slovenija), pripadniki manjših jezikovnih skupin so na jugo-zahodu (Retroromani v Švici) in na jugo-vzhodu (Madžarska) (Tunjić 2004: 158).

2.5.4 Funkcije OS

V Evropi in tudi v širšem varnostnem okolju (zveza Nato) se po koncu hladne vojne vse pogosteje in vse jasneje zastavlja vprašanje " Čemu naj bodo namenjene t.i. postmoderne OS"? Torej kakšne naj bodo sedaj, ko neposredna vojaška ogroženost omenjenega območja ni več evidentna, funkcije OS srednjeevropskih držav.

Ne dovolj poglobljeni in analitični pogled lahko pokaže na to, da je osnovna funkcija OS zgolj uporabnost njihove (ang. utility) vojaške sile. Art J. Robert (1980: 130-144) je še v času hladne vojne navajal, da je vojaška moč primerna za doseganje samo nekaterih ciljev, po drugi strani pa se je zavedal, da vojaške sile ni nujno tudi fizično uporabiti, da bi slednja bila politično koristna ⁵. Tako Art J.R. navaja naslednje štiri osnovne funkcije OS:

1. *Obrambna funkcija* (ang. defensive) pomeni uporabo vojaške sile, katere cilj je preprečiti učinke napada in minimizirati škodo. Uporaba OS se pri obrambni funkciji lahko izraža v treh različnih oblikah; a) mirnodobna (ang. peaceful) namestitvev/razmestitev OS še pred fizičnim napadom, oz. brez fizične uporabe vojaške sile, b) fizična uporaba (ang. physical employment) OS po napadu nasprotnika v cilju odbijanja napada, c) preventivni napad na nasprotnikove OS, še preden slednji vzpostavi odločilno vojaško premoč. Vendar tudi to zvrst obrambne funkcije OS Art J.R. razdeli v dve različni obliki delovanja:

- Pre-empiven (pred pravičniški) napad (ang. preemptive), če je skorajšnji napad nasprotnika neizogiben in na ta način nasprotniku preprečimo prvi korak napada.
- Preventivni ali prvi napad (ang. preventive) na predvidenega nasprotnika, tudi če bo nasprotnik sposoben napasti šele v nekem bodočem času (mesecih, letih) ⁶.

⁵ OS lahko s svojo vojaško silo zagotavljajo dobro pogajalsko izhodišča, odvrčajo namero sovražnikov in drugih subjektov, ...

⁶ Problematičnost t.i. »preventivne vojne« je njena opravičenost z vidika načela pravice do samoobrambe in seveda poznavanje resničnih namer nasprotnika.

2. *Funkcija odvrčanja ali zastraševanja* (ang. deterrent), ki služi temu, da nasprotnika odvrne (mu prepreči), da naredi nekaj nezaželenega in to tako, da mu posredno ali neposredno grozimo s kaznijo, ki bo zanj nesprejemljiva.

3. *Funkcija prisiljevanja* (ang. compelling) je namenjena prisiliti nasprotnika, da naredi nekaj, kar želimo ali da ustavi neko dejanje, ki ga že izvaja. Funkcijo prisiljevanja lahko OS izvajajo s fizično uporabo vojaške sile ali zgolj z razmestitvijo ali krepitvijo slednje.

4. *Funkcija bahanja – razkazovanja vojaške moči* (ang. swaggering). Tukaj ne gre za uporabo vojaške sile, temveč samo za razkazovanje slednje skozi obsežne ali tehnološko sofisticirane vojaške vaje ter nenazadnje vojaške parade. S to funkcijo OS dosegajo zunanjepolitične cilje v pridobivanju spoštovanja in prestiža ter notranjepolitične cilje v krepitvi režima, nacionalnega ponosa,

Dejansko torej ni nujno, da se funkcija fizične uporabe vojaške sile izvaja, pa vendar države lahko posredno, z uporabo drugih funkcij OS, dosegajo pomembne zunanje in notranjepolitične cilje. Države imajo različno sposobnost uporabe vojaške sile v posameznih funkcijah. Dejstvo je, tako Art J. Robert (1980: 144), da samo velike sile lahko uporabljajo vojaško silo v smislu vseh njenih funkcij⁷.

Še v času hladne vojne so OS srednjeevropskih držav imele kot glavno, zgoraj navedeno funkcijo - vojaško obrambo teritorija svoje nacionalne države. Danes, ko je hladna vojna končana in se v mednarodnem varnostno nestabilnem okolju pojavljajo nove ali se spet pojavljajo drugačne grožnje, imajo OS srednjeevropskih držav mnogo več funkcij, predvsem pa so te funkcije bolj kompleksne. Med t.i. nove ali spet prioritete funkcije OS tako varnostni strokovnjaki danes uvrščajo: soočanje in obrambo pred asimetričnimi grožnjami in terorizmom, mednarodne operacije in misije (MOM), humanitarna pomoč, obrambno diplomacijo, domačo vojaško pomoč in mednarodno varnost,

2.5.6 Transformacija OS

Binnendijk in Kugler (2006: 10-13) razumeta transformaciji OS skoti transformacijo družbe in posledično spremembo vloge (funkcij) OS v družbi. Oziroma gre za opuščanje Neo-Hobbove in približevanje Neo-Kantovi filozofiji in narave delovanja države. Dejansko to pomeni, da se države pri izvajanju svoje politike ne zanašajo več toliko na vojaško silo temveč bolj na demokratične institucije in ekonomske inštrumente.

⁷ Samo vojaška velesila lahko sočasno uporablja več funkcij OS, in to zoper inferiornega nasprotnika.

3 GEOGRAFSKE, EKONOMSKE, POLITIČNE IN KULTURNE ZNAČILNOSTI SREDNJE EVROPE

Evropski kontinent se razteza od 11 ° ZGD do 55° VGD ter 35° SGŠ in 72° SGŠ. Ob tej predpostavki se geometrično središče Evrope nahaja na Poljskem. Ob upoštevanju naravnogeografskih kriterijev se osrednji del Evrope razprostira med meritimnim zahodom in kontinentalnim vzhodom, toplim mediteranskim jugom in hladnim borealnim severom. Ta prostor je razdeljen na nižine, sredogorja ter predalpska in alpska območja, med katerimi so široki prehodi. Mally (2005: 6) navaja, opredelitev Neffa, da je prostor Srednje Evrope na severu omejen z izrazitimi obalnimi mejami, proti zahodu se razprostira do Renskega jarka in švicarske Jure, na jugu pa obsega večji del območja Alp. Problem se pojavi ob določanju vzhodnih meja, kjer pasovi srednjeevropskih nižin nejasno prehajajo v vzhodnoevropsko ploščo. Tako Neff kot vzhodno mejo Srednje Evrope razume mejo nekdanje Sovjetske zveze oz. današnje Ukrajine in Belorusije ter baltskih držav.

Ob siceršnjem upoštevanju gornjih navedb pa poskus definiranja Srednje Evrope izhaja bolj iz zgodovinskega, kulturnega in gospodarskega razvoja srednjeevropskega prostora.

Srednja Evropa po naravnih značilnostih ni enotna regija, prav tako ni enotna po družbenih značilnostih, predvsem seveda zaradi delno različnega, še nedavnega zgodovinskega razvoja v času hladne vojne, saj so velike razlike v gospodarskem razvoju med razvitim Zahodom in manj razvitim Vzhodom, kjer je do konca hladne vojne veljala socialistična družbeno-politična /državno ureditev⁸.

Po razpadu Sovjetske zveze je bil projekt "Mitteleurope" obnovljen v manj spektakularni obliki, kot je kazalo še v osemdesetih letih. Postavlja se vprašanje ali današnja renesansa kulture Mitteleurope, predstavlja nove ambicije Nemčije, ki pod globalnim geslom, da mora Zahodna Evropa "absorbirati" Srednjo Evropo, išče svojo gospodarsko vlogo na vzhodu s čemer pa se Poljska, Češka in Madžarska v celoti ne strinjajo. To se pogosto, tudi zavoljo zgodovinskega spomina, pokaže v bolj proameriškem kot proevropskem stališču bivših članic varšavskega sporazuma.

Huntington (2005: 200) je meje v Srednji Evropi postavil na nekakšni medcivilizacijski (religijski) ločnici/meji med katoliško-protestantskim in pravoslavnim krščanstvom oziroma med zahodnim in vzhodnim krščanstvom.

⁸ Po koncu hladne vojne se vzhodni del Srednje Evrope srečuje s številnimi problemi, kot je npr. zmanjšanje industrijske proizvodnje, nekonkurenčnost na svetovnem trgu ter (še vedno ali spet) množična brezposelnost.

Slika št. 2: Regijska razdelitev Evrope

Vir: <http://egradiva.gis.si/web/regije>

3.1 GEOGRAFSKE, KULTURNE IN ZGODOVINSKE ZNAČILNOSTI SREDNJE EVROPE

Srednja Evropa je, geografsko gledano, precej raznolika regija Evrope. Sestavlja jo devet držav, ki se geografsko med seboj dokaj razlikujejo. Razlike se poleg geografskih značilnosti kažejo tudi v gostoti poselitve, jezikovni sestavi, kulturni in gospodarski razvitosti. Srednjo Evropo sestavljajo celinske (Češka, Slovaška, Madžarska, Avstrija Švica in Liechtenstein) in obmorske države (Slovenija, Nemčija in Poljska). Srednja Evropa je deležna tudi različnih klimatskih vplivov, in sicer: oceanskega, celinskega, gorskega in ponekod na jugu celo sredozemskega podnebja.

Poleg navedene delitve obstaja tudi delitev na alpsko skupino⁹, ki jo predstavljajo: Nemčija, Avstrija, Slovenija, Švica in Liechtenstein ter višegrajsko skupino, v katero spadajo: Poljska, Češka, Slovaška in Madžarska (občasno se v političnem pogledu v to skupino vključuje tudi Slovenija).

Slika št. 3: Alpske in višegrajske države

Slika št. 4: Naravne enote Srednje Evrope

Vir: <http://wapedia.mobi/sl/Slika:Central-europe.png> (8.5.2011)

Površje Srednje Evrope je zelo raznoliko. Na jugu se dviguje najvišje mlado nagubano gorovje v Evropi - Alpe. Na jugovzhodu so Karpati. Karpate delimo na Zahodne, Vzhodne in Južne. Najvišje območje Karpatov so Tatre na Slovaškem, ki spadajo med Zahodne Karpate.

Severno od Alp in zahodno od Zahodnih Karpatov se razteza širok pas sredogorij s kotlinami. Najbolj izrazita so Češko rudogorje, Sudeti, Schwarzwald, Rensko hribovje ..., ki so vsa starega nastanka.

Severno od sredogorij se razteza Nemško-poljsko nižavje, južno od Zahodnih Karpatov in vzhodno od Alp pa Panonska nižina.

Geografsko tako lahko Srednjo Evropo razdelimo na več pokrajinskih enot: Pomembnejše in izstopajoče reliefne značilnosti so: Panonska nižina, Alpe in Karpati, sredogorje s kotlinami in Nemško-poljsko nižavje.

a) Panonska nižina ali **Panonska kotlina** je velika nižina v srednji Evropi, ki je ostanek t.i. poliocenskega morja (Tetis). Je velika udorina v srednjem Podonavju, ki je

⁹ Za **alpske države** štejemo države, ki ležijo ob Alpah. Glede na Alpsko konvencijo iz leta 1991 zavzema področje 7 držav: Poleg Francije in Italije še pet srednjeevropskih držav: Avstrijo, Liechtenstein, Nemčijo, Slovenijo in Švico.

nastala kot udorina s tektonskim ugrezanjem površja v terciarju. Kotlino je zalilo pliocensko morje Tetis, ki se je konec terciarja umaknilo. Nižino, ki je geomorfološko del sistema Alpe-Himalaja, po polovici deli reka Donava.

b) Alpe so gorski sistem v osrednji Evropi, ki se razteza v 1200 km dolgem loku med Genovskim zalivom in reko Donavo pri Dunaju. Delimo jih na vzhodne in zahodne Alpe meja pa poteka od Bodenskega do Gardskega jezera.

Alpe so najvišje in najbolj gosto poseljeno gorovje Evrope, saj zavzemajo površino približno 200.000 km², na njihovem območju pa prebiva okoli 20 milijonov ljudi. Gorovje leži na poti med osrednjo ter južno Evropo, zaradi česar ima zgodovinski pomen zlasti kot vojaška ovira ali tranzitna pot. Alpe so gospodarsko pomembne kot stičišče turizma, kmetijstva, gozdarstva, pridobivanja električne energije na hidroelektrarnah ter izkopavanja soli in železove rude.

c) Zahodni Karpati so, del Karpatov, ki so kot celota 1450 km dolgo gorstvo in v loku segajo iz južne Poljske čez Slovaško ter od Ukrajine in Romunije na vzhodu čez Donavo do Srbije, od vzhoda proti jugu polkrožno obsegajo Madžarsko kot skrajno jugovzhodno državo Srednje Evrope.

V Karpatih so značilne široke in rodovitne doline ter bogata nahajališča nafte, zemeljskega plina, premoga in železove rude.

č) Sredogorje s kotlinami je dobro dostopna in (vojaško) prehodna pokrajina, kjer Alpe postopoma preidejo v nižano gorovje, planote in hribovje. Segajo od srednje in južne Nemčije preko Češke do jugozahodnega dela Poljske. V gozdnatem nemškem in češkem sredogorju se menjavajo planote, kot sta Švabsko-Bavarska in Češko-Moravska, manjše kotline, doline ter hribovja z deloma ognjenišskimi oblikami, kot so Taunus, Eifel, Schwarzwald, Češki gozd, Krkonoši itd.

d) Nemško-poljsko nižavje leži med sredogorjem na jugu in obalami Severnega in Baltskega morja na severu. Večji del nižavja, čez katerega tečejo reke Laba, Odra in Visla s svojimi pritoki, leži na 90 metrih nadmorske višine. Pokrajina ima značaj nasutega nižavja, naplavine današnjih rek in morja se menjavajo z glacialnimi in fluvioglacialnimi nanosi iz pleistocenske dobe, ko je do sem segala celinska poledenitev. Svet morenskih in podolgovatih fluvioglacialnih nasipov ter vmesnih ledeniških jezer in zamočvirjenih globeli daje severovzhodnim delom nižavja značaj vzpetih pojezerij.

V notranjost segajoči lijakasti izlivi rek so omogočili razvoj pristanišč, kot so Bremen, Hamburg in Szczecin. Sicer je nižavje preprejeno z labirintom naravnih rečnih rokavov, prekopov in kanalov, od katerih je večina plovnih.

<http://egradiva.gis.si/web/> (10.5.2011)

Iz zgodovinskega zornega kota je Srednja Evropa prostor, ki je zaradi svoje prehodnosti in izpostavljenosti, obenem pa tudi nedvomnih posebnosti v zgodovinskem

razvoju, drugačen od evropskega Vzhoda in Zahoda, ta drugačnost se predvsem skriva v njegovi jezikovni, etnični in kulturni raznolikosti (Vodopivec 1991: 12).

Nov politični ali geopolitični pojem "Srednje Evrope" je v prednacističnem času v 1. svetovni vojni leta 1915 nastal z delom Friedricha Naumanna "Mitteleuropa". Jedro dela je bil program združitve obeh srednjeevropskih sil (Nemčije in Avstro-Ogrske) v trajno gospodarsko skupnost, ki naj bi ob razširitvi proti vzhodu pomenila gospodarsko in geopolitično podlago za vzpostavitev mostu preko Balkanskega polotoka na Bližnji vzhod in s tem umeščanje nemške vloge med tedaj svetovni velesili. Po tem programu je bila Srednja Evropa kulturni, gospodarski in politični smoter velikonemškega programa za svetovno uveljavitev. Za Slovence so stališča vseh avstrijskih vlad ob hitrem napredovanju germanizacije na koroškem in štajerskem Podravju po letu 1890 pomembno opozorilo: ob ohranjanju stare monarhije, kot dela med vojno nastalega pojma Srednja Evropa, je grozila malemu slovenskemu narodu na nemški cesti k Sredozemlju narodnostna smrt¹⁰.

Med obema vojnama in po zmagi nacizma (1933) so koncepcije "vsenemške Srednje Evrope" postajale le še bolj jasne in nasilne. Tako Grafenauer (v Vodopivec 1991: 24) meni, da je pojem "Srednja Evropa" mlad izraz, ki se je uveljavljal v tesni zvezi z političnimi in gospodarskimi težnjami največjega naroda v tem prostoru. Za Slovence pa so se te koncepcije izražale v ogrožanju njihovega narodnega obstoja. Zoper takšne pomisleke pa se po Grafenauerju v devetdesetih pojavlja sintagma o t.i. "kulturni enotnosti" srednje Evrope in utemeljenosti njenega posebnega povezovanja, čeprav Hribar (v Vodopivec) celo govori o zgolj duhovni dimenziji Srednje Evrope.

Bučar (v Vodopivec 1991: 55-57) v razpravi "Srednja Evropa – mit ali stvarnost" poudarja, da je tudi Srednja Evropa kot del Evrope dedič in sooblikovalec enotne evropske kulture, ki temelji na krščanstvu, humanizmu in znanstveni revoluciji 16. stoletja in kot taka zlasti na priznavanju človekove osebnosti kot temeljnega izhodišča človekovih in družbenih vrednot, ki pa so bile po 2. svetovni vojni v vzhodnem delu Srednje Evrope z realsocialistično okupacijo grobo prekinjene.

Posebno razmerje v srednjeevropskem družbenem, gospodarskem in političnem razvoju so po Langwortu (v Vodopivec 1991) kljub preveliki ohlapnosti in nato preveliki togosti srednjeevropskih držav prav gospodarske in družbene institucije, ki so oteževale in zavirale hitrejšo družbeno in gospodarsko modernizacijo in integracijo. Navedene institucije pa kljub vsemu niso mogle preprečiti nastanka mnogih skupnih kultur,

¹⁰ Tako kot je napovedal že leta 1913 Janez Ev. Krek (Vodopivec 1991), da bo nerazumevanje monarhije za bistvena vprašanja jugoslovanskih narodov zrušilo monarhijo in ne narod, ki se bo hotel ohraniti. To je bila podlaga za slovensko odločitev za Jugoslavijo.

prosvetnih in duhovnih ustanov, ki so postale podlaga težko določljivega t.i. srednjeevropskega kulturnega in duhovnega izročila.

Dejstvo namreč je, da se je več generacij srednjeevropskih narodov izobraževalo na podobnih šolah in univerzah s podobnimi programi, da so skoraj povsod veljale enake norme družbenega življenja. Nenazadnje so posamezni srednjeevropski narodi v boju za narodno osamosvojitve in uveljavitev izoblikovali podoben sistem gledanj in vrednot, v katerem imata osrednje mesto jezik in kultura. Kakor navaja Vodopivec (1991: 13) se v tej luči misel, da je treba Srednjo Evropo odkrivati predvsem na ravni "kulture in duha" zdi povsem realna misel.

Kulturno-religijski dejavnik srednjeevropskosti je torej videti v tem, da podpirajo idejo o mejah zahodnih institucij, ki bi morale potekati po starih mejah krščanstva.

Po drugi strani pa Brechtfeld (v Tunjič, 2004: 146) navaja, da »Srednja Evropa nikoli ni bila samo geografski pojem, ampak tudi politični. Srednja Evropa je bila vedno neprostovoljno ločilo od Zahoda in zavestni odcepek od Vzhoda. V tem smislu je Srednja Evropa oboje protizahodna in protivzhodna«.

Na osnovi zgoraj navedenega se torej lahko strinjamo z ohlapno in obsežno definicijo Srednje Evrope, ki pravi; »*Srednja Evropa je geografski, zgodovinski, politični in etnografski pojem, s katerim se označuje države med Vzhodno in Zahodno Evropo*«. Gre torej za področje s specifičnimi značilnostmi in tudi specifičnimi potrebami, kar se kaže pravzaprav v vsem - od politike, do kulture.

V preteklosti so Srednjo Evropo zaradi njenih notranjih trenj (nacionalizmi) in zunanjih vplivov, prizadejali številni vojaški spopadi. Zato so se tu pogosto spreminjale državne meje pa tudi oblike vladavin. Od konca druge svetovne vojne pa vse do leta 1989 so v državah vzhodnega dela Srednje Evrope (tudi v Sloveniji) vladali komunistični režimi.

3.2 POLITIČNA UREDITEV IN EKONOMSKI POLOŽAJ DRŽAV V SREDNJI EVROPI

Glede načina oblikovanja držav v Srednji Evropi prof. Franz Heiderich, v 5. izdaji Herderjevega leksikona iz leta 1926 navaja posebno značilnost ozemlja v političnem smislu. "*Ozemeljska razbitost pospešuje nacionalno in politično in nobeno ozemlje zaradi tega ni bolj primerno za večnarodne državne tvorbe in manj za nacionalnodržavne kot vzhodna Srednja Evropa*". (Grafenauer v Vodopivec 1991: 17)

Kljub mnenju prof. Heidericha so narodi (vzhodne)Srednje Evrope izoblikovali pod idejo nacionalnega pojmovanja državnosti. Ne glede na to skupno lastnost pa je bilo

možno Srednjo Evropo politično deliti na njen vzhodni – komunistični del (Češka, Madžarska, Poljska, Slovaška in Slovenija) in njen zahodni – kapitalistični del (Avstrija, Nemčija, Švica in Liechtenstein).

Slika št. 5: Družbeno-politična ureditev držav Srednje Evrope v času hladne vojne

Vir: <http://wapedia.mobi/sl/Slika:Europe> (20.5.2011)

3.2.1 Republika Avstrija

Avstrija, katera pokriva 83.858 kvadratnih kilometrov in ima 8,2 milijona prebivalcev je celinska srednjeevropska država, ki je od 1955 leta, na osnovi uveljavitve Avstrijske državne pogodbe, zopet samostojna in neodvisna republika, in je danes sodobna demokratična država, ki si je uspešno utrdila prostor v mednarodni skupnosti narodov. Leta 1955 je bila sprejeta v Organizacijo združenih narodov, leta 1956 je stopila v svet Evrope. Avstrija pa je od leta 1995 tudi članica Evropske unije. Sedanjo politično ureditev države so Avstrijci izoblikovali po koncu druge svetovne vojne. Oprli so se na ustavo iz leta 1920, sestavljeno po razpadu cesarsko-kraljeve monarhije Avstro-Ogrske.

Avstrija je zvezna parlamentarna republika, ki jo sestavlja devet zveznih dežel, vsaka s svojo deželno oblastjo. Izvršilno oblast v državi predstavljata zvezni predsednik in zvezna vlada, ki ima najvišje upravne pristojnosti, ki niso izrecno dodeljene zveznemu predsedniku.

Zakonodajno oblast predstavljata zvezni svet (Bundesrat, 64 članov) in državni zbor (Nationalrat), ki skupaj sestavljata zvezno skupščino oz. parlament (Bundesversammlung). Zvezni svet v procesu sprejemanja zakonodaje zastopa interese

zveznih dežel. Državni zbor deluje kot osrednji organ odločanja. Sestavlja ga 183 poslancev, izvoljenih po načelu proporcionalnih volitev.

([www.izvoznookno.si/Dokumenti/Podatki o drzavah](http://www.izvoznookno.si/Dokumenti/Podatki_o_drzavah)) 16.5.2011.

Danes je Avstrija na področju mednarodnih odnosov precej aktiven subjekt, ki na svojih tleh gosti številne mednarodne organizacije, kot so: urad ZN na Dunaju, IIAEA (Mednarodna agencija za atomsko energijo), CTBTO (pripravljalna komisija za organizacijo celovitega sporazuma o prepovedi jedrskih poskusov), UNIDO (Organizacija ZN za industrijski razvoj), UNDCP (Program ZN za nadzor nad prepovedanimi drogami), OPEC (Organizacija držav izvoznic nafte), OVSE (Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi).

Avstrija je razvita in visoko industrializirana država, ekonomsko močno povezana z drugimi članicami EU, posebej z Nemčijo. Vrednost izvoza blaga je v letu 2010 znašala 125,3 mlrd EUR, vrednost uvoza pa 128,3 mlrd EUR. Trgovinski primanjkljaj je znašal 2,9 mlrd EUR. Storitvena bilanca se je, glede na višje prihodke v turizmu izboljšala in je v letu 2010 beležila 17,2 mlrd EUR presežka. Največ je Avstrija v letu 2010 izvažala v Nemčijo, in sicer 30,5 % od celotnega izvoza. Avstrija je v letu 2010 prav tako največ uvozila iz Nemčije (42,7 % od celotnega uvoza).

Tabela št. 1: Zunanjetrgovinska menjava Republike Avstrije

Vodilni izvozni trgi 2010	% od celote	Vodilni uvozni trgi 2010	% od celote
Nemčija	30,5	Nemčija	42,7
Italija	7,0	Italija	6,6
Švica	4,9	Švica	6,2
ZDA	4,2	Nizozemska	4,0
Češka	3,9	Češka	

Vir: [http://www.izvoznookno.si/Dokumenti/Podatki o drzavah/Avstrija/](http://www.izvoznookno.si/Dokumenti/Podatki_o_drzavah/Avstrija/) (19.5.2011)

3.2.2 Republika Češka

Češka, katere glavno mesto je Praga in valuta češka krona, meri 78.866 km² in ima 10,2 milijona prebivalcev ter je članica OZN, EU, CEFTA (Central European Free Trade Agreement), ITC (International Trade Center), OECD (Organization for Economic co-operation and development) in WTO (World Trade Organisation).

Izvršilno vejo oblasti predstavlja predsednik vlade, predsednika države pa volijo za petletno obdobje. Zakonodajno vejo oblasti predstavlja dvodomni parlament, ki je sestavljen iz: a) senata (81 sedežev, predstavniki so izvoljeni na splošnih volitvah za šestletni mandat, ena tretjina predstavnikov je voljena vsaki dve leti) in b) skupščine

namestnikov (200 sedežev, predstavniki so izvoljeni na splošnih volitvah za štiriletni mandat). (www.izvoznookno.si/Dokumenti/Podatki_o_drzavah) 16.5.2011.

Češka se je osamosvojila januarja 1993, ko se je Češkoslovaška razdružila na svoji dve ustanovni republiki. Češkoslovaška je bila do druge svetovne vojne med desetimi najbolj industrializiranimi državami na svetu in edina država v srednji Evropi, ki je ohranila demokratično ureditev do leta 1938.

Češka ima eno najbolj razvitih gospodarstev v vzhodnem delu Srednje Evrope in načrtuje vstop v evro območje najprej leta 2016. Ima tudi relativno zelo zdrav finančni sektor, ki ni močno zapadel pod vpliv recesije.

Češki glavni zunanjetrgovinski partner je Nemčija, s katero imajo celo več kot 30% vse zunanjetrgovinske menjave.

Tabela št. 2: Zunanjetrgovinska menjava Republike Češke

Vodilni izvozni trgi 2010	% od celote	Vodilni uvozni trgi 2010	% od celote
Nemčija	31,5	Nemčija	29,0
Slovaška	8,8	Kitajska	7,3
Poljska	6,2	Poljska	6,9
Francija	5,4	Slovaška	6,3
Velika Britanija	4,9	Nizozemska	6,0

Vir: http://www.izvoznookno.si/Dokumenti/Podatki_o_drzavah/ceska/ (19.5.2011)

3.2.3 Republika Madžarska

Madžarska sodi s 93.030 km² površine in 10 milijoni prebivalcev med srednje velike evropske države. 68 % prebivalcev živi v mestih. Kar 17,0 % prebivalcev živi v glavnem mestu Budimpešti. Medtem ko je delež manjšin na Madžarskem zelo nizek, pa veliko Madžarov živi v sosednjih državah, predvsem v Romuniji in na Slovaškem.

Madžarska je od maja 2004 polnopravna članica EU ter sodeluje v vseh sporazumih, katerih podpisnica je EU. Včlanjena je tudi v OECD (Organization for Economic Cooperation and Development) in WTO (World Trade Organisation). Madžarska je po politični ureditvi večstrankarska parlamentarna demokracija. Predsednika države za obdobje petih let izvoli parlament ¹¹. Zakonodajno telo je enodomni parlament s 386 sedeži. V državi se še vedno uporablja nacionalna valuta forint. (www.izvoznookno.si/Dokumenti/Podatki_o_drzavah) 16.5.2011.

¹¹ V začetku avgusta 2010 je ta položaj zasedel Pal Schmitt. Vlado je po parlamentarnih volitvah 25. aprila 2010 sestavila stranka Fidesz, ki je prvič od začetka tranzicije dosegla veliko večino v parlamentu in bo imela dovolj moči, da uresniči potrebne reforme. Vodenje vlade je prevzel Viktor Orban.

Madžarska je celinska in skrajno jugovzhodna srednjeevropska država katere sestavni del je tudi Blatno jezero, ki je največje jezero v srednji Evropi.

Madžarska se je, tako kot ostale vzhodno srednjeevropske države, iz centralno planskega razvila v tržno gospodarstvo. V letu 2010 so izvozili za 73,5 mlrd EUR, uvozila pa za 68,9 mlrd EUR blaga.

Tabela št. 3: Zunanjetrgovinska menjava Republike Madžarske

Vodilni izvozni trgi 2010	% od celote	Vodilni uvozni trgi 2010	% od celote
Nemčija	24,9	Nemčija	25,3
Italija	5,5	Kitajska	9,9
Velika Britanija	5,4	Rusija	7,8
Romunija	5,3	Avstrija	6,3
Slovaška	5,2	Nizozemska	4,4

Vir: http://www.izvoznookno.si/Dokumenti/Podatki_o_drzavah/Madzarska (18.5.2011)

Presežek v blagovni menjavi je znašal 4,5 mlrd EUR. Približno 80 % madžarskega izvoza je danes usmerjenega na trge EU. Najpomembnejši izvozni trg za Madžarsko je Nemčija, kamor so v letu 2010 izvozili 24,9 % od celotnega izvoza. Tudi pri uvozu je vodilni trg Nemčija, od koder so v letu 2010 uvozili 25,3 % od celotnega uvoza.

3.2.4 Zvezna Republika Nemčija

Nemčija je s 357.022 km² za Ukrajino, Francijo, Španijo in Švedsko peta največja evropska država. Po številu prebivalcev (83 milijonov) pa prva.

Nemčija je članica OZN, kot polnopravna članica EU pa sodeluje v vseh sporazumih, katerih podpisnica je EU. Včlanjena je tudi v OECD (Organization for Economic Cooperation and Development) in WTO (World Trade Organization). Skupaj s Francijo je Nemčija vplivna članica oblikovanja politike EU in prva pobudnica njene širitve. Nemčija je zvezna republika, sestavlja jo 16 zveznih dežel z deželnimi vladami in parlamenti.

Najvišje zakonodajno telo je dvodomni parlament, ki je sestavljen iz zveznega sveta (Bundesrat – 69 glasov, razdeljenih po posameznih državah) in zvezne skupščine (Bundestag – 622 sedežev. Poslanci so izvoljeni po proporcionalnem sistemu za dobo 4 let. (www.izvoznookno.si/Dokumenti/Podatki_o_drzavah) 16.5.2011.

Nemčija, katere glavno mesto je ponovno Berlin, je država z največ prebivalci v Evropski uniji. Segra od Severnega in Baltskega morja na severu, do Alp na jugu, po njenem ozemlju pa tečejo nekatere največje evropske reke: Ren, Donava in Laba. Po 2. svetovni vojni je bila Nemčija razdeljena na demokratični Zahod (Zvezna republika

Nemčija) in komunistični Vzhod (Nemška demokratična republika). Simbol te delitve je postal berlinski zid, ki je leta 1989 padel, nakar se je Nemčija, ob soglasju velikih sil, ponovno združila.

Nemčija je v gospodarskem pomenu za ZDA, Kitajsko in Japonsko najpomembnejša država na svetu, oz. prva v Evropi. Z ameriško gospodarsko pomočjo se je država po drugi svetovni vojni hitro industrializirala in postala sinonim za kakovost delovne sile in proizvodov. Gospodarski uspehi so se s priključitvijo manj razvitih vzhodnih dežel nekoliko poslabšali.

Nemčija je eden največjih izvoznikov na svetu, saj je v letu 2010 izvozila za 972,6 mlrd EUR blaga, uvozila pa za 823,1 mlrd EUR. Presežek v blagovni menjavi je znašal kar 149,5 mlrd EUR. Najpomembnejši izvozni trg v letu 2010 je bila Francija, kamor so izvozili 9,4 % od celotnega izvoza. Sledijo ZDA, Nizozemska, Velika Britanija in Italija. Največ je v letu 2010 uvozila iz Nizozemske (12,5 % od celotnega uvoza), Francije, Kitajske, Belgije in Italije.

Tabela št. 4: Zunanje trgovinska menjava Zvezne Republike Nemčije

Vodilni izvozni trgi 2010	% od celote	Vodilni uvozni trgi 2010	% od celote
Francija	9,4	Nizozemska	12,5
ZDA	6,8	Francija	7,9
Nizozemska	6,5	Kitajska	7,9
Velika Britanija	6,2	Belgija	6,5
Italija	6,1	Italija	5,4

Vir: http://www.izvoznookno.si/Dokumenti/Podatki_o_drzavah/Nemcija/ (16.5.2011)

3.2.5 Republika Poljska

Poljska je z dobrimi 38 milijoni prebivalcev in 312,685 km², katere glavno mesto je Varšava, nacionalna valuta pa zlot, za Nemčijo največja srednjeevropska država. Poljska je polnopravna članica EU od maja 2004 in sodeluje v vseh sporazumih, katerih podpisnica je EU. Včlanjena je tudi v OECD (Organization for Economic Cooperation and Development) in WTO (World Trade Organization).

Poljska je po politični ureditvi parlamentarna republika. Parlament sestavljata spodnji in zgornji dom. Spodnji dom se imenuje sejm, ima 460 sedežev, vanj se voli po proporcionalnem sistemu. Zgornji dom se imenuje senat in ima 100 sedežev ¹².

Predsednik države ima možnost veta na zakonodajo, vendar pa lahko sejm ta veto preglasuje, če ima pri tem vsaj 3/5 večino ¹³.

(www.izvoznookno.si/Dokumenti/Podatki_o_drzavah) 16.5.2011.

Poljska je začela s procesom liberalizacije gospodarstva v 90-letih. Maja 2004 je Poljska postala članica EU in z dostopom do evropskih strukturnih skladov je gospodarstvo doživljajo razcvet vse do začetka gospodarske krize v letih 2008-2009.

Poljska je v letu 2010 izvozila za 121,8 mlrd EUR blaga, uvozila pa ga je za 128,1 mlrd EUR. Trgovinski primanjkljaj je v letu 2010 znašal 6,3 mlrd EUR. Največ so izvozili v Nemčijo (26 % od celotnega izvoza). Največ je Poljska v letu 2010 uvozila iz Nemčije (27,9 % od celotnega uvoza).

Tabela št. 5: Zunanjetrgovinska menjava Republike Poljske

Vodilni izvozni trgi 2010	% od celote	Vodilni uvozni trgi 2010	% od celote
Nemčija	26,0	Nemčija	27,9
Francija	6,8	Rusija	10,4
Velika Britanija	6,2	Nizozemska	5,7
Italija	6,1	Italija	5,6
Češka	6,0	Kitajska	5,4

Vir: http://www.izvoznookno.si/Dokumenti/Podatki_o_drzavah/Poljska/

3.2.6 Republika Slovaška

Republika Slovaška, katere glavno mesto je Bratislava, leži v osrčju Evrope, meri 48.845 km² in ima 5,4 milijona prebivalcev. Od tega je 85,6 % Slovakov, največja manjšina pa so Madžari, ki jih je 10,5 % in pretežno živijo na jugu države. Slovaška je članica OZN in ima med državami EU in OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development) eno izmed najhitreje rastočih gospodarstev. Leta 2004 se je pridružila EU in s 1. januarjem 2009 prevzela valuto evro. Je tudi članica in EEA (European Economic Area). Kot polnopravna članica EU sodeluje v vseh sporazumih, katerih podpisnica je EU.

¹² Na oktobrskih parlamentarnih volitvah 2007 je največ glasov dobila liberalno-konservativna Državljska platforma Donalda Tuska, ki je oblikovala novo vlado v koaliciji s Poljsko kmečko stranko. Desno usmerjena konservativna stranka ZIP je bila na volitvah poražena in je sedaj druga največja stranka v parlamentu.

¹³ Naslednje predsedniške volitve bi morale biti oktobra 2010, vendar so bile zaradi letalske nesreče predsednika Lecha Kaczynskega v aprilu 2010, izvedene že prej.

Slovaška je parlamentarna republika, razdeljena v 8 pokrajin, ki je nastala po odločitvi parlamentov Slovaške in Češke o sporazumni razdružitvi 1. januarja 1993. Najvišje zakonodajno telo je enodomni parlament s 150 sedeži. Poslanci so voljeni po proporcionalnem sistemu za dobo 4 let. Predsedniške volitve so splošne in neposredne, predsednik ima petletni mandat z omejenimi pooblastili ¹⁴.

Po vključitvi v OECD je Slovaška v letu 2004 postala polnopravna članica tako EU kot NATO. (www.izvoznookno.si/Dokumenti/Podatki_o_drzavah) 16.5.2011.

Slovaška je od razdružitve z Češko republiko leta 1993 dosegla velik gospodarski napredek. Uvedla je številne politične in gospodarske reforme na področju davkov, zdravstva, pokojninskega sistema in socialne varnosti. Leta 2004 se je priključila EU in januarja 2009 prevzela evro. Privatizacija je v glavnem končana vendar je bančni sektor skoraj v celoti v tuji lasti.

Slovaška ima danes zelo odprto gospodarstvo, saj so v letu 2010 uvozili za 49,9 mlrd EUR, izvozili pa za 50,8 mlrd EUR blaga. Presežek v blagovni menjavi je znašal 0,9 mlrd EUR. Vodilni izvozni trg v letu 2010 je bila Nemčija, kamor so izvozili 19,1 % celotnega izvoza. Največ so uvozili iz Češke (18,4 % od celotnega uvoza).

Tabela št. 6: Zunanjetrgovinska menjava Republike Slovaške

Vodilni izvozni trgi 2010	% od celote	Vodilni uvozni trgi 2010	% od celote
Nemčija	19,1	Češka	18,4
Češka	14,1	Nemčija	17,9
Poljska	7,5	Rusija	9,3
Madžarska	6,9	Madžarska	7,2
Francija	6,8	Koreja	7,0

Vir: http://www.izvoznookno.si/Dokumenti/Podatki_o_drzavah/Slovaška/ (2.6.2011)

3.2.7 Republika Slovenija

Slovenija je demokratična republika v južnem delu Srednje Evrope in skrajnem severnem delu Sredozemlja. S površino 20.273 km² in 2 milijonoma prebivalcev sodi med manjše srednjeevropske države. Nahaja se na stičišču alpskega, sredozemskega, panonskega in dinarskega sveta. Slovenska obala Jadranskega morja meri 46,6 km. Slovenija je članica OZN, NATO, EU, OECD in Schengenskega sporazuma.

¹⁴ Predsednik države je Ivan Gasparovič, ki je bil na predsedniških volitvah aprila 2009 ponovno izvoljen. Na parlamentarnih volitvah junija 2010 je zmagala levo usmerjena stranka Smer – Socialna Demokracija z 34,8 % deležem volilnih glasov. Predsednica vlade je postala Iveta Radicova, namestniki pa Jan Figel, Ivan Miklos, Jozef Mihal in Rudolf Chmel.

Predsednika republike volimo vsakih pet let. Nosilec izvršilne oblasti v Sloveniji je vlada Republike Slovenije, ki jo vodi predsednik vlade. Predsednika vlade predlaga predsednik Republike Slovenije, z glasovanjem pa potrdi državni zbor Republike Slovenije.

Dvodomni parlament sestavljata državni zbor in državni svet Republike Slovenije. Državni zbor ima 90 sedežev, ki jih deloma zasedajo neposredno izvoljeni predstavniki in deloma sorazmerno izvoljeni predstavniki (po eden iz italijanske in madžarske manjšine). Državni svet ima 40 sedežev, predstavljajo ga družbene, gospodarske, strokovne in krajevno pomembne skupine. Državni svet nima funkcije drugega (zgornjega) doma parlamenta, saj mu ustava teh pristojnosti ne zagotavlja. Parlamentarne (državno zbornske) volitve so vsake štiri leta, v državni svet pa vsakih pet let.

Slovenija je prav tako kot ostale države vzhodnega dela Srednje Evrope pričela z liberalizacijo svojega gospodarstva v 90-letih. Maja 2004 je postala članica EU in 1.1.2007 tudi članica t.i. evrskega območja, oziroma je prevzela valuto evro (EUR). Slovenija je danes najbolj razvita tranzicijska država.

BDP Republike Slovenije znaša 41,8 milijarde EUR oziroma 20.750 EUR po prebivalcu, kar jo uvršča po kupni moči na prebivalca na 29. mestu na svetovni lestvici.

Tabela št. 7: Zunanjetrgovinska menjava Republike Slovenije

Vodilni izvozni trgi 2010	% od celote	Vodilni uvozni trgi 2010	% od celote
Nemčija	18,5	Nemčija	19,4
Italija	15,1	Italija	15,9
Avstrija	10,5	Avstrija	12,3
Francija	8,9	Francija	8,2
Hrvaška	8,0	Madžarska	4,0

Vir: http://www.stat.si/novice_poglej.asp (20.5.2011)

Slovenija je leta 2010 izvozila za 18,23 mlrd EUR blaga ter uvozila za 19,63 mlrd EUR blaga. Pokritost uvoza z izvozom je torej samo 92,9%. Slovenija ima v zunanjetrgovinski bilanci ves čas tranzicije primanjkljaj, od tega samo v letu 2010 1,4 mlrd EUR. Največji zunanjetrgovinski partner Slovenije je, prav tako kot pri večino ostalih srednjeevropskih držav, Nemčija s katero opravi kar 19% vse zunanjetrgovinske menjave.

3.2.8 Švicarska konfederacija

Švica je z 41.285 km² površine majhna, a izjemno bogata srednjeevropska celinska država. Ima 7,5 milijona prebivalcev, od katerih jih 73 % živi v mestih. Švicarsko

prebivalstvo sestavlja okoli 65 % Nemcev, 18 % Francozov, 10 % Italijanov, en odstotek Retoromanov, preostali prebivalci pa so priseljenci (njihov delež se je v zadnjih desetih letih po ocenah povečal na 17 %).

Švica je znana po svoji zgodovinski (permanentni – stalni) vendar oboroženi nevtralnosti in ni sodelovala ne v prvi ne v drugi svetovni vojni. Glavno mesto je Bern, valuta švicarski frank, ki je v času finančne krize leta 2009 v celoti zadržal svojo vrednost in celo povečal zaupanje v švicarske finance.

Švica je članica OZN šele od leta 2002. Je tudi članica številnih drugih mednarodnih asociacij, kot so OECD (Organization for Economic Cooperation and Development), WTO (World Trade Organization) in EFTA (European Free Trade Association). Prav tako ima sklenjeno vrsto trgovinskih sporazumov z EU, ZDA in Japonsko.

Švica je konfederacija 26 kantonov, po dejanski sestavi pa zelo podobna zvezni republiki. Vrhovno zakonodajno telo je dvodomna zvezna skupščina, v katero volijo poslance za 4-letne mandate. Državo vodi predsednik zveznega sveta, čeprav je po ustavi vodja države zvezni svet kot celota. Predsednik zveznega sveta¹⁵, ki opravlja le protokolarne dolžnosti, se zamenja vsako leto. Zaradi načela neposredne demokracije in suverenosti kantonov (vsak od 26 kantonov ima svoj parlament in svojo vlado), razen v naprej določenih pristojnostih, ki jih prenašajo na konfederacijo, ne moremo govoriti o vladajoči stranki. (www.izvoznookno.si/Dokumenti/Podatki_o_drzavah) 16.5.2011.

Švica ima zelo uspešno, moderno in perspektivno tržno razvito gospodarstvo. Življenjski standard, industrijska produktivnost, kakovost šolskega in zdravstvenega sistema so med najvišjimi v Evropi in svetu.

Storitveni sektor v katerem prevladujejo bančništvo, zavarovalništvo, logistika in turizem je zelo dobro razvit, saj prispeva kar 71,2 % BDP-ja ter zaposlujejo 73,2 % aktivnega prebivalstva.

Tabela št. 8: Zunanjetrgovinska menjava Švicarske konfederacije

Vodilni izvozni trgi 2010	% od celote	Vodilni uvozni trgi 2010	% od celote
Nemčija	19,2	Nemčija	32,0
ZDA	10,1	Italija	10,2
Italija	7,8	Francija	8,5
Francija	7,7	ZDA	5,3
Velika Britanija	5,9	Nizozemska	4,5

Vir: http://www.izvoznookno.si/Dokumenti/Podatki_o_drzavah/svica/

¹⁵ Aktualna predsednica zveznega sveta je od 1. januarja 2011 Micheline Calmy-Rey.

Izvoz blaga Švice je v letu 2010 znašal 174,3 mlrd EUR, uvoz pa 172,3 mlrd EUR, kar ima za rezultat trgovinski presežek v višini 2 mlrd EUR. Presežek na tekočem računu je za leto 2010 znašal 40,6 mlrd EUR, kar predstavlja 10,3 % BDP. Najpomembnejši izvozni trg v letu 2010 je bila Nemčija, kamor so izvozili 19,2 % celotnega izvoza. Nemčija je na prvem mestu držav, od koder je Švica v letu 2010 največ uvažala. Iz Nemčije so uvozili 32 % od celotnega uvoza.

3.2.9 Kneževina Liechtenstein

Liechtenstein je s 160 km² in 36.000 prebivalci najmanjša srednjeevropska celinska in alpska država, zaprta med Švico, s katero ima 41,1 km skupne meje na zahodu in Avstrijo, s katero ima 34,9 km skupne meje na vzhodu. Kneževina Liechtenstein je po politični ureditvi ustavna monarhija in je bila ustanovljena že leta 1719 v okviru Svetega rimskega cesarstva. Po okupaciji slednjega s strani Francije je Liechtenstein leta 1806 postal suverena država. Že leta 1815 se je pridružil Nemški konfederaciji ter šele z razpustitvijo slednje postal popolnoma neodvisna država, ki je bila do 1. svetovne vojne sicer precej povezana z Avstro-Ogrsko. Zaradi poraza in ekonomske oslabelosti slednje se je pozneje ekonomsko bolj povezal s Švico. Z njo je tudi v skupni carinski uniji in kot valuto prav tako uporablja švicarski frank (CHF).

Ustava iz leta 2003 opredeljuje Liechtenstein za ustavno dedno monarhijo na demokratični in parlamentarni osnovi. Leta 1989 je državni poglavar postal knez Hans Adam II., ki ima pravico potrjevati zakone, imenovati državne uradnike in razpustiti 25 sedežni deželni zbor (nem. Landtag). Izvršno oblast ima vlada, ki jo imenuje deželni knez na predlog deželnega zbora katerega predstavnike volijo vsaka štiri leta. Sodno vejo oblasti izvaja Ustavno/Vrhovno sodišče.

V državi živi 65,6% Liechtensteinčanov in 34,4 % ostalih. Uradni jezik je Nemški. Glavno mesto države je Vaduz s skromnih 5000 prebivalci.

Liechtenstein je polnopravni član mnogih združenj, med katerimi so tudi varnostno-obrambne asociacije (OZN, OVSE, Interpol, ...).

www.workmall.com/wfb2010/liechtenstein/liechtenstein_military.html

Liechtenstein se zaradi majhnosti in omejenih naravnih virov (več kot 90% potreb po energiji uvozi) razvil v visokotehnološko industrijsko in prostotrgovinsko ekonomijo z vitalnim finančnim sektorjem. Nizki davki so kljub strogi zakonodaji, ki prepoveduje pranje denarja, vzpodbudili številna tuja in internacionalna podjetja, da so vzpostavili t.i. nominalne urade ali zgolj izpostave v Liechtensteinu, kar slednjemu zagotavlja 30% vseh državnih prihodkov.

Letni BDP Liechtensteina je 3,21 milijarde EUR oziroma 102.500 EUR na prebivalca, kar ga uvršča v sam svetovni vrh. 33% BDP ustvarijo finančne storitve, 25% splošne storitve, 36% industrija ter 6% kmetijski sektor. Zaradi zelo razvitega storitvenega sektorja kar 51% delovne sile dnevno migrira v Liechtenstein iz Avstrije Švice in Nemčije.

Letno Liechtenstein izvozi za cca 3,6 milijarde EUR in uvozi za cca 2,5 milijarde EUR, torej ima presežek v zunanjetrgovinski menjavi kar celo milijardo EUR. Največ izvozi v Švico, Nemčijo in ZDA, medtem ko največ uvozijo iz Nemčije, Švice in ZDA.

3.3 GOSPODARSKO POVEZOVANJE V SREDNJI EVROPI

O pomenu gospodarskega sodelovanja v Srednji Evropi je leta 1915 pisal v četrtem poglavju svoje knjige »Srednja Evropa« že Friderik Naumann, ko je omenjal t.i. angleško-francosko in nemško gospodarsko metodo. Slednja je za Naumanna manj individualistična, manj osebna toda bolj organizirana in je tudi bolj socialistična. Ne uporablja se samo v Nemčiji, temveč tudi v Avstro-Ogrski, torej tudi pri nenemških narodih. Nadalje Naumann navaja, da je prav ta metoda podlaga za t.i. srednjeevropsko gospodarstvo. (Pitamic v Slovenski Pravniki 1915: 354)

V nasprotju z Naumanom pa Tine Hribar (v Vodopivec 1991: 28) že na začetku devetdesetih ugotavlja, da kakor vse kaže, v pogojih sodobne univerzalno planetarne tehnike, politike in ekonomije nadaljnje znotraj evropske geopolitične grupacije niso več mogoče. To se lahko dogaja samo še na regionalni ravni v smislu skupnosti Alpe-Jadran, saj se ta regionalna skupnost še v največji meri prekriva z nekdanjim pojmom Srednje Evrope. Hribar tako navaja, da se pojmu Srednje Evrope v geopolitičnem smislu preprosto lahko odrečemo saj je vprašljiv celo njen kulturno-politični pomen. Po Hribarju ostaja torej le duhovna dimenzija Srednje Evrope.

Prvo "srednjeevropsko gospodarsko društvo" (Nem. Mitteleuropaischer Wirtschaftsrein" je nastalo že leta 1904, z namenom tesnejše prometne in druge gospodarske povezave ne le Nemčije in Avstro-Ogrske, temveč tudi Švice, Belgije in Nizozemske (Grafenauer v Vodopivec 1991: 19).

Srednjeevropska regija si tudi danes prizadeva za transfer sofisticirane in napredne tehnologije ter gospodarskih inovacij z Zahoda na Vzhod ter transfer surovin in energentov v obratni smeri ¹⁶. V vzhodnem delu Srednje Evrope poteka še vedno boleča

¹⁶ Poleg že obstoječega in delujočega ukrajinsko-ruskega plinovodnega omrežja, se gradi še omrežje »severni tok« in južni tok«, ki sta predvsem namenjena oskrbovanju Srednje Evrope z ruskim plinom.

preobrazba v tržno gospodarstvo, kjer morajo biti države sposobne izkoristiti njihovo poceni in relativno dobro izobraženo delovno silo ter bogato surovinsko bazo, da bodo igrale posebno vlogo kot partnerji zahodnim transnacionalnim podjetjem v razvoju pridružitvenih sporazumov z Rusijo. V prihodnosti bodo morda združene rusko-srednjeevropske družbe usmerjene proti zahodnemu tržišču. (Cohen v Tunjić 2004, 164)

Čeprav v regiji Srednje Evrope ni uveljavljenega institucionaliziranega gospodarskega sodelovanja, kot je npr. "prosto trgovinska cona" ali podobno, se med srednjeevropskimi državami gospodarsko sodelovanje vendarle močno razvija. Omenjeno še posebej velja na relaciji alpska in višegrajska skupina držav in obratno.

V nadaljevanju zaključne naloge bom zelo strnjeno predstavil gospodarsko-trgovinsko izmenjavo med državami Srednje Evrope in poskušal skozi predstavitev medsebojnih zunanjetrgovinskih izmenjav med državami srednje Evrope ugotoviti, katera država ima v regiji največji gospodarski vpliv, oziroma katera država je v gospodarskem smislu središčna.

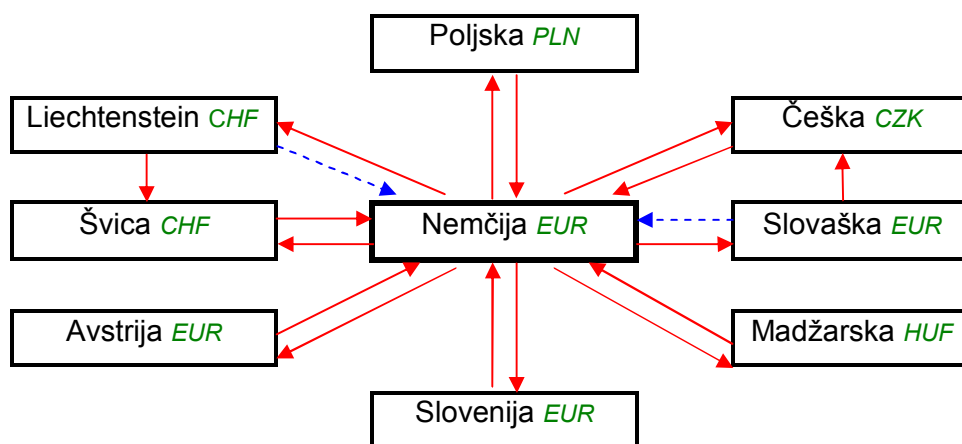
3.3.1 Zunanjetrgovinsko sodelovanje med državami Srednje Evrope

Kot sem v uvodu tega podpoglavja najavil, sem skozi kratko analizo zunanjetrgovinskega sodelovanja med srednjeevropskimi državami poskušal ugotoviti, ali katera država v regiji gospodarsko prevladuje. Na osnovi predstavljenih podatkov v prejšnjem poglavju je analiza slednjih nedvomno pokazala, da je prevladujoča gospodarska sila v Srednji Evropi Zvezna Republika Nemčija, saj ima z vsemi srednjeevropskimi državami izjemno zunanjetrgovinsko bilanco. Tako je Nemčija prvi uvozni zunanjetrgovinski partner za vse države Srednje Evrope in razen za Slovaško ter Liechtensteina tudi njihov prvi izvozni partner.

To Nemčijo nedvomno postavlja na središčno mesto, na katero je sicer želela biti umeščena že leta 1904, ko je bilo ustanovljeno prvo srednjeevropsko gospodarsko združenje.

Danes so države Srednje Evrope po mnenju finančnih analitikov v solidnem finančnem stanju, vendar bo globalno prevrednotenje tveganj regijo prizadelo še bolj, saj so se stroški zunanjega financiranja pomembno zvišali. (Finance, 11.05. 2011)

Slika št. 6: Medsebojna zunanjetrgovinska izmenjava med državami Srednje Evrope

Legenda:

- Prvi izvozni ali uvozni zunanjetrgovinski partner
- Drugi izvozni ali uvozni zunanjetrgovinski partner

V državah Srednje Evrope se je gospodarsko stanje v celotnem letu 2010 postopoma popravljalo. V večini držav je bruto družbeni proizvod vsako četrletje rasel hitreje, piše v svoji analizi poljska centralna banka (NBP - Narodowy Bank Polski). Za leto 2011 in 2012 NBP napoveduje regiji solidno rast, ki bo višja od 4 odstotkov. Slovenija pa bo najpočasneje razvijajoča se država v regiji, saj naj bi dosegli zgolj 1,9 %, leta 2012 pa 2,9 odsotno gospodarsko rast. (Poslovni utrip, 4.5.2011)

3.3.2 Funkcionalne pobude o sodelovanju v (srednje)evropskem prostoru

Na funkcionalne povezave med državami Srednje Evrope ima geografski dejavnik pomemben vpliv. Tipičen primer za to so t.i. pradoline s široko zapolnjenimi rodovitnimi naplavinami, po katerih se je usmeril glavni železniški in rečno-kanalski promet v podolžni smeri. V prečni smeri, iz notranjosti Srednje Evrope proti morju, predstavljajo pomembne prometne poti velike reke.

Naslednji primeri funkcionalnega sodelovanja v Evropi so determinirani z Alpami in Jadranskim morjem, Donavo itd., tako v Evropi poteka sodelovanje med državami po več vzporednicah, na državni in regijski ravni. Tako imamo: a) Delovno skupnost Alpe-Jadran (DS AJ), ki danes združuje 13 dežel, županij in regij, v kateri Slovenija sodeluje na državni ravni. DS AJ na strokovni ravni razpravlja o različnih skupnih vprašanjih in koordinira sodelovanje na področjih, ki so v interesu njenih članic. Začetki njenega delovanja segajo

v leto 1978 <http://alpeadria.org/slovensko/index.php> (10.5.2011), b) Srednjeevropsko pobudo (SEP)¹⁷, katere poglavitni cilj je utrjevanje sodelovanja med državami članicami EU in nečlanicami EU v njihovih prizadevanjih za približevanje evropskim integracijam, v povezovanju in podpori pri vključevanju v ustrezne programe EU in pospeševanju razvoja civilne družbe. Naslednja je c) Jadransko-jonska pobuda (JJP)¹⁸ ter č) Kvadrilateral¹⁹ in nenazadnje d) Podonavsko sodelovanje, glede katere je evropski svet junija 2009 Evropsko komisijo pozval, naj do konca 2010 pripravi strategijo EU za Podonavje (t.i. podonavska strategija). Gre za makroregionalno strategijo Evropske unije, katere namen je poglobljanje sodelovanja med državami in drugimi akterji v Podonavju (Nemčija, Avstrija, Češka, Slovaška, Madžarska, Slovenija, Romunija, Bolgarija, Hrvaška, Srbija, BiH, Črna gora, Moldavija in Ukrajina) z namenom krepitve trajnostnega razvoja in konkurenčnosti tega dela Evrope.

http://www.mzz.gov.si/si/zunanja_politika/kulturno_sodelovanje (12.5.2011)

Donava predstavlja tretjino pomembne prometne vodne poti Ren - Majna - Donava, skupaj dolge kar 3.469 km, ki skupaj predstavlja najpomembnejšo tovorno in prometno vodno pot med Severnim in Črnim morjem.

Prekop Ren - Majna – Donava katerega so zgradili leta 1846 in obnovili po drugi svetovni vojni je dolg 171 km in poteka od Bamberga na Majni do Kelheima na Donavi. Njegova prenova, poglobitev in razširitev s 70 na 100 metrov, še zmeraj poteka. Leta 2006 so po tej vodni poti prepeljali 6,24 milijona ton blaga. Najdaljša pot, ki jo opravijo ladje na tej poti, je iz Rotterdama na Nizozemskem, ki je tudi največje obmorsko pristanišče na svetu, do ruskih pristanišč ob Črnem morju ali do Istanbula v Turčiji.

Na področju zračnega prometa so prometni ministri Slovenije, Avstrije, Madžarske, Slovaške ter tudi Bosne in Hercegovine, Češke in Hrvaške meseca maja 2011 na Brdu pri Kranju podpisali sporazum o ustanovitvi funkcionalnega bloka zračnega prostora Srednje Evrope. Zavezani uresničevanju sporazuma so prepričani, da ta predstavlja pomemben korak na poti do uvedbe enotnega evropskega neba (zračnega prostora).

Funkcionalni blok zračnega prostora Srednje Evrope (FAB CE) bo zaživel konec leta 2012 in bo četrti od predvidenih devetih blokov v evropskem zračnem prostoru.

<http://sierra5.net/index.php> (12.5.2011)

¹⁷ Srednjeevropska pobuda (SEP) vključuje osemnajst držav članic iz Srednje in Jugovzhodne Evrope. Je ena najstarejših pobud v JVE, saj njeni začetki segajo v leto 1989, po številu članic pa najštevilčnejša regionalna pobuda. Slovenija je polnopravna članica od 18. junija 1992.

¹⁸ Namen Jadransko-jonske pobude je krepitev sodelovanja na področju gospodarskega in turističnega razvoja, zaščite morja in obmejnega pasu, razvoj prometne infrastrukture in pomorskih poti, sodelovanja v kulturi in med univerzami ter v boju pred gozdnimi požari.

¹⁹ Politični namen povezovanja v Kvadrilateralo (Italija, Madžarska, Slovenija in Hrvaška) je aktivna podpora kandidatkam v evroatlantske integracije.

4 POLITIČNO VARNOSTNE ZNAČILNOSTI SREDNJE EVROPE

Z razširitvijo zveze Nato v obdobju 1999/2004, ko se je meja Nata v Srednji Evropi premaknila na vzhod za 800 do 1200 km, je ustvarjena nova teritorialna meja, ki je v neposrednem stiku z bivšimi republikami (državami) Sovjetske zveze in tokrat tudi neposredno z Rusijo oz. rusko enklavo Kaliningrad. Omenjeno območje sedaj zveza Nato uporablja kot operativno-vojaško in politično-operativno temeljišče za nadaljnje aktivnosti. Torej je vzhodni del Srednje Evrope postal zunanja meja EU in predstavlja vojaško obrambno mejo in črto neposrednega stika z drugimi regijami.

V okviru Cohenovega (v Tunjić 2004: 163) mnenja, da je najbolj obetaven mehanizem za vzpostavitev ravnotežja med meritimno in kontinentalno sfero povezan prav s pojavom vmesne oziroma Srednje Evrope kot "mostišča", ki lahko olajša stik in interakcijo med dvema geostrateškima območjema, bo tako z vključevanjem ozemlja zahodno od Odre in Nise, nemškega gorovja Hartz in čeških gora do severnega Jadrana ter na vzhodu do ruskih meja evropsko "mostišče" popolnoma odprto za gospodarske sile Vzhoda in Zahoda. Njihove nacionalne politike in gospodarske strukture prevzemajo zahodnoevropske modele, morajo pa najti vojaško rešitev, ki ne bo ogrozilo ruskih varnostnih ciljev. Mackinder (v Tunjić) meni, da je za regijo med Nemčijo in Rusijo pomembno, da so države neodvisne in stabilne ter tako usodno vplivajo na evrazijsko in svetovno stabilnost.

Cohen je še leta 1994 menil, da za srednjeevropsko regijo demilitarizacija ni realna opcija, temveč je potreben nekakšen nadomestek za odpravo varšavskega sporazuma, ki bo jamčil, da bodo t.i. bivše vzhodnoevropske OS (Poljske, Češke, Slovaške in Madžarske) nasprotovale poskusom zahodnih OS uporabljati njihova ozemlja kot temeljišča proti osrčju.

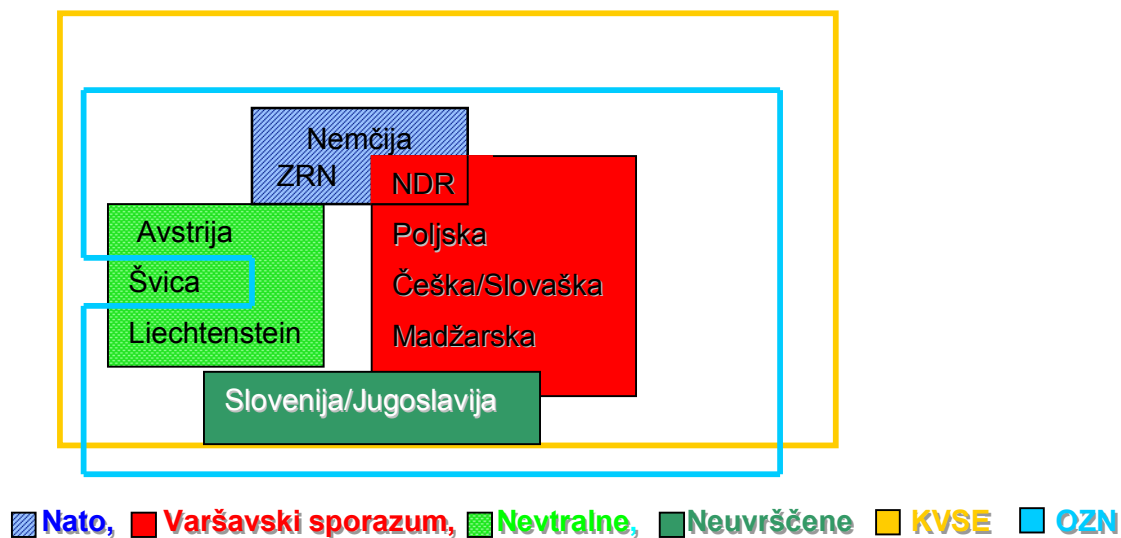
4.1 SREDNJA EVROPA IN MEDNARODNE VARNOSTNE ORGANIZACIJE

Kljub vse manjšim razlikam v varnostno-političnih ureditvah ter članstvu v mednarodnih organizacijah države na področju varnosti medsebojno uspešno sodelujejo, vendar zgolj na bilateralni in multilateralni ravni.

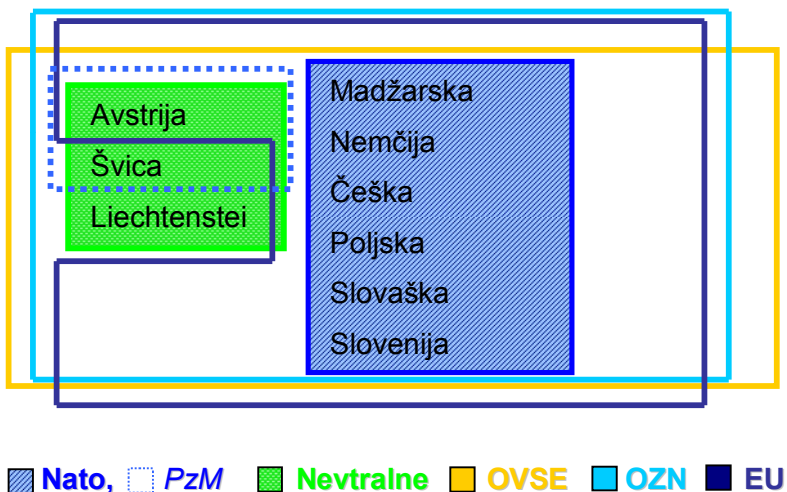
Med najstarejšimi in najbolj razširjenimi varnostno-političnimi organizacijami v Srednji Evropi je prav gotovo OZN kot organizacija kolektivne varnosti, katere članice so od leta 2002, ko se je v slednjo včlanila še Švica, prav vse države Srednje Evrope. Naslednja zelo razširjena je OVSE sega v leto 1975. Tudi v to največjo regionalno

varnostno organizacijo so vključene vse srednjeevropske države. V EU so razen Švice in Liechtensteina včlanjene vse srednjeevropske države.

Slika št. 7: Vojaško-politična pozicija držav Srednje Evrope v hladni vojni

Slika št. 8 : Vojaško-politična pozicija držav Srednje Evrope danes

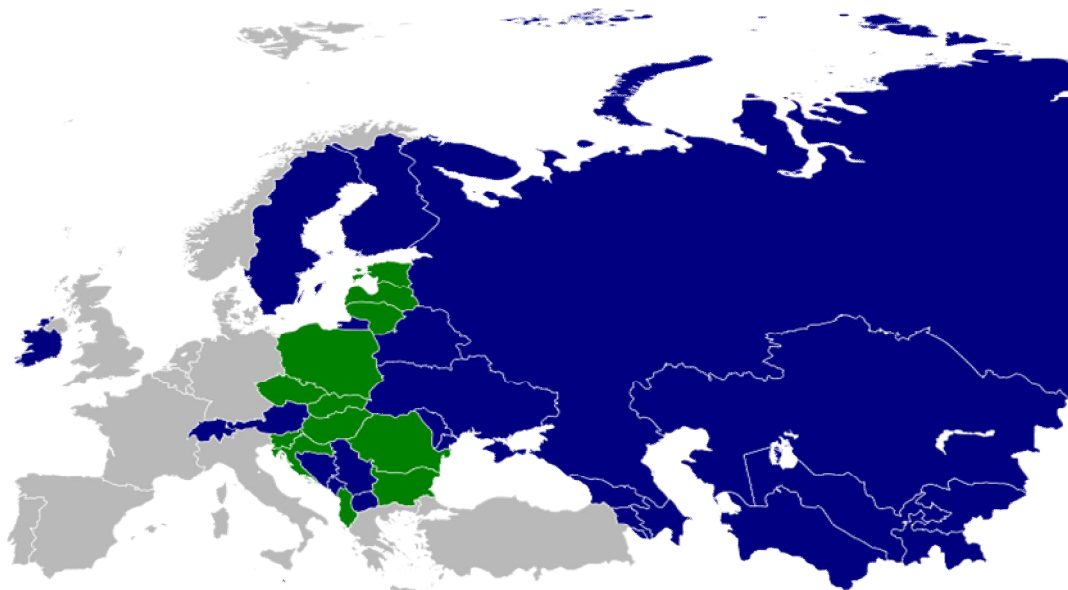
Po hladni vojni v celoti izgine (se razpusti) varšavski sporazum in v Srednji Evropi tudi neuvrščene države. Pojavi se EU, ki razen Švice in Liechtensteina vključuje vse države Srednje Evrope. Sočasno je zelo povečala vpliv zveza Nato²⁰, ki preko članstva v

²⁰ Zveza Nato se zgolj na osnovi svoje »washingtonske pogodbe« prav nič ne spreminja, vendar se na osnovi ostalih dokumentov zveze Nato slednja vse bolj spreminja iz organizacije kolektivne obrambe v organizacijo kolektivne varnosti.

zvezi in članstva v svojem programu »Partnerstvo za mir«, razen Liechtensteina, ki nima OS, vključuje prav vse srednjeevropske države.

Vse navedeno govori o tem, da si države srednje Evrope kljub razlikam odgovorno delijo bremena varnosti in delno tudi obrambe v svoji regiji kakor tudi v širši mednarodni skupnosti. K temu največ prispevajo prav nove funkcije njihovih OS, ki so v večini primerov sredi transformacije in se vse pogosteje in v vse večjem obsegu vključujejo v kompleksne MOM in to izven območja Srednje Evrope, celo EU ali zveze Nato.

Slika št. 9: Države članice Natovega programa "Partnerstvo za mir" (PzM)

Vir: http://en.wikipedia.org/wiki/File:NATO_PfP_Members_crop.svg (2.6.2011)

4.1.1 Varnostno-obrambne povezave v Srednji Evropi

Glede vojaško-političnega povezovanja v Srednji Evropi dejansko ne moremo govoriti o obstoju kakršne koli obrambne ali vojaške srednjeevropske pobude, oziroma lahko to potrdimo samo na ravni bilateralnega sodelovanja. Danes večina držav Srednje Evrope dokaj tesno medsebojno sodeluje na vojaškem področju, vendar so te povezave vselej posledica zgolj bilateralnega sodelovanja med posameznimi državami ali širših varnostno-političnih organizacij, kot so zveza Nato s svojim programom PzM in EU v določenem obsegu tudi OZN in OVSE.

Torej kljub številnim bilateralnim ali multilateralnim oblikam vojaškega sodelovanja, v katerih sodelujejo države Srednje Evrope pa za te povezave ne moremo trditi, da so srednjeevropske, saj velika večina vključuje vsaj nekaj držav iz širše evropske regije.

Tabela št. 9: Kazalniki poseljenosti, BDP in financiranja OS držav Srednje Evrope (2010)

KRITERIJ DRŽAVA	Površina Km²	Število prebivalcev	Število preb./Km²	BDP v mlrd USD \$	Delež BDP (%) za obrambo	Obrambni stroški/ aktivnem vojaku \$
AVSTRIJA	83.858	8.387.491	100	284	0,73	108.494
ČEŠKA	78.866	10.410.786	132	197	1,63	108.783
LICHTENSTEIN	160	32.842	205	3,21	/	/
MADŽARSKA	93.030	10.057.034	108	130	1,14	45.568
NEMČIJA	357.022	83.251.851	233	3.350	1,42	125.265
POLJSKA	312.685	38.625.478	123	463	1,68	83.500
SLOVAŠKA	48.845	5.422.367	111	88,4	1,53	65.936
SLOVENIJA	20.273	2.024.912	100	47	1,63	88.421
ŠVICA	41.285	7.507.000	181	526	0,82	178.376
SKUPAJ	Σ= 1.360.024	Σ= 165.524.581	Ā= 144	Σ= 5088,61	Ā= 1,32	Ā= 100.542

Vir: Military Balance (2011)

Vsota obrambnih proračunov vseh srednjeevropskih držav, ki imajo OS je znašal v letu 2010 skromnih 52,892 mlrd \$ (glej tabelo št. 19), kar predstavlja zgolj 7,6% obrambnega proračuna največje vojaške super sile – ZDA, katere so v letu 2010 za obrambo oddvojile kar 14,6 % svojega BDP (Military Balance 2011: 33).

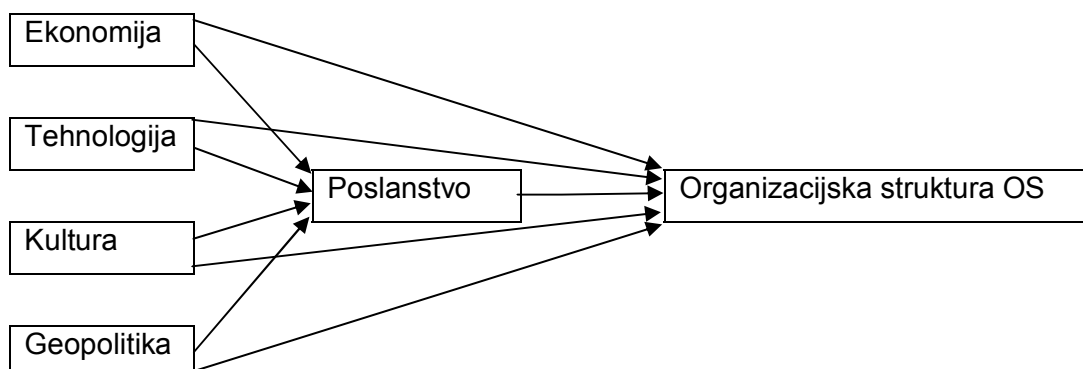
5 POSTMODERNE OS

»Postmoderni tip OS« se po Moskosu (2000: 14) pojavi nekje po letu 1990 oziroma po koncu hladne vojne in v nasprotju z modernim tipom OS izgublja tesni stik z nacionalno državo. Dejansko se po koncu hladne vojne v Srednji Evropi aktualizira vprašanje, kakšne funkcije naj imajo sedaj ti. postmoderne OS. Odgovor na to vprašanje vsekakor poskušam najti v svojem delu oz. predstavlja predmet proučevanja v moji nalogi. Na tem mestu se navezujem na Keegana (2005: 534), ki v sklepnem poglavju svoje knjige, morda tudi pod vtisom Hunthingtonovega dela » The Clash of Civilization« trdi, da svetovna skupnost bolj kot kadarkoli potrebuje izurjene in disciplinirane vojake, ki jih moramo razumeti kot zaščitnike civilizacije, ter da način, kako se za civilizacijo bojujejo – proti sodobnim grožnjam (etničnim fanatikom, bojevitim lokalnim vladarjem, ideološkim gorečnežem, navadnim roparjem in organiziranim mednarodnim zločincem) - ne more izhajati samo iz tradicionalnih funkcij OS oz. iz t.i. zahodnega modela vojskovanja. Sile za ohranjanje in vzpostavljanje miru v prihodnosti (in sedanjosti – opomba I.C.) se morajo veliko naučiti tudi iz drugih vojaških kultur, ne le iz Orienta, ampak tudi iz primitivnega sveta.

Temeljne lastnosti postmodernih OS so:

a) *spremenjeno zaznavanje groženj*. Moskos (2000:14) meni, da postmoderne OS in družba, v kateri egzistirajo, kot grožnjo predvsem zaznavajo notranje medetnične konflikte v posameznih državah, terorizem,...Manigard (1999: 57, v Jelušič and Selby) med nove grožnje dodaja še nove dobro organizirane kriminalne združbe (mafije), balkanske ali ruske, ...,

Slika 10: Determinante – variable, ki v družbi vplivajo na strukturo OS

Vir: Manigart (v Jelušič and Selby 1999: 53)

b) *struktura OS* je sedaj manjša in OS so pretežno popolnjene s poklicnimi vojaki. Dandeker (1999: 647) navaja, da bodo bodoče OS podobne sodobnim fleksibilnim

podjetjem s »full time« stalno sestavo specialistov in visoko usposobljeno hitro odzivno rezervo, zaradi zmanjšanja stroškov pa se v takšne OS zaposlijo številni civilni delavci. Zanimivo tezo o petih spremenljivkah, ki neposredno in posredno vplivajo na strukturo postmodernih OS je podal Manigart (1999: 52-55, v Jelušič and Selby), in sicer navaja štiri t.i. neposredne variable (ekonomija, tehnologija, kultura in geopolitika) ter eno posredno variabelbo (poslanstvo – ang. »mission«), vse skupaj pa vplivajo na organizacijsko strukturo OS,

c) *sprememba vojaških nalog* iz prevladujočih vojnih in bojnih v nevojne in/ali nebojne. Moskos (2000: 17) pojasnjuje, kako za ameriške OS »Military Operational Other Than War« (MOOTW) po hladni vojni, z izginotjem največje zunanje vojaške grožnje – SZ, po vprašanju vojaških nalog dejansko pomenijo temeljni premik od OS katerih funkcija je bila obramba domovine, do OS, katerih funkcija je izvajanje vojaških operacij drugačnih od vojne ali mednarodnih nevojnih vojaških operacij, oziroma operacij kriznega odzivanja (OKO) ali kakor se je danes uveljavil termin MOM. Manigart (1999: 55, Jelušič and Selby) sicer navaja, da je večina novih spremenjenih nalog postmodernih OS t.i. »policijskega« tipa in pri tem mislita predvsem na MOM,

č) *multinacionalizacija OS*, s pojavom večnacionalnih enot, kar je morda po Fleckensteinu (v Moskos 2000: 80) začetek postnacionalnega vojaštva (ang. postnational military),²¹

d) *zmanjševanje razlik med vojaki v različnih vrsteh OS*, različnih činov ter bojevniki in vojaki v podpornih službah,

e) *povečanje interakcije med vojaškim in civilnim okoljem*,

f) *prevladujoči vojaški profesionalci (častnik) je sedaj državnik in akademik*,

g) *združevanje vojaških nalog z nalogami policijskih, obmejnih in drugih varnostnih sil* je posledica poudarjanja kriznega managementa v postmodernih OS.

Že navedene temeljne lastnosti postmodernih OS nam zelo jasno razkrivajo in nakazujejo bistvene razloge za spremembo funkcij OS srednjeevropskih držav po hladni vojni.

Verjetno je razvoj in preoblikovanje oziroma spreminjanje funkcij postmodernih OS eno najbolj dokumentiranih področij. Z navedeno problematiko so se in se še ukvarjajo številni eminentni vojaški, civilno-vojaški strokovnjaki, kot so: Charles Moskos, Karl Haltiner, Philippe Manigart, Christopher Dandeker, Bernard Boëne, John A. Williams, David Segal, Ljubica Jelušič, Večina navedenih avtorjev med ostalim ugotavlja, da tudi evropske države vse pogosteje popolnjujejo svoje OS s prostovoljci in s tem dosegajo

²¹ Večnacionalne kopenske sile (MLF Multinational Land Forces), ki jih zaenkrat tvorijo Italija, Madžarska in Slovenija, v bližnji prihodnosti pa morda še Hrvaška in Avstrija, so nazoren primer navedenih sil, ki so med ostalim namenjene za izvajanje vojaških operacij izven člena pet Washingtonske (Nato) pogodbe.

manjše, bolj mobilne OS z več funkcionalne in tehnične raznolikosti, ki so tako namenjene za izvajanje funkcij, primernih za odzive na sodobne zahteve mednarodnega varnostnega okolja - MOM.

Pri predmetu proučevanja je še posebej pomemben Haltiner (2000: 18-29), ki postavlja organizacijsko dilemo »policisti ali vojaki« (ang. Policemen or Soldiers), oziroma se sprašuje, ali je za izvajanje novih funkcij sodobnih OS potrebna t.i. »policijizacija« (ang. constabularization) slednjih. Sodobne OS je potrebno preoblikovati v nekakšno vojaško-policijsko »hermafrodito«, pri tem pa tvegati, da OS izgubijo svojo tradicionalno izurjenost in identiteto. Vojaški načrtovalci morajo zato postati bolj fleksibilni, izobraževanje častnikov in vojakov mora postati obsežnejše, profesionalna identiteta mora ustrezati novim pričakovanjem. Ta pristop močno podpira sociolog Hans Geser kakor tudi sam Moskos v Haltiner (2000: 28), ki pravzaprav ugotavlja, da bodo OS v »manj vojni družbi« (ang. warless society) imele funkcije za opravljanje zelo širokega spektra nalog. Po drugi strani pa bodo še vedno zmožne opravljati klasične obrambne naloge. Tako je popolnoma razumno, da je za izpolnjevanje pričakovanih takšnih novih in kompleksnih funkcij OS slednje potrebno popolnjevati s profesionalci in specialisti.

V nasprotju s Haltinerjem in Geserjem pa nemški raziskovalec konfliktov Lutz Unterseher (v Haltiner 2000: 28) zavrača tezo o t.i. »hibridnih« OS, saj ugotavlja, da je OS potrebno umakniti iz nevojnih/nebojnih vojaških operacij (peacekeeping and policing business) ter to področje prepustiti policiji, OS pa uporabljati za konflikte srednje in visoke intenzivnosti oziroma za operacije vsiljevanja miru (ang. peace enforcement). Vendar dejstva in izkušnje kažejo na to, da sodobne mirovne operacije niso enoznačne ter se pogosto prepletajo njihove oblike delovanja (peacekeeping and peace enforcement). Prav tako so mandati sodobnih MOM bolj fleksibilni in s ciljem uspeha operacije pogosto predvidevajo, če je to nujno potrebno, tudi uporabo t.i. »trde sile«. Za uporabo slednje pa morajo OS biti ustrezno opremljene in izurjene.

Forster (2006: 74), ki je prav tako pomemben pri analizi predmeta proučevanja navaja, da dokazi o spreminjanju funkcij OS in razlogi za njih niso novi, saj je že na vrhuncu hladne vojne Moriss Janowitz dokazal, da se OS prilagodijo v odzivu na organizacijske zahteve razvoja oborožitvene tehnologije. Foster (2006: 76-79), Cottey in Edmunds zagovarjajo okvir za razumevanje vlog OS »vis á vis« družbe, ki uporablja pet značilnih funkcij:

a) *nacionalna varnost* (ang. National security) je kot tradicionalna funkcija skladna s funkcionalnim imperativom OS v realistični, neo-realistični in racionalistični konceptualizaciji. Navedeno tipizacijo je podal Hans Morgenthau, ki dokazuje, da OS obstajajo za vzdrževanje državne suverenosti v okoliščinah anarhije in so zato

funkcionalno izpeljane iz imperativa države. Zaradi povečanja groženj iz t.i. nedržavnih akterjev je sedaj večja pozornost posvečena nacionalno-varnostni funkciji OS v MOM,

b) *državotvornost* (ang. Nation building) kot zveza med OS in družbo je sicer zelo blizu nacionalno-varnostni funkciji. Navedena funkcija je bila v OS srednjeevropskih držav še posebej pomembna v času naborniških vojsk, saj so OS na eni strani preko vojakov nabornikov vzpostavljale odlično razmerje z družbo ter po drugi strani družbeno-politično indoktrinacijo, ki so jo izvajali nad naborniki z namenom izgrajevanja družbenih in moralnih vrednot (Forster 2006: 77),²²

c) *obramba režima* (ang. Regime defence) je funkcija OS, ki je značilna bolj za avtokratske režime, vendar se lahko pojavi tudi v liberalnih demokracijah, kadar OS izvršujejo naloge strankarske vlade pred nalogami nacionalnega interesa. V tem primeru so OS raje neposredno povezane s strankarsko vlado kot z družbo,

č) *domača vojaška pomoč* (ang. Domestic military assistance) je funkcija OS, ki se nanaša predvsem na prvo vojaško pomoč civilnim organom, vključujoč državni odziv na civilno neposlušnost, ki pokriva domačo protiteroristično funkcijo OS. Nadalje kot vojaška pomoč civilnemu prebivalstvu v primeru antropogenih in naravnih nesreč,

d) *vojaška diplomacija* (ang. Military diplomacy) je funkcija, ki vključuje neoperativno uporabo OS za doseganje zunanjepolitičnih in obrambno-političnih ciljev. To vključuje naloge obrambne diplomacije, kot so bilateralno in multilateralno vojaško sodelovanje, pomoč pri vojaških reformah.

Anthony Forster (2006: 41-71) prav tako navaja svojo tipologijo OS evropskih držav, po kateri obstajajo t.i. idealni tipi/modeli OS, kot so:

- a) »Ekspedicijsko vojskujoče« (ang. Expeditionary warfare), kamor uvršča samo OS Združenega kraljestva in Francije,
- b) »Teritorialno obrambne« (ang. Territorial defence), v katero uvršča OS 25 evropskih držav, med ostalim tudi slovenske,
- c) »Postneutralne« (ang. Post-neutral), kamor uvršča OS Avstrije, Irske in Švice. Po Forsterju obstajajo prav tako,
- d) »Poznomoderne« (ang.: Late modern), kamor pa uvršča OS Belgije, Danske, Nemčije, Italije, Nizozemske, Portugalske in Španije.

Forsterjeva in Moskosova tipologija medsebojno seveda nista primerljivi. Čeprav sta obe nastali na utemeljenih kriterijih, pa v bistvo obe ne zajemata enakega časovnega obdobja. Dejansko Forsterjeva tipologija zajema samo časovno obdobje po hladni vojni. Primerna za slovensko obrambno-politično razpravljanje je Forsterjeva ugotovitev, da

²² Posebno vlogo so imele OS t.i. večnacionalnih držav (npr. Jugoslavija, Češkoslovaška, SZ) in tudi v kulturno precej raznoliki Italiji, kjer so z namernim mešanjem vojakov in vojaških družin in modeliranju vojaških kolektivov po načelu »Jugoslavija v malem« pri ustvarjanju enotne nove nacije.

nobena od srednjeevropskih držav ne spada v »ekspedicijsko vojskujoče« (torej tudi SV ne), medtem ko v vsakem od ostalih treh tipov OS po Forsterju najdemo posamezne OS srednjeevropskih držav.

Tudi Malešič (v Edmunds and Malešič 2005: 2) podobno kot Forster opredeljuje ključne vloge OS v sodobni družbi kot so: obramba nacionalnega (državnega) teritorija, ekspedicijsko vojskovanje, operacije v podporo miru in humanitarna pomoč, obrambna diplomacija, domača vojaška pomoč in interne varnostne naloge. Edmunds (2006: 9) navaja, da je po hladni vojni zunanjo obrambno funkcijo OS zamenjala nova funkcija, ki vključuje sile za projekcijo (za vojskovanje in vzdrževanje miru).

Vendar vseeno velja opozoriti, da je 11. septembra 2001 en sam teroristični napad na ZDA kot eno od vodilnih držav v izvajanju transformacije OS, ponovno in spravljivo poudaril prioriteto funkcijo njihovih OS iz prve polovice dvajsetega stoletja – obrambo domovine (ang. homeland defense). Torej bo po vsej verjetnosti o novih funkcijah postmodernih OS potrebno ponovno razmisliti (Callaghan in Kernic 2003: 43). Kadar govorimo o OS srednjeevropskih držav je omenjeni premislek samo še bolj izpostavljen, saj obramba domovine za vse navedene OS še vedno predstavlja pomembno funkcijo, ki pa zaradi trenutne odsotnosti vojaške grožnje zgoj ni prioriteta.

6 SPREMENJENE FUNKCIJE OS SREDNNEEVROPSKIH DRŽAV

Glede na spreminjanje mednarodnega varnostnega okolja je posledično potrebno v današnjih srednjeevropskih OS za izpolnjevanje spremenjenega funkcionalnega in socialnega imperativa, spremeniti oz. dopolniti njihove funkcije, kar vzročno-posledično vpliva na spremembo strukture, obsega in organiziranosti OS navedenega območja.

Spremembe v mednarodnem varnostnem in političnem okolju ter spremembe znotraj samih družb sodobnih srednjeevropskih držav so prinesle tudi številne spremembe v njihove OS. Ena najpomembnejših sprememb je sprememba/transformacija navedenih OS iz poznomodernih v postmoderne ter posledično primerno spreminjanje njihovih funkcij. Medtem ko so v času hladne vojne imele OS držav Srednje Evrope glavno funkcijo vojaško obrambo teritorija svoje nacionalne države, imajo danes mnogo več funkcij. Predvsem pa so te funkcije bolj kompleksne: soočanje in obramba pred asimetričnimi grožnjami in terorizmom, kompleksne mirovne operacije in humanitarna pomoč, obrambna diplomacija, domača vojaška pomoč in mednarodna varnost. Navedeno nikakor ne pomeni, da je sedaj funkcija vojaške obrambe teritorija nacionalne države zastarela ali nepomembna v odnosu na ostale funkcije srednje evropskih OS, temveč je, kakor opozarja Malešič (Edmunds in Malešič 2005: 1), na zadevo potrebno gledati s stališča prioritete in intenzivnosti izvajanja različnih funkcij.

Postmoderne OS torej morajo biti sposobne izvajati funkcije zaščite, pomoči, reševanja, preprečevanja vojne, intervencije v mednarodnem okolju in se tam tudi braniti, torej bojno/nebojno in vojno/nevojno oz. stabilizacijsko delovati. Potemtakem lahko njihove obrambne in bojne funkcije postanejo drugotnega pomena - še vedno pa so to njihove funkcije, saj morajo pogosto t.i. »konstruktivne« funkcije biti izpolnjene z orožjem in drugimi »destruktivnimi« sredstvi.

Dejansko lahko funkcije OS razdelimo na *notranje* ali interne in *zunanje* ali eksterne. Pri tem med notranje funkcije štejemo tiste vojaško obrambne funkcije, ki se izvajajo skozi defenzivno ali ofenzivno zvrst bojnega delovanja, vendar samo na lastnem ozemlju. Tudi razkazovanje moči (nebojno delovanje) na svojem ozemlju potemtakem sodi v notranjo funkcijo, vendar ima izrazito zunanjo konotacijo saj tako z odvrčanjem in prisiljevanjem potencialnega zavojevalca odvrnejo od njegove namere. Med notranje funkcije OS prav tako še vedno sodijo: zagotavljanje notranje varnosti, zaščita in reševanje (ekološka zaščita), krizni menedžment, vojaška kibernetična obramba, ...! Za notranje funkcije OS lahko rečemo, da imajo skupni imenovalec v prostoru delovanja, ki se imenuje »nacionalna država«, saj je še vedno govora o OS nacionalnih držav.

Med t.i. *zunanje funkcije* OS, ki v Srednji Evropi postajajo vse pomembnejše, lahko uvrstimo kolektivno vojaško obrambo (za članice zveze Nato, EU), ki prav tako predvideva

defenzivno in ofenzivno zvrst bojnega delovanja, vendar izven teritorija nacionalne države, mednarodne operacije in misije (MOM), v okviru katerih je največkrat prav stabilizacijsko delovanje kot zvrst (nebojnega) delovanja OS najpomembnejša naloga, humanitarne intervencije in nenazadnje boj proti terorizmu, prav tako se skozi mednarodno delovanje lahko odvrta ali prisiljuje potencialnega nasprotnika od namere agresije, ...! Kakor za notranje tako tudi za zunanje funkcije OS lahko rečemo, da imajo t.i. skupni imenovalac v prostoru delovanja, ki se v tem primeru imenuje » izven nacionalne države«. Vendar med srednje evropskimi nevtralnimi državami nekatere vrste zunanjih funkcij OS preprosto zaradi njihovega mednarodno priznanega nevtralnega statusa do nedavnega niso bile mogoče in se kot takšne tudi niso izvajale ali so se izvajale zgolj na simbolični ravni ²³.

6.1 REFORME OS SREDNJEVROPSKIH DRŽAV PO HLADNI VOJNI

V vseh srednjeevropskih državah se po koncu hladne vojne zaradi spremenjenega mednarodnega varnostno-političnega okolja in pojava novih nadnacionalnih ali globalnih groženj spreminjajo nacionalno varnostne strategije in posledično njim podrejene vojaške doktrine.

Prav tako za OS srednjeevropskih držav velja, da si danes postajajo bolj podobne kot v času hladne vojne. Vse države poskušajo svoje OS bolj ali manj uspešno transformirati iz množičnih OS, ki so bile predvsem namenjene izpolnjevanju poudarjenega funkcionalnega imperativa v vojaški obrambi nacionalne države, v male (manjše), bolj usposobljene in tudi izobražene, dejansko večinsko premestljive (strateško mobilne) in OS poklicne sestave, ki izvajajo svoje poslanstvo v širokem spektru nalog in prav tako na širokem območju delovanja, kar je danes lahko domala ves svet.

Morda lahko v tem kontekstu izpostavimo OS Švice kot izjemo, saj se tam razprava o ukinjanju splošne vojaške dolžnosti, še ni pričela na ustrezni ravni. Medtem ko o tem v Avstriji potekajo goreče razprave za in proti in se že sprejemajo odločitve, ki nakazujejo skorajšnje ukinjanje splošne vojaške obveznosti. Nemčija je letos, kot zadnja srednjeevropska članica Nata opustila splošno vojaško obveznost ter prešla na popolno poklicno oz. prostovoljno popolnjevanje svojih OS.

²³ Medtem ko so pripadniki OS Avstrije bili zelo dejavni in vplivni v tradicionalnih mirovniških operacijah, se v sodobnih kompleksnih MOM njihov delež (v odnosu na ostale srednjeevropske države) in posledično vpliv, zmanjšata.

6.1.1 OS Republike Avstrije

Spremembe varnostno-političnega in vojaško-strateškega okolja so v dveh desetletjih po hladni vojni, kakor sem že uvodoma pojasnil, pogojevale povsem nove razmere na področju zagotavljanja varnosti v Evropi. Zaradi širitve zveze Nato kakor tudi širitve EU na vzhod in jug Evrope se je varnostni in geopolitični položaj Republike Avstrije bistveno izboljšal, saj je s tem Avstrija prestopila iz območja obrobja v sam center evroatlantskega območja, dejansko jo razen Švice in Liechtensteina (obe prav tako nevtralni državi) obdajajo zgolj države članice Nata in EU. V tem pogledu se je ogroženost neposrednega vojaškega napada na Avstrijo radikalno zmanjšala. Zato avstrijska varnostna in obrambna politika danes kljub svoji tradicionalni avstrijski konservativnosti ter ne glede na ustavno opredeljeno nevtralnost veliko bolj kot kdajkoli razmišlja in se posledično pripravlja na sodobne in heterogene, bolj ali manj transnacionalne ali celo globalne grožnje²⁴. Pri prepoznavanju in odvrčanju tovrstnih sodobnih groženj je Avstriji, na osnovi vzročno-posledične zveze, v pomoč že od leta 1995 članstvo v EU in sodelovanje v okviru skupne evropske varnostne in obrambne politike (EVOP) kakor prav tako že od leta 1995 članstvo v Natovem programu »Partnerstvo za mir« (PzM).

Koncept stalne nevtralnosti ni nekaj, na čemer bi Avstrija po koncu hladne vojne dobesedno in v celoti vztrajala, saj je predvsem preko EU in tudi preko Natovega PzM vse bolj vključena v sistem kolektivne varnosti. Dejstvo je, da je to edini način, da Avstrija na področju MOM vsaj delno ohranja svojo vlogo in pomen iz časa hladne vojne.

Avstrija in njene OS je pomemben varnostno-politični dejavnik v (srednje)evropskem prostoru. Nove ali zgolj prioritete funkcije njenih OS so ali bodo povezane s politično opredelitvijo Avstrije, saj se večkrat javno omenja možnost ukinjanja statusa nevtralne države in možnosti vstopa v zvezo Nato. Pravzaprav se z vstopom Avstrije v EU pogosto postavlja vprašanje, ali morda Avstrija svoje nevtralnosti že ni nadomestila s solidarnostjo²⁵. Kljub omenjeni razpravi o avstrijski nevtralnosti je pričakovati, da bodo OS še naprej angažirane na notranjih in tudi na zunanjih nalogah.

Torej se je tudi Avstrija kot nevtralna država zaradi spremenjenega varnostno-političnega okolja in zaradi prisotnosti novih kompleksnih groženj kljub vsemu odločila za reformo obrambnega sektorja ter posledično reformo in reorganizacijo ali morda celo transformacijo svojih OS oziroma Avstrijske zvezne vojske (nem. Bundesheer BH)).

²⁴ Sodobne grožnje, kot so opredeljene v varnostni doktrini R Avstrije (2001), so: mednarodni terorizem, trgovina z drogami in ljudmi ter orožjem, naravne nesreče, migracije večjih razsežnosti, krize v gospodarskem in finančnem sektorju, informacijska tehnologija (kibernetske grožnje), balistične in manevrirne rakete, ilegalni prehodi čez mejo, teroristični napadi na strateško infrastrukturo, organiziran kriminal.

²⁵ Po drugi strani pa so ob izbruhu afere »Wikileaks« v uradu ministrskega predsednika Faymanna, ameriške očitke na račun nekooperativne Avstrije odločno komentirali, da je Avstrija *nevtralna država*, ki suvereno sprejema svoje odločitve.

Projekt so poimenovali kar „**Bundesheer - Reform**“ 2010 ("BH - Reform 2010"). (<http://www.bmlv.gv.at> 14.4.2011)

Z analiziranjem reform OS Avstrije se bom v kratki raziskavi osredotočil na obdobje po hladni vojni, t.j. od leta 1991 do 2011. Za razumevanje obsega reform OS Avstrije želim v uvodu navesti nekaj zgodovinskih dejstev in sicer:

- a) Avstrija je uradno še vedno nevtralna država znotraj EU. Oklic stalne nevtralnosti Avstrije je bil posledica določenih zgodovinskih okoliščin. Pogajanje med Avstrijo na eni strani in tedanjo SZ na drugi strani je leta 1955 pripeljalo do podpisa državne pogodbe ²⁶. SZ je pogojevala umik svojih OS z ozemlja Avstrije z deklaracijo, ki bo mednarodno obvezna za Avstrijo. To pomeni, da bo »za vedno ohranila nevtralnost, kakršno ima Švica« (Verdross 1978: 10),
- b) Glede razumevanja današnje avstrijske nevtralnosti je potrebno pojasniti, da je z vstopom Avstrije v EU leta 1995 bil v avstrijskem parlamentu sprejet ustavni amandma, ki opredeljuje, da sodelovanje Avstrije v skupni zunanji in varnostni politiki EU (SZVP) ni omejeno z ustavnim zakonom o nevtralnosti. Avstrija je istega leta pristopila tudi k Natovemu PzM ²⁷.

Za pojasnjevanje spreminjanja funkcij OS Avstrije so pomembna naslednja zgodovinska dejstva: a) Po drugi svetovni vojni Republika Avstrija do leta 1955, ko podpiše t.i. državno pogodbo, nima svojih OS, temveč ima zgolj 7.500 žandarjev ²⁸, b) Prve naloge v tujini (udeležba v MOM) so OS Avstrije prevzele leta 1960, od leta 1965 celo z udeležbo večjih vojaških enot ²⁹, c) V šestdesetih letih je tudi Avstrija razvila koncept t.i. »vseobsežne obrambe« (nem. Umfassenden Landesverteidigung), ki je leta 1972 stopil v veljavo in je bil tipičen odgovor na zelo izpostavljene vojaške grožnje v času hladne vojne. Kljub zelo poudarjeni vojaški obrambi pa opredeljuje tudi civilno in gospodarsko obrambo, ³⁰ č) Na vrhuncu hladne vojne so OS Avstrije imele poveljstvo vojske (nem. Armeekommando) in dva korpusa ter oklepno-gardijsko divizijo ter letalsko divizijo. Mobilizacijska razpoložljivost tedanjih OS pa je do poznih devetdesetih let narasla na 300.000 pripadnikov.

²⁶ Avstrijska zvezna vlada je po drugi svetovni vojni vztrajala, da je bila prav Avstrija žrtev Hitlerjeve agresivne politike. Ker se je z navedeno tezo strinjala vsaj ena od strani iz t.i. protihitlerjevske koalicije, je kasnejša državna pogodba zgolj pogodba ne pa tudi »mirovna«.

²⁷ Sodelovanje Avstrije z Natom in vključenost v PzM predvideva predvsem delo v MOM na humanitarnem področju in področju naravnih in drugih katastrof, iskalnih ter reševalnih operacijah.

²⁸ Upraviteljice tedanje Avstrije (Francija, SZ, VB in ZDA) so šele leta 1948/49 in to samo na zahodnih zasedenih območjih, dovolile formiranje t.i. »alarmnih bataljonov«, iz katerih je leta 1952 nastala t.i. »B-žandarmerija«, ki velja za predhodnico današnje AZV. Naloge AZV je opredelil vojaški zakon iz leta 1955, ki je uvedel tudi splošno vojaško obveznost. Prvi vojaški obvezniki so začeli služiti 9 mesečni vojaški rok oktobra leta 1956, ko je ustanovljeno Ministrstvo za obrambo (Klinar 2007: 16).

²⁹ Do leta 2010 je v MOM sodelovalo približno 65.000 pripadnikov AZV.

³⁰ Na osnovi predloga komisije za reformo AZV je slednja dobila novo organiziranost in nov koncept delovanja, ki je opredeljeval obrambo meja in obrambo prostora, za kar sta bili vzpostavljeni dve vrsti enot; »mobilna deželna obramba« (8 lovskih brigad) in »prostorsko vezana deželna obramba« (30 polkov in večje število stražarskih in varnostnih čet).

Funkcije OS Avstrije se v prvem desetletju po hladni vojni niso bistveno spremenile, razen funkcija notranjega varovanja varnosti oz. državne meje in to samo v smeri vzhoda (Madžarska in Slovaška). Tako je osnovna funkcija avstrijskih OS še vedno vojaška obramba države, izrecno je predvideno tudi »zagotavljanje pomoči« doma in v tujini. Med takšno pomoč v tujini sodi tudi udeležba v MOM. (<http://www.bmlv.gv.at> 14.4.2011)

Nova obrambna in varnostna doktrina (nem. Sicherheits – und Verteidigungsdoktrin) iz leta 2001, katere težišče pa je že na evropeizaciji obrambne politike Avstrije, saj je bistvo nove doktrine skupna evropska obrambna politika in sodelovanje z zvezo NATO ter "status nevtralnosti". V navedeni doktrini je mednarodno pravni status Avstrije naveden kot »neblokovski«! Tako je uradno opuščeno poimenovanje Avstrije kot stalno nevtralne države³¹.

V istem letu (2001) se posledično spremeni oziroma zmanjša obseg in organizacijska struktura avstrijskih OS, ki zadržijo samo še 35.000 pripadnikov (17.000 vojakov na služenju, 16.000 poklicnih vojakov) ter 75.000 pripadnikov vojne sestave.

V letu 2005, ko se dejansko in v polnem obsegu začne izvajati »Reforma 2010« so najpomembnejše naloge OS še vedno zagotavljanje obrambe države, njenih meja, miru, svobode, varnosti in stabilnosti Republike Avstrije in njenih državljanov; zagotavljanje pomoči ob velikih naravnih katastrofah in nesrečah; izvajanje nadzora ter zagotavljanje suverenosti avstrijskega zračnega prostora; nudenje humanitarne pomoči in pomoči v primeru naravnih katastrof v tujini ter sodelovanje v operacijah v podporo miru na kriznih področjih, kjer igra AZV pomembno vlogo pri zagotavljanju stabilnosti in s tem posredno tudi avstrijske in evropske varnosti.

Glavni cilji »Reforme BH 2010«, ki je bila sprejeta 2004, je z novo organizacijsko strukturo prilagoditi avstrijske OS, da bodo po obsegu manjše, bolj učinkovite in moderne (postmoderne OS, opomba I.C), ki bodo organizirane tako, da bodo sposobne učinkovito odgovarjati novim zahtevam, ki izhajajo iz kompleksnih varnostnih in globalnih groženj. Konkretneje pomeni to, da težišče usmerjajo v nadaljnje aktivno sodelovanje pri izgradnji in razvoju evropske varnostne in obrambne politike, povečanju zmogljivosti vojaških enot, doseganju višje stopnje profesionalizacije, modernizacijo oborožitvenih sistemov in zagotavljanju socialne varnosti zaposlenim. (Klinar 2007: 20)

Tako je bil cilj reformirati (transformirati opomba I.C.) OS tako, da bodo učinkovitejša in močnejša organizacija s posebnim poudarkom na zagotavljanje evropske varnosti, aktivni udeležbi na MOM v okviru EU, OVSE in ZN ter sodelovanje v PfP, kar

³¹ Hkrati v omenjeni doktrini pozdravljajo širitev zveze Nato in obenem napovedujejo možnost vstopa Avstrije v zvezo Nato. Vendar odločitev mora biti sprejeta na referendumu.

seveda pomeni bistveno spremembo nacionalno-varnostne strategije Avstrije. Osnutek le-te je bil predstavljen konec leta 2010 in pričakujejo, da bo sprejeta v letu 2011.

V skladu s priporočili komisije za izvedbo reforme OS bodo le-te do leta 2010 reorganizirane in prilagojene novim zahtevam tako, da lahko učinkovito izpolnjejejo zastavljene naloge. Z reformo želijo doseči naslednje ciljno stanje: a) 10.000 pripadnikov v stalni pripravljenosti na domačih tleh, b) stalno prisotnost 1.500 pripadnikov v tujini, c) zmožnost napotitve v tujino do 3.500 vojakov za obdobje enega leta, č) zmanjšati obseg OS s 110.000 pripadnikov na zgolj 55.000, d) zmanjšanje vojaških enot ranga bataljona s 57 na 39, e) novo organiziranost linije PINK s samo dvema poveljstvoma (poveljstvo sil in poveljstvo za podporo), f) štiri povsem na novo strukturirane brigade, g) več finančnih sredstev za opremo, oborožitev in infrastrukturo, h) zadržati deželna vojaška poveljstva in i) skrajšati služenje vojaškega roka z osmih na šest mesecev (že uveljavljeno 1.1.2006) (Klinar 2007: 21-23)

Avstrija tudi po hladni vojni stalno sledi novim izzivom MOM ter popolnoma podpira prizadevanja OZN za učinkovitejše načrtovanje MOM in je članica UNSAS (ang. UN Stand-by Arrangement System), znotraj katerega je decembra 1996 skupaj z Dansko, Kanado, Norveško, Nizozemsko, Poljsko in Švedsko začela ustanavljati večnacionalno brigado SHIBRIG (ang. Stand-by Forces High Readiness Brigade). Z namenom izboljšanja priprav na MOM je na podoben način Avstrija pobudnik leta 1998 ustanovljenega programa sodelovanja srednjeevropskih držav pri podpori miru (ang. Central European Nations Cooperation in Peace Support – CENCOOP)³².

S podpisom amsterdamske pogodbe oktobra 1997, katere 17. člen se nanaša na t.i. petersberške naloge (humanitarne misije, misije ohranjanja miru kot tudi krizni menedžment ter bojne operacije), ki so postale del varnostne politike EU, je Avstrija dobila pravno formalno možnost, da sodeluje tudi v operacijah vsiljevanja miru pod pokroviteljstvom EU. Tako je Avstrija že novembra 2000 izrazila pripravljenost, da v načrtovane evropske sile za hitro posredovanje prispeva do 3.500 vojakov in 110 policistov (Schmidl 2001: 98).

Avstrijska obrambna politika je izrazila svoja temeljna načela, ki so bila podana v novi obrambni in varnostni doktrini z dne 12. 12. 2001 (Avstrija 2005: 6-7). Te konkretizirajo vse širši spekter funkcij OS Avstrije: a) zagotavljanje stalnega nadzora in varovanje zračnega prostora, sposobnost za vojaško obrambo in obrambo pred konvencionalnimi grožnjami, b) sodelovanje OS v MOM (v t.i. »petersberških nalogah«) do ravni brigade, c) zagotavljanje »interoperabilnosti« za obrambo države in delovanje v MOM, č) izpolnjevanje vseh vojaških nalog s poudarkom na ohranjanju splošne vojaške

³² V okviru CENCOOP programa je Avstrija skupaj s Slovenijo in Madžarsko sodelovala v MOM UNFICYP, v MOM UNDOF pa s Slovaško.

obveznosti in povečanju števila profesionalnega in prostovoljnega kadra³³, d) izdelava in izdaja bele knjige vsaki dve leti - za dobo 10 let, e) obramba ozemeljske celovitosti in suverenosti države ter zaščita prebivalstva pred zunanjimi grožnjami in izsiljevanji, f) sodelovanje v obrambi vrednot in osnovnih interesov EU ter krepitev varnosti njenih članic, g) prispevek k politični in vojaški stabilnosti Evrope skozi sodelovanje v MOM pod okriljem EU, NATO, PzM, OSCE ali OZN, h) podpora sodelovanja v humanitarnih akcijah ter krejitvi regionalne in mednarodne varnosti, i) nudenje pomoči v primeru nacionalne oziroma mednarodne naravne nesreče (katastrofe) in v ostalih humanitarnih akcijah, in j) nudenje pomoči silam za varovanje meja in policiji v boju proti organiziranemu kriminalu in širjenju terorizma.

6.1.1.1 Spremenjene funkcije OS Avstrije po hladni vojni

V preteklosti so bil torej bolj poudarjene funkcije avstrijskih OS kot so: a) vojaška obramba nacionalne države, b) funkcija zavarovanja (varovanje v ožjem smislu), c) zaščita in reševanje. Z vstopom Avstrije v EU leta 1995 in vključevanjem v SEVOP in Natov program PzM se funkcije in njihove prioritete spremenijo (Zecha v Callaghan in Kerlinc 2003: 345).

Tako je bil zakon o odpošiljanju pripadnikov OS Avstrije na MOM iz leta 1965 leta 1997 zamenjan z novim zveznim zakonom o sodelovanju in solidarnosti pri pošiljanju enot in posameznikov v tujino (nem. Bundesverfassungsgesetz: Kooperation und Solidarität bei der Entsendung von Einheiten und Einzelpersonen in das Ausland)³⁴.

Funkcije avstrijskih OS so danes določene v zveznem ustavnem zakonu in zakonu o obrambi. Tako je opredeljena tudi naloga obramba ustavne ureditve in demokratične svobode prebivalcev pred napadi iz tujine. Sicer zakon o obrambi (Wehrgesetz) OS določa naslednje naloge: a) vojaško obrambo države, b) pomoč v primeru naravnih nesreč in nezgod, c) varovanje ustavne ureditve in demokratične svobode prebivalcev pred napadi iz tujine ter vzdrževanja notranje državne ureditve in varnosti, č) pomoč v tujini pri vzdrževanju miru, izvajanju humanitarne pomoči in pomoči v primeru naravnih nesreč, iskalne in reševalne naloge. (Wehrgesetz 2006: 4)

³³ Pri izvajanju reforme OS v 2010 naj bi naborniški sistem še vedno ostajal temelj obrambno-varnostne politike, vendar so vse glasnejše zahteve in tudi stališča uradne politike (ministra za obrambo), da je vojaško obveznost preprosto potrebno ukiniti.

³⁴ Na osnovi navedenega zakona se lahko avstrijske enote ali posamezniki napotijo v tujino s ciljem sodelovanja v solidarnostne namene v ukrepih ohranjanja miru, podpiranjem demokracije, zaščito človekovih pravic pod okriljem mednarodne organizacije ali OVSE ali pri izvajanju odločitev EU.

OS Avstrije se pri opredeljevanju svojih nalog v državi koncentrirajo na obrambo in ohranjanje državne suverenosti ter naloge izvajanja pomoči v primeru naravnih in drugih nesreč. Na področju zagotavljanja notranje varnosti izvajajo ukrepe za varovanje nacionalne in evropske kritične infrastrukture, itd.³⁵

Tabela št. 10: Spreminjanje kazalnikov funkcij OS Avstrije

Obdobje / Kazalnik	1990	1995	2000	2005	2010
Obrambni proračun	1,54 mlrd \$	1,76 mlrd \$	1,5 mlrd \$	2,29 mlrd \$	2,81 mlrd \$
Število vojakov Aktivni (Rezerva)	44,000 (242,000)	55,750 (119,000)	35,500 (75,000)	39,900 (66,000)	25,900 (195,000)
Število aktivnih vojakov/Km ²	0,524	0,664	0,423	0,475	0,308
Število aktiv. Vojakov /1000 preb. (MPR) ³⁶	5,81	6,98	4,34	4,88	3,08
Število tankov (MBT)	159	169	169	114	114
Število OT / BVP	460	465	465	525	282
Število BVP (IFV)	0	0	0	112	112
Število artilerijskih oborožitvenih sistemov (brez MM)	228	270	314	310	152
Število proti oklepnih oborožitvenih sistemov	1609	1351	1068	835	461
Število bojnih letal	54	48	52	40	37
Število nebojnih letal	38	45	30	33	33
Število bojnih helikopterjev	0	0	0	0	0
Število nebojnih helikopterjev	88	86	67	79	67
Število tujih vojakov na ozemlju države	/	/	/	/	/
Udeležba na MOM	UN: 964	UN: 869	UN: 1161	NATO: 535 UN: 400 EU: 296 Sum: 1231	NATO: 440 UN: 393 EU: 304 OVSE: 15 Sum: 1152

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011)

³⁵ Spremembe so področju varovanja bližine Schengenske meje, kjer je AZV z vojniki naborniki na meji z Madžarsko in Slovaško, kjer so z vojniki do leta 2010 nudili pomoč predstavnikom Ministrstva za notranje zadeve pri izvajanju nadzora 460 kilometrov vzhodne meje.

³⁶ Militarizacijo posamezne družbe lahko, po angleško-poljskem sociologu Stanislawu Anrezewskemu, merimo preko MPR-a (Military Participation Ratio) ki poleg deleža vojakov v družbi upošteva še njihovo podrejenost in kohezivnost.

Na področju zagotavljanje mednarodne varnosti se bodo še naprej udeleževali MOM pod okriljem VS OZN, prispevali bodo sile za oblikovanje evropskih bojnih skupin EUBG v letih 2011 in 2012, povečali bodo zmogljivosti za vodenje večnacionalne brigade, se udeleževali aktivnosti in vaj v okviru PzM, po svojih zmožnostih prispevali k zagotavljanju miru in stabilnosti v okviru MOM in dali večji poudarek sodelovanju z nevtralnimi državami.

Kot članica EU je Avstrija vse tesneje povezana v strukturo evropskega kriznega menedžmenta saj se zavedajo, da zoperstavljanje zoper sodobne nekonvencionalne grožnje ni mogoče brez sodelovanja znotraj EU in mednarodne skupnosti. Pospešeni razvoja evropskega varnostno-političnega in obrambno-političnega sodelovanja je vodil k določitvi mednarodnih obveznosti in nalog OS Avstrije. Temeljni cilji OS Avstrije sledijo doseganju polnih operativnih zmogljivosti³⁷.

Micewski (v Challagan in Kernic 2003: 345) navaja, da bodo nove funkcije OS Avstrije, kot so boj proti terorizmu in organiziranemu kriminalu ter stabilizaciji razmer na konfliktnih območjih in vojaško svetovanje ter podpora, bistveno pripomogle k nadaljnjemu razvoju OS.

Prav tako Wosolsobe (2006: 37) vidi naslednje dejavnike, ki bodo vplivali na razvoj OS Avstrije: a) povečanje števila MOM v okviru EU - celoten spekter »petersberških nalog«, b) aktivno sodelovanje v evropskih oborožitvenih projektih, c) intenzivno sodelovanje z evropskimi partnerji pri zagotavljanju večnacionalnih enot (evropske bojne skupine - EU BG), č) prispevek k mednarodnim/vechnacionalnim poveljniškim strukturam z namenom doseganja ciljev, d) ključni dejavnik za razvoj OS bodo prav gotovo grožnje in tveganja iz tujine (in njihova percepcija – opomba I.C.).

6.1.2 OS Republike Češke

Republika Češka je celinska srednjeevropska država s strateško geografsko in geopolitično pozicijo, kjer se stikajo najstarejše in najpomembnejše poti iz Vzhodne v Srednjo Evropo saj so Moravska vrata tradicionalni vojaški koridor med ravninskim delom (Nemško-poljskim nižavjem) in Donavo (The Cia World Factbook 2010).

Ob koncu hladne vojne leta 1989/1990 so tedanje skupne OS Češkoslovaške šteje približno 200.000 aktivnih pripadnikov (od tega 118.000 vojakov na služenju dve letnega vojaškega roka) ter 250.000 pripadnikov t.i. obvezne rezerve (Military Balance 1990,

³⁷ Kot mehanizmi se upoštevajo akcijski načrt za doseganje zmogljivosti (ECAP – European Capabilities Action Plan) in mehanizmi za razvoj zmogljivosti (CDM – Capabilities Development Mechanism).

46,47)³⁸. Po koncu hladne vojne pa Military Balance (1991, 86, 87) navaja precejšnje zmanjšanje aktivne sestave še vedno skupnih OS Češkoslovaške, in sicer na število 154.000 (od tega 87.000 vojakov na služenju 18 mesečnega vojaškega roka) ter izjemno povečanje pripadnikov obvezne rezerve na 495.000.

Leta 1991, ko se je varšavski pakt, ideološki nasprotnik zvezi Nato, samorazpustil, je prišlo do umika sovjetskih sil iz Češkoslovaške. Češka je kot samostojna država "spet" (1. januarja 1993) formalno pristopila k North Atlantic Cooperation Council (NACC)³⁹, leta 1994 je pristopila k programu PzM in leta 1997 postala članica novoustanovljenega EAPC in že 8. junija 1997 je na madridskem zasedanju zveze Nato prejela vabilo k pristopnim pogajanjem za članstvo, kar je 16. marca 1999 tudi postala.

Obdobje med leti 1997 in 1999 je za Češko pomenilo obdobje sprejemanja in prilagajanja potrebne zakonodaje, nadaljnjega sodelovanja v MOM, načrtovanje in izvajanje ustreznih reform v OS, še posebej je bilo izpostavljeno doseganje vse pomembnejše interoperabilnosti opreme in človeških virov.

Leta 1993 se Republika Češkoslovaška sporazumno razdruži na Republiko Češko in Republiko Slovaško. V skladu z razdružitvenim sporazumom se po tem načelu razdelijo tudi tedanje skupne OS. Od tega začetnega obdobja in do danes so češke OS – Armada češke republike (AČR) nahajajo v neprestani reorganizaciji/transformaciji.

V času pristopnih pogajanj k zvezi Nato (1997-1999), se je Češka ponovno srečala s problemom preobsežnih OS, ki so v letu 1999 še vedno štejele 78.580 pripadnikov, kar je bilo 60 odstotkov celotne stalne sestave iz leta 1993. V naslednjem letu so se češke OS zmanjšale na 58.200 pripadnikov (42.800 KoV in 15.400 VL). OS so razdelili na a) sile za takojšnje posredovanje (popolnjene s poklicnimi pripadniki), b) sile za hitro posredovanje in c) glavne obrambne sile. Po mnenju generala Jaroslava Škropka (Grmek 2001: 11) so še vedno bile preobsežne, predvsem pa je bil prevelik in neučinkovit častniški in podčastniški zbor.

Z modernizacijo čeških OS po vstopu v zvezo Nato se je razkrilo kar nekaj neuspešnih in netransparentnih projektov posodobitve ali nabave novih/drugih oborožitvenih sistemov⁴⁰. Velik poudarek pri integraciji zmogljivosti čeških OS v zvezo Nato so dali na področje VL in sistema zračne obrambe. Tako so že leta 2000 zaključili prvo fazo integracije zračnih sil v t.i. integrirani Natov sistem zračne obrambe (ang. Nato Integrated Air Defense System – NATINADS) (Knific 2002: 57).

³⁸ Navedene so zgolj OS Češkoslovaške, ne pa tudi OS ostalih članic Varšavskega sporazuma (SZ), ki so bile nameščene v Češkoslovaški.

³⁹ Češkoslovaška federativna republika je sicer bila članica NACC že od 21. decembra 1991.

⁴⁰ Nakup jurišnih letal L-159 z vgrajenimi zračno polnilnimi sistemi, nadgradnja tanka T-72, nabava 24/36 superpersoničnih švedskih lovcev srednje generacije Gripen.

Učinkovito izvajanje obrambnih reform se je na Češkem začelo šele leta 2001, oziroma je prvi pravi koncept reforme bil izdelan leta 2002, vendar so ga zaradi neizvedljivosti morali zamenjati že naslednje leto. V tem konceptu je predvidena reforma v štirih fazah. Prva faza se je končala leta 2004, s poudarkom na zaprtju vojaških baz ali njihovi konverziji ter postopnem povečanju deleža poklicnih pripadnikov OS. V drugi fazi do leta 2006 so zgradili t.i. začetne operativne zmogljivosti (ZOZ) reformirane strukture OS. V tretji fazi do leta 2008 so namensko usposabljali enote bataljonske in brigadne ravni ter nadaljevali z modernizacijo programov usposabljanja. Šele v času zadnje, četrte faze pa naj bi do leta 2014 dosegli končne operativne zmogljivosti (KOZ) nove strukture OS.

V češki vojaški strategiji iz leta 2008 so ambicije OS opredeljene kot zmožnost sočasnega sodelovanja v MOM s štirimi vrstami namenskih sil (Task Force – TF):

a) raven brigade za obdobje 6 mesecev brez rotacije, b) raven bataljona v šestmesečni rotaciji s pogojnim ⁴¹ zagotavljanjem jedra večnacionalnega brigadnega poveljstva za obdobje do enega leta, c) raven čete v šestmesečni rotaciji – brez časovne omejitve in č) namenska sila v stopnji pripravljenosti "stand-by" do velikosti bataljona, določena za NRF ali EUBG, vendar samo ob pogoju da ni sočasno na MOM namenska sila ravni brigade. (Military Strategy of the Czech Republic 2008)

Grožnje, ki jih navaja (češka vojaška strategija 2005) so v naslednjih 10 do 15 letih predvsem nizka tveganja glede neposrednega vojaškega napada na državo. Prav tako smatrajo za tveganje nizke intenzivnosti terorizem, migracije, gospodarske motnje (v letu 2009 grožnja ni bila nizke intenzivnosti – opomba I.C.), epidemije in naravne nesreče, ki sicer kolektivno predstavljajo večjo grožnjo.

Kakor je razbrati iz zgoraj navedenega ter iz stališča (Giergericha in Nicoll), je glavni spodbujevalec reform prav potreba po ustanovitvi obrambne zmogljivosti v okviru Nata in zmožnosti odzivanja na sodobne grožnje v mednarodnem varnostnem okolju, kar pa dejansko pogojuje sodelovanje v MOM. Za splošne prioritete zmogljivosti so določeni prav mobilnost, natančen udar, C3, zaščita sil, vzdržljivost in zmogljivost mrežnega komuniciranja. Za nišne zmogljivosti pa so bile določene JRKBO, elektronsko vojskovanje in zmogljivosti na področju vojaške medicine (Military Strategy of the Czech Republic 2005).

Cilj reform, kakor v ostalih srednjeevropskih državah, je tudi na Češkem, oblikovati majhne, dobro opremljene in odlično izurjene ter visoko (strateško) mobilne OS (Giegerich in Nicoll 2008: 41-42).

⁴¹ V primeru, da na MOM ni sočasno angažirana namenska sila ravni brigade s svojim poveljstvom.

6.1.2.1 Spremenjene funkcije OS Češke po hladni vojni

V okviru bivšega varšavskega sporazuma je bila glavna naloga češkoslovaških OS, ki so bile pretežno nameščene na svojih zahodnih mejah, zagotavljanje podpore sovjetski centralni skupini sil ⁴² pri izvajanju vojaške obrambe zahodnega vojskovišča (TVD – *Teatr Voennykh Deistvii*) varšavskega sporazuma in posredno tudi Republike Češkoslovaške. (Military Balance 1989/90: 37-42).

Tabela št. 11: Spreminjanje kazalnikov funkcij OS Češke

Obdobje Kazalnik	1990 *	1995	2000	2005	2010
Obrambni proračun	2,95 mlrd \$	1,02 mlrd \$	1,15 mlrd \$	2,19 mlrd \$	2,55 mlrd \$
Število vojakov Aktivni (Rezerva)	100,000 / 321,000	86,400 /	57,700 /	22,272	23,441 /
Število aktivnih vojakov/Km ²	1,267	1,095	0,731	0,282	0,297
Število aktivnih voj. /1000 preb. (MPR)	10	8,32	5,62	2,17	2,25
Število tankov (MBT)	2080	1011	729	298	169
Število OT (APC)	2067	732	585	100	120
Število BVP (IFV)	1014	951	801	647	435
Število artilerijskih oborožitvenih sistemov (brez MM)	2240	893	647	269	167
Število proti oklepnih oborožitvenih sistemov	530	600	742	671	671
Število bojnih letal	25	224	110	40	48
Število nebojnih letal	134	74	92	115	27
Število bojnih helikopterjev	36	36	34	32	24
Število nebojnih helikopterjev	81	46	77	34	38
Število tujih vojakov na ozemlju države	45,500 SZ	/	/	/	/
Udeležba na MOM	UN: 1	UN: 963	UN: 581 NATO: 160	NATO: 466 UN: 16 EU: 85	NATO: 571 UN: 7 EU: 2 OVSE: 1
			Sum: 741	Sum: 567	Sum: 581

* Podatki za leto 1990 so za Češko zgolj izračun 65% skupnih kazalnikov za Češkoslovaško

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011)

⁴² Sovjetska centralna skupina sil na Češkoslovaškem, s poveljstvom v Milovicah, je štela približno 70.000 pripadnikov (Military Balance 1989/90: 42).

Danes so funkcije Čeških OS definirane kot: a) vojaška obramba Republike Češke, b) izpolnjevanje vojaških obveznosti do zveze Nato in EU, c) sodelovanje v MOM (kar predstavlja popolnoma novo in prioriteto funkcijo čeških OS – opomba I.C) in č) pomoč civilnim oblastem v izrednih razmerah in za potrebe zaščite in reševanja (Giegerich in Nicoll 2008: 41-42).

6.1.3 OS Republike Madžarske

Republika Madžarska je celinska srednjeevropska država s pomembno geostrateško lego, saj leži na stičišču najpomembnejših kopenskih poti med Zahodno Evropo in Balkanskim polotokom, kakor tudi med Ukrajino in sredozemskim bazenom (The Cia Worl Factbook 2006-2008).

Madžarske OS so bile takoj po letu 1989/90 zaradi bistveno spremenjenega mednarodnega varnostno-političnega okolja, podvržene obsežnim strukturnim in finančnim spremembam kakor tudi spremembi njihove notranje in zunanje funkcije. OS Madžarske so leta 1989 šteje približno 91.000 aktivnih pripadnikov (od tega 48.000 vojakov na služenju 18 mesečnega vojaškega roka) ter 168.000 pripadnikov t.i. obvezne rezerve (Military Balance 1989/90: 48).⁴³

Z samoukinitvijo varšavskega sporazuma se je v Madžarski začelo obdobje dolgo pričakovanih in obsežnih družbeno-političnih reform, ki so posledično vplivale tudi na obrambno področje. Madžarska je med prvimi državami Vzhodne Evrope težila k demokratizaciji političnega življenja in se poskušala osvoboditi dominacije SZ. Konec koncev je takoj po umiku vojaških enot SZ izrazila težnje po integraciji v politične, ekonomske in obrambne integracije zahoda (Nato, EU), kar je pripeljalo do redizajniranja madžarske obrambne politike (Grizold, Tatalovič in Cvrtila 1999: 197).

Nacionalno-varnostna politika Madžarske in njena varnostna doktrina se je po koncu hladne vojne v povezavi s spremenjenimi notranjimi političnimi razmerami (spremenjena družbeno politična ureditev) in tudi spremenjenimi varnostno-političnimi razmerami v Evropi intenzivno in kontinuirano spreminjala. Po vstopu Madžarske v zvezo Nato (1999) se je prav tako intenzivno in kontinuirano začela spreminjati vojaška doktrina in posledično so se začele resne reforme madžarskih OS.

Evro-atlantske integracije predstavljajo v madžarski varnostni politiki najpomembnejšo prioriteto, prav tako madžarska obrambna politika temelji na složnosti, sodelovanju, odvrčanju in skupni obrambi. Načelo sodelovanja je neke vrste testament,

⁴³ Navedeno velja zgolj za madžarske OS, ne pa tudi OS ostalih članic varšavskega sporazuma (SZ), ki so bile nameščene v Madžarski.

zaradi katerega Madžarska evro-atlantsko integracijo vidi kot primarno garancijo varnosti, ki pa jo želi ohranjati z bilateralnimi in regionalnimi povezavami ter krepitvijo institucij OVSE. Po vstopu Madžarske v EU (2004) se je zaradi madžarskih obvez do SEVOP intenzivno in kontinuirano spreminjanje nacionalno-varnostne strategije in vojaške doktrine madžarskih OS zgolj nadaljevalo.

Prva faza obsežnih sprememb na obrambnem področju se je sicer začela že leta 1989 pod vlado Miklaša Nemeta. Ko se je junija 1991 varšavski sporazum, ideološki nasprotnik zveze Nato, razpustil in je nato prišlo do umika sovjetskih sil tudi iz Madžarske, je slednja že decembra 1991 pristopila k NACC (North Atlantic Cooperation Council), nato februarja 1994 k programu PzM in še istega leta je pridobila status pridružene članice v ZEU, kar je bil prvi korak Madžarske k članstvu v zvezi Nato. Madžari so takoj po koncu hladne vojne sicer zgolj neznatno zmanjšali aktivno sestavo OS na število 86.500 (od tega 45.900 vojakov na služenju zgolj 12 mesečnega vojaškega roka) ter povečali obvezno rezervo na 210.000 pripadnikov (Military Balance 1991: 89).

Kljub doseženemu napredku so bile OS Madžarske v organizacijskih, kadrovskih in logističnih pogledih ter na področju opreme in oborožitvenih sistemov še vedno zastarele. Ugotovitev, da morajo z reformami na obrambnem področju nadaljevati, če se želi Madžarska in njene OS pridružiti zvezi Nato, je bila nedvoumna. Spremenjeno mednarodno okolje nikakor ni potrebovalo velikih stalno pripravljenih sil, temveč majhne premestljive in operativno mobilne, sodobno opremljene in učinkovite OS (Szenes v Betz in Loewenhardt 2001, 86,87). Minister za obrambo je izvedel obsežno in s strani Britancev priporočeno civilianizacijo birokracije obrambnega ministrstva (Grizold, Tatalovič in Cvrtila 1999: 303).

V drugi fazi reform, ki je potekala od leta 1996 do 2000, se je predvsem pod pritiskom skromnega obrambnega proračuna po eni strani trend krčenja OS nadaljeval, po drugi strani pa je reforma predvidevala izvedbo priprav in prilagoditve OS za članstvo v zvezo Nato. Ta je 8. junija 1997 na madridskem zasedanju Madžarski podala vabilo k pristopnim pogajanjem za članstvo, kar je 12. marca 1999 slednja tudi postala. Ob vstopu v zvezo Nato so madžarske OS štejele le še 55.757 pripadnikov, kar je zgolj 61 odstotkov aktivnega deleža iz leta 1990, imele pa so resne proračunske in interoperabilne težave.

Obdobje med leti 1997 in 1999 je za Madžarsko pomenilo obdobje sprejemanja oz. spreminjanja potrebne zakonodaje (od konstitutivnih do razvojno-usmerjevalnih dokumentov na obrambnem področju), nadaljnjega sodelovanja v MOM, načrtovanja in izvajanje ustreznih reform v OS, ki pa se zaradi skromnih finančnih sredstev niso izvajale z želeno dinamiko. Tako v prvih letih članstva v zvezi Nato Madžarska sploh ni posodabljala oborožitvenih sistemov svojih OS, temveč se je v celoti posvetila zgolj izboljšanju izobraževanja častniškega in podčastniškega kadra, izboljšanju njihovih

socialnih razmer ter reorganizaciji OS s poudarkom na kadrovski konsolidaciji. (Gorka 1999: 35)⁴⁴

Madžarska vlada je z zakonom o obrambi in zakonom o vojaški dolžnosti leta 1996 modificirala legalno osnovo OS. Vlada je leta 1999 naročila izvedbo strateške obrambne ocene in opredelila zahteve za povečanje deleža BDP za obrambne namene, ponovno kadrovsko zmanjšanje OS na 45.000 pripadnikov in sočasno njihovo modernizacijo ter uvajanje dolgoročnega tehničnega in infrastrukturnega razvoja (Szenes v Betz in Loewenhardt 2001: 87).

Naposled je madžarski parlament junija 2000 sprejel desetletni načrt modernizacije madžarskih OS, ki predvideva tri faze. V prvi fazi do leta 2003 je bila osredotočenost spet usmerjena na zmanjšanje števila častnikov in njihovo dodatno izobraževanje ter sočasno povečanje števila poklicnih vojakov ter v spektru prilagoditve kompatibilnosti oborožitvenih sistemov z zvezo Nato zgolj nujne posodobitve⁴⁵. V drugi fazi od leta 2003 do 2006 so se osredotočali na izobraževanje in izboljšanje pogojev za delo in na povečanje strateške in operativne mobilnosti na osnovi nove opreme in oborožitvenih sistemov, oziroma so načrtovali povečanje deleža premestljivih zmogljivosti, ter šele v tretji fazi od leta 2007 do 2010 so bila predvidena zadostna finančna sredstva za obsežnejšo oziroma zadostno nabavo sodobne opreme in oborožitvenih sistemov s težiščem na področju zračne obrambe, zvez in povsem pričakovano na področju opremljanja enot za hitro posredovanje. (The Balkans 2001: 399)

Na osnovi vladnega načrta implementacije obrambne reforme je bilo opredeljeno še dodatno krčenje OS z 61.000 na 45.000 ter njihova obsežna modernizacija. Od januarja 2002 je madžarski parlament sprejel dopolnilo zakona o vojaški obveznosti in skrajšal služenje vojaškega roka z 9 na samo 6 mesecev ter skrajšanje obveznosti rezervne sestave z 4 mesecev na samo 90 dni. Zaradi vse obsežnejšega ugovora vesti in drastičnega povečanja deleža zdravstveno nesposobnih nabornikov pri izvajanju vojaške obveznosti se je vprašanje popolnjenja OS s poklicnimi vojniki prioritiziralo oziroma postane urgentno. Tako je ministrstvo za obrambo v svoji obrambni oceni leta 2003 postavilo načrte za dodatno zmanjšanje stalne sestave OS s 45.000 na 35.000 ter ukinitve vojaške obveznosti do leta 2006 (Jane's Sentinel Security Assessment: The Balkans 2003: 353).

Načrt reform madžarskih OS se je torej izvajal v treh fazah: prva faza, v kateri je šlo predvsem za zmanjšanje kadrovske sestave in izboljšanje njenega socialnega položaja ter začetek modernizacije opreme in oborožitvenih sistemov, se je končala leta

⁴⁴ V madžarskem primeru je bilo s strani zveze Nato celo opozorjeno na počasen proces doseganja interoperabilnosti v sferi materialno tehničnih sredstev in oborožitvenih sistemov.

⁴⁵ Sprva so posodabljali zgolj lovce MIG-29.

2002. V druga fazi, ki je trajala do leta 2006, so intenzivno razvijali sile (zmogljivosti) za hitro posredovanje in prilagajanje sistema usposabljanj zvezi Nato. Tretja faza, ki zaradi ekonomsko-finančne krize dejansko še traja in v kateri poteka nadaljnje posodabljanje vojaške opreme in oborožitvenih sistemov, naj bi tudi dokončno v celoti oblikovala popolnoma profesionalne OS (Szenes v Betz in Loewenhardt 2001: 87-95).⁴⁶

Dosedanje reforme kažejo v smer postopne profesionalizacije madžarskih OS, ki se iz različnih razlogov (demografskih, finančnih, tehničnih,) prioritarno kadrovske kvantitativno krčijo, vendar kvalitativno izboljšujejo. V praksi vlada in obrambni sektor leta 2001 še nista nedvoumno odločila ali dati prioriteto vojaški obrambi teritorija nacionalne države ali sodelovanju (prispevanju) madžarskih OS nalogam zveze Nato ter pomenu t.i. projekcije sil. Edmund, Foster in Cottey (2001: 16) navajajo, da leta 2001 še ni bila sprejeta jasna odločitev o tem, ali Madžarska potrebuje majhne, dobro opremljene in usposobljene popolnoma poklicne (izključno prostovoljno popolnjene) OS ali zadostuje zgolj krčenje dotedanje strukture koncepta množične OS in ali je vojaško obveznost sploh potrebno ukiniti. Kljub navedenim težavam so Madžari leta 2004 ukinili vojaško obveznost ter leta 2005 vzpostavili poklicne OS, ki so sestavljene iz profesionalcev (častnikov) in pogodbenih vojakov.

Madžarske OS so se vključile v MOM pod okriljem OZN in OVSE ter bilateralno sodelovale s sosednjimi državami in članicami Nata⁴⁷. Posamezniki ali manjši kontingenti madžarskih OS so se že v zgodnjih devetdesetih udeleževali MOM: od avgusta 1993 so prisotni na Cipru, od leta 1995 so madžarske OS prisotne na Sinajskem polotoku ter v BiH v MOM IFOR in SFOR, kjer so sprva bile prisotne z večjim kontingentom, kar je na koncu Nato ocenil kot zelo pozitivno in je imelo neposreden učinek na dinamiko vključevanja v zavezništvo. Od leta 1999 so se madžarske OS sicer s posameznim častnikom za povezave med UN in Nato (KFOR) že aktivno vključile v MOM na Kosovo.

Madžarske OS so se tudi kot del sil zveze Nato po letu 2000 še bolj intenzivno in z vse obsežnejšimi kontingenti, udeleževale najbolj aktualnih MOM, na nekaterih kriznih območjih pa sodelujejo zgolj s posamezniki: a) tako so še vedno prisotni na Cipru, kjer izvajajo naloge opazovanja in nadziranja prekinitve ognja med sprtimi stranmi, b) prav tako zgolj z nekaj posamezniki sodelujejo na Sinajskem polotoku in v Albaniji ter v BiH v MOM ALTHEA, c) od leta 2001 so se madžarske OS bolj aktivno vključile v MOM KFOR na Kosovo, kjer imajo od vsega začetka dokaj obsežno strukturo svojih zmogljivosti, tudi v okviru zahodnega poveljstva, kjer sodelujejo z Italijo in Slovenijo, č) od leta 2006 so se

⁴⁶ Skozi izvajanje obsežnih reform so se madžarske OS počasi premikale k postmodernim OS, kar se je izražalo tudi v povečani reprezentativnosti ženskega spola. Čeprav se z reorganizacijami madžarske OS krčijo, delež žensk v kadrovske sestavi narašča, tako leta 2005 znašal 16 odstotkov ali 4041 pripadnic (Year in Review 2005).

⁴⁷ Sodelovanje s članicami Nata je pomenilo tudi odvijanje mednarodnih vojaških vaj na madžarskem teritoriju.

madžarske OS priključile MOM ISAF v Afganistanu, kjer imajo trenutno celo vzpostavljen svoj PRT – Provintila Reconstruction Team v provinci Baghlan.

Madžarska je z sosednjimi državami za potrebe pomoči pri naravnih in drugih nesrečah vzpostavila madžarsko-romunski bataljon ter madžarsko-slovaško-romunsko-ukrajinski bataljon (Rockberger 2003: 51). Navedeno predstavlja zanimiv primer nadnacionalnega vojaškega sodelovanja na področju sodobnega socialnega imperativa.

6.1.3.1 Spremenjene funkcije OS Madžarske po hladni vojni

V okviru bivšega varšavskega sporazuma je bila glavna naloga madžarskih OS, ki so bile pretežno nameščene na njihovih zahodnih mejah, zagotavljanje podpore sovjetski južni skupini sil⁴⁸ pri izvajanju vojaške obrambe jugozahodnega vojskovališča (TVD – *Teatr Voennykh Deistvii*) varšavskega sporazuma in posredno tudi Republike Madžarske. Sovjetska južna skupina se je iz Madžarske umaknila leta 1991 (Military Balance 1989/90: 37-42).

Prva reorganizacija madžarskih OS je bila končana leta 1992, ko so oblikovali tudi nove vojaške enote (zračno-mobilne sile) in center za usposabljanje za MOM (Szenes v Betz in Loewenhardt 2001: 83). Omenjeno seveda nakazuje na pripravljenost Madžarske, da svojim OS dodeli večjo zunanjo funkcijo.

Na osnovi ponovno ocenjenih vojaških zmogljivosti, spremenjeno percepcijo varnosti in osnovnimi varnostnimi in obrambnimi načeli Republike Madžarske je vlada v strateški obrambni oceni leta 1999 ponovno določila temeljne naloge OS: a) izvajanje vojaških operacij na madžarskih tleh z namenom varovanja ljudstva, b) kot del Natove integrirane zračne obrambe prispevati omejene zmogljivosti k zračnim operacijam zveze Nato⁴⁹, c) ustvariti omejene ekspedicijske vojaške zmogljivosti ter sodelovati v operacijah 5. člena washingtonskega sporazuma, č) aktivno sodelovati v operacijah kriznega odzivanja (ang. Crisis Response Operations – CRO) in d) zagotavljati pomoč pri odpravljanju posledic naravnih in industrijskih katastrof (Szenes v Betz in Loewenhardt 2001: 86,87)

Z vstopom Madžarske v zvezo Nato so se postopno in vse intenzivneje začele spreminjati funkcije madžarskih OS, saj kolektivna obramba dopolnjuje funkcije obrambe nacionalne države. Dejansko funkcija obrambe nacionalnega teritorija ostane v rokah madžarskih OS, ki pa v primeru sovražnikove premoči zaprosi pomoč zveze Nato,

⁴⁸ Sovjetska južna skupina sil na Madžarskem, s poveljstvom v Budimpešti, je štela približno 65.000 pripadnikov (Military Balance 1989/90: 42).

⁴⁹ Eno taktično lovsko krilo in en bojni helikopterski regiment.

oziroma jim bo ta v skladu s 5. členom washingtonske pogodbe ob agresiji na Madžarsko avtomatsko pomoč ponudila. Prav tako je Madžarska (tudi s svojimi OS) dolžna nuditi pomoč vsaki napadeni ali prizadeti članici zveze Nato.

Osnovna funkcija madžarskih OS je še vedno preprečevanje in eliminiranje groženj oziroma oboroženih aktivnosti tujih ali domačih vojaških organizacij ali terorističnih skupin. Prav tako morajo OS biti pripravljene in sposobne za obrambo ustavnosti in obrambo demokratičnih institucij pred oboroženimi napadi oziroma, kakor navaja Szenes v Betz in Loewenhardt (2001: 88), je primarna funkcija madžarskih OS še vedno zaščita in obramba državne suverenosti in teritorialne integritete. Načelo odvracanja in obrambe sicer predstavlja madžarsko željo po ohranitvi obrambne sposobnosti v skladnosti z mednarodnimi sporazumi, tako morajo zaradi navedenega načela madžarske OS biti usposobljene in opremljene do te ravni, da so sposobne zastraševati oz. odvracati morebitnega agresorja zoper državo.

Tabela št. 12: Spreminjanje kazalnikov funkcij OS Madžarske

Obdobje Kazalnik	1990	1995	2000	2005	2010
Obrambni proračun	1,28 mlrd \$	0,641 mlrd \$	0,791 mlrd \$	1,43 mlrd \$	1,35 mlrd \$
Število vojakov Aktivni (Rezerva)	86,500 (210,000)	70,500 (173,000)	43,790 (90,300)	32,300 (44,000)	29,626 (44,000)
Število aktivnih vojakov/Km ²	0,929	0,757	0,470	0,347	0,318
Število aktiv. Vojakov /1000 preb. (MPR)	8,19	6,90	4,35	3,21	2,97
Število tankov (MBT)	1482	1016	806	238	29
Število OT (APC)	1592	1257	594	458	380
Število BVP (IFV)	502	502	490	178	0
Število artilerijskih oborožitvenih sistemov (brez MM)	824	739	739	523	18
Število protiklepnih oborožitvenih sistemov	580	621	637	110	230
Število bojnih letal	145	161	68	14	14
Število nebojnih letal	58	64	44	20	14
Število bojnih helikopterjev	39	39	24	12	12
Število nebojnih helikopterjev	82	85	60	17	17
Število tujih vojakov na ozemlju države	65.000 SZ	/	/	/	/
Udeležba na MOM	UN: 9	UN: 70	UN: 481 NATO: 325	NATO: 424 UN: 431 EU: 154 Sum: 1009	NATO: 725 UN: 133 EU: 170 OVSE: 9 Sum: 1037

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011)

Vendar Madžarska s svojimi OS vse bolj sodeluje v MOM, katere so tudi za Madžare del nacionalnega interesa in dolžnosti pri potrjevanju kooperativnih zmožnosti Madžarske in njene zavezanosti k evro-atlantskim integracijam (Grizold, Tatalović in Cvrtila 1999: 300).

Vojaški dejavnik pri zagotavljanju varnosti še vedno igra pomembno vlogo, vendar so se funkcije OS v kompleksnih MOM spremenile. Tako madžarske OS v MOM izvajajo vojaške nebojne in bojne naloge pri preprečevanju oboroženih spopadov, preprečevanje in/ali saniranje posledic naravnih nesreč ter preprečevanje nevojaških groženj, ki vplivajo na varnost (Szenes v Betz in Loewenhardt 2001: 88).

Madžarske OS so torej zaradi spremenjenega mednarodnega varnostnega okolja po koncu hladne vojne ter članstva v zvezi Nato in EU dobile po eni strani t.i. nove zunanje funkcije, ki se izražajo v povečanem angažiranju v kompleksnih MOM v okviru zveze Nato, EU, OZN in OVSE, kjer najpogosteje kljub robustnemu mandatu operacije opravljajo nebojne naloge, po drugi strani pa so zadržale tradicionalne funkcije, ki se nanašajo na varovanje in obrambo ozemlja nacionalne države in državljanov pred zunanjimi in notranjimi grožnjami ter tudi posredovanje ob naravnih in drugih nesrečah. Vprašanje, ki se postavlja, je, ali obseg in struktura madžarskih OS danes še ustrezata zahtevam uspešnega opravljanja vseh navedenih funkcij (opomba I.C.).

6.1.4 OS Zvezne republike Nemčije

Nemčija je alpska in obmorska ter ekonomsko najmočnejša država Srednje Evrope, ki pa je bila v celotnem obdobju hladne vojne razdeljena na dve samostojni državi - Zvezno republiko Nemčijo - ZRN in Nemško demokratično republiko - NDR, od katerih je vsaka imela svoje OS. NDR je imela na osnovi velikosti države in njene populacije precej manjše, vendar z najsodobnejšo opremo vzhodnega bloka dobro opremljene OS. Skupaj so OS NDR (*Nationale Volksarmee – NVA*) ob koncu hladne vojne šteje 173.000 aktivnih pripadnikov (od tega 92.500 vojakov na služenju 18 mesečnega vojaške dolžnosti) ter kar 323.500 pripadnikov rezervne sestave. Na teritoriju NDR pa je bila nameščena t.i. zahodna skupina sil iz SZ s poveljstvom v Zossen-Wünsdorf in v skupnem obsegu kar 380.000 pripadnikov, ki so se umikali vse do leta 1994. (Military Balance 1989/90: 38,47-48)⁵⁰

⁵⁰ Military Balance (1989/90, 37) navaja, da te sile v mirnodobnem času niso bile vse na svojih območjih, temveč bi se navedene skupine sil šele ob mobilizaciji dopolnjevale iz notranjosti SZ. Tako je verjetno bila dejanska številka precej nižja.

OS ZRN (*Bundeswehr*) so bile precej večje in so ob koncu hladne vojne štejele 494.300 aktivnih pripadnikov (od tega 222.300 vojakov na služenju vojaške obveznosti) in 852.000 pripadnikov rezervne sestave. Na teritoriju ZRN je bilo razporejenih kar 401.000 pripadnikov zveze Nato in njena številna poveljstva.

Z odprtjem berlinskega zidu novembra leta 1989 se je začel konec štiridesetletne razdeljenosti Evrope in Nemčije. Kljub nemalo težavam so v manj kot letu dni (3. oktobra 1990) na podlagi mednarodne pogodbe in demokratične izbire celotnega nemškega naroda ob podpori mednarodne skupnosti in s soglasjem sovjetske vlade izvedli ponovno združitev obeh Nemčij. Po združitvi je Nemčija igrala pomembno vlogo v celotni preobrazbi vzhodnega dela Srednje Evrope. S tem je tudi začela igrati pomembnejšo politično in vojaško vlogo v mednarodnih odnosih (Grizold, Tatalović, Cvrtila 1999: 104).

Nemški temeljni zakon je do leta 1994 prepovedoval uporabo OS izven območja Nata. Junija istega leta pa je Zvezno ustavno sodišče odločilo, da OS lahko sodelujejo v MOM, vendar pod pogojem, da to odobri spodnji dom parlamenta (Bundestag).

Prva faza reorganizacije OS Nemčije, ki je zajemala tudi razpustitev vzhodnonemške Nationale Volksarmee (NVA)⁵¹ in izgradnje "Bundeswehra" v novih zveznih deželah, je bila končana leta 1994, ko so se slednje prilagodile preoblikovanju zveze Nato, nemškim obvezam po CFE⁵² in zmanjšani vojaški grožnji v Srednji Evropi ter se zaradi navedenega zmanjšale na 370.000 aktivnih pripadnikov. Ustanovili so sile za krizno posredovanje (predstavljale naj bi 16% celotnih OS). Začeli so povečevati delež začasnih prostovoljcev (poklicnih vojakov).

Leta 2000 se je nemška zvezna vlada odločila preoblikovati/transformirati nemške OS v skladu s sodobnimi in kompleksnimi grožnjami ter izzivi prihodnosti. Predlagana Scharpingova reforma iz leta 2000 je skušala preoblikovati Bundeswehr v interoperabilno OS, ki je sposobna opravljati funkcije kolektivne obrambe in kriznega menedžmenta, kar pa ni zadostovalo potrebni transformaciji Bundeswehra. Proces bi moral biti končan že leta 2006, ko bi bile nemške OS zmožne bistveno prispevati k obrambi zveze Nato in nastajajočim evropskim vojaškim zmogljivostim. Glavni cilj reforme je bil povečati učinkovitost sicer zmanjšane strukture OS ob sočasni zmožnosti delovanja vseh treh zvrsti OS v celotnem spektru vojaških delovanj in funkcij. (<http://www.germany-info.org/relaunch/politics/bundeswehr.htm>)

Leta 2003 je obrambni minister predstavil smernice nemške obrambne politike (*Defence Policy Guidelines*), po kateri nemško obrambno politiko določajo: a) multilateralna integracija OS znotraj okvira zunanje politike s poudarkom na evropski

⁵¹ Le petina častnikov iz prejšnje NDR se je vključila v Bundeswehr.

⁵² Nemčija je po obvezah iz pogodbe o CFE (Conventional Forces in Europe) morala svoje OS zmanjšati na 2.855 tankov, BVP na 2.443 in artilerijo na 2.090 kosov. (17.6.2011) Dostopno na: (http://www.germanculture.com.ua/library/facts/bl_army.htm)

integraciji, transnacionalnem sodelovanju in globalni odgovornosti, b) spremenjen operacijski spekter OS in povečano število MOM, c) sredstva, ki so na voljo. (<http://www.eng.bmvg.de/sicherheit/grundlagen/vpr.php>)

Pri izvajanju vojaških reform je tako kot v ostalih državah Srednje Evrope, tudi v Nemčiji težavo predstavljal delež BDP, namenjen za obrambo (obrambni proračun). Glede na zgoraj navedene ambicije ZRN ter novo dodeljene funkcije njenim OS, obrambni proračun z vsega 1,45% BDP tega običajno ni podpiral. Po letu 2001 se je ustanovil dodatni t.i. protiteroristični sklad, kar je povečalo obrambni proračun za milijardo EUR. (Military Balance 2002/03: 249)

Nemške OS so bile še v prejšnjem desetletju organizirane v dve kategoriji: a) Glavne obrambne sile (Hauptverteidigungskräfte – HVK), ki predstavljajo najobširnejši del OS in so imele obrambno funkcijo znotraj konteksta Nata in b) Krizne reakcijske sile (Krisenreaktionskräfte – KRK), ki pa so popolnoma opremljene in hitre operativne sile, dostopne za hitro obrambo Nemčije in zaveznic ter za delovanje izven okvira Nata (OZN). Z reformo iz leta 2003 Nemci formirajo t.i. sile za posredovanje, ki so zaradi svoje mobilnosti, poveljniških in komunikacijskih sposobnosti pridobile vse večjo veljavo ter glavne obrambne sile. (Cvrtila, Tatalović in Grizold 1999: 113-114)

Lahko rečemo, da je bivši nemški predsednik Weizsacker že leta 2001 predlagal korenito spremembo/transformacijo nemških OS, v kateri se je zavzemal za povečanje funkcije preprečevanja in reševanja kriz v odnosu na vojaško obrambno teritorialno funkcijo. Z zadnjo reformo/transformacijo, ki se končuje 2010, se je Bundeswehr transformiral v tri kategorije sil: a) odzivne sile (Response forces – RF), b) stabilizacijske sile (Stabilization Forces – StF) in c) podporne sile (Support Forces). Te kategorije sil bodo specifično opremljene in izurjene za predvideno MOM (Military Balance 2010: 134).

Unterseher v Malešič (2003: 77) navaja, da bodo v prihodnje OS Nemčije za osebje porabile več kot 53% obrambnega proračuna oziroma bodo prikrajšane na področju modernizacije in operacij. Kljub navedenemu pa OS izločajo nepotrebno opremo, kako bi se bolje prilagodile novim funkcijam, saj je leta 2002 takratni obrambni minister menil, da je glavna funkcija OS Nemčije namesto obrambe domačega teritorija postal krizni menedžment.

Po koncu hladne vojne se je za Nemčijo varnostno okolje bistveno spremenilo, saj ji sedaj na vzhodu ne grozi več nevarnost vojaške agresije, temveč jo zaradi širitve zveze Nato in EU na vzhod obkrožajo države članice Nato ali nevtralne države. Prav tako so v devetdesetih raziskave pokazale, da se večina Nemcev bolj boji jedrske nesreče, razmaha nacionalizma, širjenja jedrskega orožja, nezakonitih emigracij in regionalnih etničnih konfliktov, kot pa grožnje neposrednega vojaškega napada. Dejansko se vse navedene grožnje nahajajo znotraj Srednje Evrope ali v njeni soseščini. Obstajajo trije

splošni dejavniki, ki vplivajo na nemško varnostno politiko: a) nemški geopolitični položaj v Srednji Evropi, b) Nemčija ima kar 9 sosednjih držav, kar pomeni, da njene meje in politike neposredno vplivajo na relativno veliko število držav, prvič v zgodovini združene Nemčije (1871) pa so vse sosednje države v prijateljskih odnosih z njo, c) Nemčija postaja vse vplivnejši ekonomski igralec ne samo v Srednji Evropi, kjer ima absolutno središčno vlogo (glej poglavje št. 3.3) temveč v EU in svetu. (Drake 1997: 73-78)

Fleckenstein je (v Moskos 2000: 83) menil, da varnosti ne moremo več povezovati zgolj s teritorialnimi zahtevami, saj so področja nevarnosti, ki so jih Nemci zaznavali ob koncu prejšnjega desetletja (in so v glavnem aktualna še danes), bila povsem druga kot v hladni vojni: a) negotovost glede političnih sprememb na področjih bivše SZ, b) etnični problemi v Evropi ter verski fundamentalizem v muslimanskem svetu oz. v t.i. muslimanskem polmeseču, c) širjenje (proliferacija) orožja za masovno uničenje, č) pojav množične revščine v Afriki in Aziji in populacijska rast, d) negativni vplivi na naravno okolje, e) politična anarhija.

Do združitve Nemčij Bundeweher ni izvedel nobene vojaške operacije izven območja nacionalnega ozemlja. Vendar je ZRN kljub temu sodelovala s civilnimi strokovnjaki ter zmogljivostmi v številnih humanitarnih operacijah. Po koncu hladne vojne se OS Nemčije, sprva previdno, po letu 1994⁵³, ko sodelujejo v SFOR v BiH, pa vedno bolj odločno in v vse širšem spektru nalog.

6.1.4.1 Spremenjene funkcije OS Nemčije po hladni vojni

V okviru bivšega varšavskega sporazuma je bila glavna naloga OS NDR, ki so bile pretežno nameščene na njihovih zahodnih mejah, zagotavljanje podpore sovjetski zahodni skupini sil pri izvajanju vojaške obrambe zahodnega vojskovališča (TVD – *Teatr Voennykh Deistvii*) varšavskega sporazuma in posredno tudi NDR. Sovjetska zahodna skupina se je iz NDR umaknila leta 1991 (Military Balance 1989/90: 37-42).

OS ZRN so v primeru spopada med zvezo Nato in varšavskim paktom, katerega območje spopada bi bilo najverjetneje na ozemlju Nemčije, imele funkcijo vojaške obrambe teritorija ZRN in njenih vzhodnih meja. Dejansko so v zvezi Nato OS ZRN dodelili zgolj obrambno funkcijo, saj je predstavljala največjo komponento kopenskih sil Nata v Srednji Evropi. Prav tako je bila pomembna funkcija odvrčanja (zastraševanja) nasprotnika od namere po agresiji na ZRN, v kateri je bilo prav v ta namen stacioniranih kar več kot 400.000 pripadnikov zveze Nato.

⁵³ Leta 1994 je zaradi eskalacije vojne v BiH in Somaliji Zvezno ustavno sodišče odločilo, da na osnovi nemške ustave in zakonodaje enote nemških OS lahko sodelujejo v MOM v okviru OZN.

Iz navedenih funkcij je razvidno, da so celotne OS tedaj še imele poudarjeno funkcijo vojaške obrambe teritorija in je na osnovi tega bila tudi oblikovana struktura celotnih OS. Po koncu hladne vojne in po združitvi Nemčije pa so OS sedaj skupne ZRN začele dobivati nove funkcije ali druge prioritete glede funkcij OS.

Tabela št. 13: Spreminjanje kazalnikov funkcij OS Nemčije

Obdobje Kazalnik	1990	1995	2000	2005	2010
Obrambni proračun	35,61 mlrd \$	34,02 mlrd \$	23,3 mlrd \$	30,2 mlrd \$	31,5 mlrd \$
Število vojakov Aktivni (Rezerva)	476,300 (1,009,400)	339,900 (414,700)	321,000 (364,300)	284,500 (358,650)	251,465 (40,396)
Število aktivnih vojakov/Km ²	1,334	0,952	0,899	0,796	0,704
Število aktiv. Vojakov /1000 preb. (MPR)	6,19	4,19	3,90	3,45	3,06
Število tankov (MBT)	7000	2695	2566	2398	768
Število OT (APC)	10737	4552	3549	3646	2455
Število BVP (IFV)	3254	2443	2255	2255	2044
Število artilerijskih oborožitvenih sistemov (brez MM)	3305	1301	1206	1178	594
Število protiolepnih oborožitvenih sistemov	2526	2470	2128	1915	476
Število bojnih letal	756	542	507	429	350
Število nebojnih letal	276	188	119	83	92
Število bojnih helikopterjev	19	17	40	21	150
Število nebojnih helikopterjev	336	110	101	22	279
Število tujih vojakov na ozemlju države	703,100 NATO+SZ	137,450 NATO	85,880 NATO	80,400 NATO	74,147 NATO
Udeležba na MOM	UN: 0	UN: 10 in logistična podpora	UN: 2393 NATO:5300	NATO: 5945 UN: 40 EU: 1200	NATO:5919 UN: 278 EU: 264 OVSE: 17
			Sum: 7693	Sum: 7185	Sum: 6478

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011)

Nove funkcije, med katerimi je zelo pomembna tudi sodelovanje v MOM izven nacionalnega okolja, pa zahtevajo drugačno organizacijsko strukturo in vse večjo "profesionalizacijo", kar je pripeljalo do ukinjanja vojaške obveznosti ter prehod na popolnoma prostovoljno popolnjevanje OS.

Glavni deklarirani cilj nemških OS je sicer še vedno zaščita ozemlja (Fleckenstein 2000: 86), vendar je konec hladne vojne in bistveno spremenjeno mednarodno varnostno okolje prisilil odločevalce, da spekter funkcij razširijo predvsem na področja mednarodnega angažiranja.

Sodobne funkcije nemških OS so: a) ohraniti Nemčijo in njene državljane pred političnim izsiljevanjem in zunanjimi grožnjami, b) pospeševati vojaško stabilnost in evropske integracija, c) vojaško braniti Nemčijo in njene zaveznice, č) prispevati k svetovnemu miru in mednarodni varnosti v skladu z UL OZN, d) zagotavljati pomoč ob naravnih nesrečah, e) sodelovanje v mednarodnem kriznem menedžmentu in preprečevanju konfliktov, in f) podpirati humanitarne aktivnosti. (Fleckenstein v Moskos 2000: 85-86)

Multilateralna orientacija je ključnega pomena za nemške OS kot instrument nacionalno-varnostne politike. Danes nemške OS tako predstavljajo levji delež v vseh evropskih večnacionalnih silah, kot so: evropski korpus - European Corps (Strasbourg), nemško-nizozemski korpus - German-Netherlands Corps (Münster) in večnacionalni korpus severovzhod – Multinational Corps Northeast (Szczecin).

6.1.5 OS Republike Poljske

Poljska kot obmorska država, ki spada v višegrajsko skupino srednjeevropskih držav, je, zgodovinsko gledano, bila območje večjih vojaških konfrontacij, zaradi česar so se njene meje v odvisnosti od vpliva velikih sil, stalno spreminjale⁵⁴. Za Nemčijo je po velikosti in številu prebivalcev druga največja država Srednje Evrope. Ob koncu hladne vojne, leta 1989/1990, so OS Poljske šteje približno 412.000 aktivnih pripadnikov (od tega 231.000 vojakov na služenju dve ali triletnega vojaškega roka) ter 505.000 pripadnikov t.i. obvezne rezerve (Military Balance 1990: 49).⁵⁵ Po koncu hladne vojne OS Poljske izvedejo znatno zmanjšanje aktivne sestave na število 305.000 (od tega 191.100 vojakov na služenju 18 mesečnega vojaškega roka) ter neznatno povečanje obvezne rezerva na 507.000 pripadnikov (Military Balance 1991: 89).

Junija 1991 se je varšavski pakt, ideološki nasprotnik zvezi Nato, razpustil. Poljska je že decembra 1991 pristopila k NACC in marca 1994 k programu PzM in od leta 1997 je tudi članica novoustanovljenega EAPC. Na madridskem zasedanju zveze Nato je 8. junija 1997 prejela vabilo k pristopnim pogajanjem za članstvo, kar je 16. marca 1999 tudi postala.

⁵⁴ Za Poljsko, ki je v prejšnjem stoletju pogosto spreminjala svoje zunanje meje, velja tudi krilatica "država na kolesih", saj se je njen teritorij pomikal iz zahoda proti vzhodu in obratno – odvisno od vpliva velikih sosedov (Nemčije in Rusije).

⁵⁵ Navedeno velja zgolj za OS Poljske, ne pa tudi OS ostalih članic varšavskega sporazuma (SZ), ki so bile nameščene v Poljski.

Obdobje med leti 1997 in 1999 je tudi za Poljsko pomenilo obdobje sprejemanja in prilagajanja potrebne zakonodaje, nadaljnjega sodelovanja v MOM, načrtovanje in izvajanje ustreznih reform v OS ter doseganje interoperabilnosti opreme in človeških virov. Poljska je bila v prvih dveh letih članstva bolj aktivna na področju organizacijskega reformiranja kot pa na področju tehnične modernizacije svojih OS. Število pripadnikov so ob sprejemu v zvezo nekako zmanjšali na 285.000, kar je predstavljalo 69 odstotkov obsega iz obdobja ob koncu hladne vojne ter skrajšali čas služenja vojaškega roka na 12 mesecev (Simon 2000: 2-3).

Program integracije in modernizacije poljskih OS za obdobje od 1998 do 2012 je bil sprejet s strani sveta ministrov, vendar je marca 2001 vlada predlagala načrt - *Belo knjigo* za krajše obdobje od leta 2001 do 2006, v katerem je zastavila naslednje prednostne naloge a) modernizacijo letalskih sil in sistema zračne obrambe, b) posodobitev komunikacijsko-informacijskih sistemov, sistemov navigacije in oborožitve, c) doseganje interoperabilnosti za enote, ki so namenjene silam za hitro posredovanje.

V letu 2001, ko je bila sprejeta *Bela knjiga*, so število pripadnikov zmanjšali na 200.000 in v letu 2003 na 150.000, od katerih naj bi bila že polovica poklicnih vojakov. Leta 2006 je poljska vlada izdelala *strateški pregled obrambe* v katerem je bil poudarek na majhnih, vsega 150.000 pripadnikov, in popolnoma profesionalnih (poklicno popolnjenih) OS. (Giergerich in Nicoll 2008: 57-59)

Strategija nacionalne varnosti iz leta 2007 opredeljuje možne grožnje in kot največjo zunanjo grožnjo navaja: a) energetska odvisnost (misleč na Rusijo), b) širok spekter asimetričnih groženj, kot so mednarodni terorizem, organiziran kriminal in okoljevarstvene grožnje, medtem, ko vidijo c) vojaški konflikt večjega obsega kot manj verjeten.

Tudi za Poljake so meje med notranjo in zunanjo ali mednarodno varnostjo so v sodobnem svetu zabrisane, zato se v strategiji zavzemajo za celostno razumevanje varnosti, ki poleg vojaških vključuje še ostali široki spekter sredstev in instrumentov (Giergerich in Nicoll 2008: 57-59).

Skupni cilj reform je torej: "*oblikovati bolj ekspedicijske sile in povečati zmogljivosti projekcije sil*" ter z njimi v večjem obsegu sodelovati v MOM. Za doseganje navedenega cilj pa je bilo in bo še potrebno posodobiti ali zamenjati zastarele in neustrezne (za nove funkcije neuporabne) oborožitvene sisteme, izvesti splošno preoblikovanje sil ob sočasnem zapiranju ali konverziji številnih vojaških baz ter širitvijo specialnih sil (vzpostavitev posebnega poveljstva specialnih sil). Prav tako že *Bela knjiga* navaja nujni razvoj/nabavo zmogljivosti C3I, mobilne zračne obrambe, transportne zmogljivosti, JKB zaščita. Iz izkušenj iz MOM pa se je pojavila večja potreba po zaščiti sil, ki jo izvajajo v

glavnem z vozili, odpornimi na mine in zasede (Mine-Resistant Ambush-Protectet (MRAP) ter brezpilotnimi letali (UAV) za nadzor in izvidništvo ter napad iz velike razdalje.

Če so se poljske politične elite leta 2001 zgražale nad predlogom o skromnem (zgolj 150.000 aktivnih pripadnikov) obsegu aktivnih OS, je leta 2008 ta številka že bila manjša od 130.000 aktivnih pripadnikov (še z vključno 40.000 nabornikov). Predvidevali so, tako Giergerich in Nicoll (2008: 57-59), da bodo popolnoma poklicne OS štejele 120.000 pripadnikov, vendar so slednje leta 2010 štela zgolj še 100.000 aktivnih pripadnikov (Military Balance 2010: 153).

Poljske OS so torej zaradi spremenjenega mednarodnega varnostnega okolja po koncu hladne vojne ter članstva v zvezi Nato in EU dobile po eni strani ti. nove zunanje funkcije, ki se izražajo v povečanem angažiranju v kompleksnih MOM v okviru zveze Nato, EU, OZN in OVSE, kjer najpogosteje kljub robustnemu mandatu operacije opravljajo nebojne naloge, po drugi strani pa so zadržale tradicionalne funkcije, ki se nanašajo na varovanje in obrambo ozemlja nacionalne države in državljanov pred zunanjimi in notranjimi grožnjami ter tudi posredovanje ob naravnih in drugih nesrečah.

6.1.5.1 Spremenjene funkcije OS Poljske po hladni vojni

V okviru bivšega varšavskega sporazuma je bila glavna naloga OS Poljske, ki so bile pretežno nameščene na njihovih zahodnih mejah, zagotavljanje podpore sovjetski severni skupini sil pri izvajanju vojaške obrambe zahodnega vojskovališča (TVD – *Teatr Woennykh Deistvii*) varšavskega sporazuma in posredno tudi Poljske.

Sovjetska severna skupina, ki je imela svoje poveljstvo v Legnici je štela zgolj 40.000 pripadnikov sovjetske Rdeče armade in se je iz Poljske umaknila leta 1991 (Military Balance 1989/90: 37-42).

Bela knjiga iz leta 2001 je kot glavno funkcijo poljskih OS opredeljevala: a) kolektivno obrambo, b) krizno upravljanje ter c) v miru naloge stabilizacije in preprečevanja konfliktov.

Strategija nacionalne varnosti iz leta 2007 nekoliko bolj sodobno opredeli glavne funkcije poljskih OS, in sicer: a) izvajanje kolektivne obrambe, b) mednarodno upravljanje kriz in c) podpora civilnim oblastem kot t.i. "domača vojaška pomoč".

Poljska kot druga največja srednjeevropska država ima tudi druge največje OS, ki pa jih zaradi nemalo finančnih težav le stežka transformira po načrtani poti. Kljub temu je angažiranje poljskih OS na MOM bilo evidentno že takoj po koncu hladne vojne in je še

danes, takoj za Nemčijo, druga država po obsegu angažiranja svojih OS na MOM. Posebej tesno je njihovo sodelovanje z OS ZDA, kar je razvidno v MOM ISAF.

Tabela št. 14: Spreminjanje kazalnikov funkcij OS Poljske

Obdobje Kazalnik	1990	1995	2000	2005	2010
Obrambni proračun	2,49 mlrd \$	2,58 mlrd \$	3,2 mlrd \$	5,16 mlrd \$	8,35 mlrd \$
Število vojakov Aktivni (Rezerva)	305,000 (507,000)	278,600 (465,500)	217,290 (406,000)	141,500 (234,000)	100,000
Število aktivnih vojakov/Km ²	0,975	0,890	0,694	0,452	0,319
Število aktiv. Vojakov /1000 preb. (MPR)	8,01	7,23	5,62	3,66	2,62
Število tankov (MBT)	2850	1752	1704	947	946
Število OT (APC)	1559	1198	1236	1161	406
Število BVP (IFV)	1391	1443	1405	1281	1536
Število artilerijskih oborožitvenih sistemov (brez MM)	1744	1448	1328	1263	899
Število proti oklepni oborožitvenih sistemov	1161	1114	1106	258	327
Število bojnih letal	559	447	295	160	125
Število nebojnih letal	314	383	263	297	177
Število bojnih helikopterjev	33	91	21	0	31
Število nebojnih helikopterjev	179	248	65	128	186
Število tujih vojakov na ozemlju države	35,000 SZ	/	/	/	/
Udeležba na MOM	UN: 163	UN: 2017	UN: 1295 NATO: 763 Sum: 2058	NATO: 683 UN: 599 EU: 287 Sum: 1569	NATO:2573 UN: 14 EU: 184 OVSE: 190 Sum: 2961

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011)

6.1.6 OS Republike Slovaške

Slovaška je celinska, višegrajska srednjeevropska država z zelo razgibanim in hribovitim reliefom, ki na svojih vzhodnih mejah z Ukrajino predstavlja robno območje zveze Nato in EU. (The Cia World Factbook 2006-2008)

Slovaška za razliko od Češke po razdružitvi leta 1993 ni takoj nakazala namer po vključevanju v evro-atlantske integracije, temveč je približevanje EU in zvezi Nato pričela izvajati šele ob koncu devetdesetih.

Ocena ogroženosti na Slovaškem po vstopu slednje v zvezo Nato kljub nepredvidljivi vzhodni sosedni Ukrajini sploh ne predvideva neposrednega vojaškega napada na državo. Slovaška pa prepoznava številne asimetrične grožnje varnosti v mednarodnem okolju, in sicer se kot najbolj resna grožnja prepoznava: a) uporaba orožja za masovno uničenje s strani nedržavnih akterjev – terorističnih skupin, b) propadle države, organiziran kriminal, regionalni in etnični konflikti, kibernetična grožnja in naravne nesreče pa sodijo med zgolj bolj verjetne grožnje varnosti slovaške države (Giergerich in Nicoll 2008: 60).

Spremembe v slovaških OS, ki so bile ustanovljene leta 1993 po razdružitvi Češkoslovaške in njihovih skupnih OS, so bile opredeljene v poznih devetdesetih kot del širšega političnega procesa, ko se je država odločila vstopiti v zvezo Nato in EU. Leta 2001 so bili sprejeti trije strateški in razvojno-usmerjevalni dokumenti: *varnostna strategija*, *obrambna strategija* in *vojaška strategija* v katerih je Slovaška naredila doktrinarni odmik od klasične vojaške teritorialne obrambe k integraciji v sistem kolektivne obrambe (Nato) in varnosti (EU).

Reforme slovaških OS so se izvajale skozi številne in različne obrambne dokumente: *doktrina OS Republike Slovaške 2003*, *varnostna strategija 2005*, *obrambna strategija 2005*, *srednjeročni obrambni plan slovaških OS 2007-2012* in *dolgoročni razvojni plan 2015*, v katerih si je Slovaška zadala oblikovati majhne, bolj učinkovite OS s povečano zmogljivostjo projekcije sil, ki bo sposobna zagotavljati vzdržljive sile in določene nišne zmogljivosti za MOM s poudarkom na visoki stopnji pripravljenosti. Slovaška je pripravljena sodelovati v celotnem spektru MOM, ki so glavni spodbujevalec transformacije njihovih OS (Giergerich in Nicoll 2008: 61).

Za doseganje zastavljenih ciljev pa so morali spremeniti način popolnjenja svojih OS, oz. ukiniti splošno vojaško obveznost ter vzpostaviti zgolj popolnoma profesionalne (poklicne) OS⁵⁶. Zasuk od teritorialno obrambne funkcije k povečani projekciji sil in novih zmogljivosti pa zahteva tudi nabavo nove sodobne in funkcijam primerne vojaške opreme in sodobnih, lažje premestljivih oborožitvenih sistemov. Kot prioriteta so določeni: novi in kompatibilni komunikacijski in informacijski sistemi (KIS), zmogljivost za strateški zračni premik, lahka kolesna oklepna vozila - LKOV in drugi sistemi, ki omogočajo ali podpirajo strateško in operativno mobilnost sil.

Ker je Slovaška pripravljena sodelovati v okviru kolektivne obrambe v celotnem spektru zvrsti vojaškega delovanja, je za *ad hoc* vojaške operacije visoke intenzivnosti za potrebe zavezniške kolektivne obrambe pripravljena prispevati celo enoto ravni brigade. Slovaška se je za sodelovanje v MOM pod okriljem Nata ali EU obvezala zagotavljati sile

⁵⁶ Rekrutiranje/pridobivanje kadra za slovaške OS, še posebej vojakov pa se ni realizirala po pričakovanjih. Tako je samo leta 2008 (leto ekonomske konjunktore) zabeležen primanjkljaj za 2.800 vojakov.

ravni bataljona, medtem ko bo v MOM pod neposrednim okriljem OZN zagotavljala sile ravni ene čete.

Slovaške OS so tudi način svojega usposabljanja in vaj ter udeležbi na mednarodnih vojaških vajah (PzM in Nato ter EU) prilagodile namenu doseganja interoperabilnosti z zavezništvom. Prav tako so delež investicij namenile za izgradnjo ali posodobitev centrov za usposabljanje⁵⁷. (Giergerich in Nicoll 2008: 60-61)

6.1.6.1 Spremenjene funkcije OS Slovaške po hladni vojni

V okviru bivšega varšavskega sporazuma je bila glavna naloga češkoslovaških OS, ki so bile pretežno nameščene na svojih zahodnih mejah, zagotavljanje podpore sovjetski centralni skupini sil⁵⁸ pri izvajanju vojaške obrambe zahodnega vojskovališča (TVD – *Teatr Voennykh Deistvii*) varšavskega sporazuma in posredno tudi Republike Češkoslovaške. (Military Balance 1989/90: 37-42).

Vojaška strategija iz leta 2001, kot razvojno usmerjevalni dokument, opredeljuje vlogo in poslanstva slovaških OS, ki jih lahko razumemo kot tisto, za kar so OS sploh namenjene, oziroma kaj so njihove funkcije. Torej osnovne funkcije, za katere so odgovorne OS Slovaške, so: a) obramba nacionalne države pred vsemi vojaškimi grožnjami, b) zagotavljanje morebitnega prispevka zavezništvu v celotnem spektru njenih operacij in c) zagotavljanje podpore ostalim državnim institucijam in organom pri preprečevanju ali odpravljanju vseh nevojaških groženj.

Opravljanje funkcij, je prav tako v vojaški strategiji bolj konkretizirano skozi izvajanje poslanstev OS, ki so: a) zagotavljati kredibilno odvrčanje in če to ne uspe, braniti suverenost, neodvisnost in teritorialno integriteto Slovaške in njenih zaveznikov proti vsakršni zunanji grožnji vojaške agresije. Pri tem pa morajo biti OS pripravljene (in sposobne - opomba I.C.) za vodenje teh operacij samostojno ali kot članica koalicije, b) sodelovati v celotnem spektru MOM, ki imajo mednarodno legitimnost in mednarodnopravno legalnost. (The Military Strategy of The Slovak Republic 2001: 5-7)

Strategija tudi podrobno navaja naloge slovaških OS, med katerimi so nekatere bolj konkretne in specifične za podporo izvajanja njenih funkcij : a) vzdrževati visoko pripravljene sile ravni manjše bataljonske bojne skupine, ki so premestljive, interoperabilne z zavezniki in vzdržljive ter pripravljene za vodenje MOM v celotnem spektru, b) vzdrževati sile nižje pripravljenosti ravni manjše kot brigadne bojne skupine, ki

⁵⁷ JKB center za testiranje in usposabljanje (Zemianske Kostonaly in Natov center za usposabljanje v ravnanju z eksplozivnimi sredstvi (Novaky).

⁵⁸ Sovjetska centralna skupina sil na Češkoslovaškem, s poveljstvom v Milovicah, je štela približno 70.000 pripadnikov.

bodo zmožne sodelovati v operacijah obrambe države in tudi v Nato operacijah po členu 5 ter zagotavljale vzdržljivost ali okrepitev visoko pripravljenih sil, ... c) biti v pripravljenosti hitrega zagotavljanja specialnih sil in obveščevalnih zmogljivosti za pomoč ostalim agencijam pri vodenju protiterorističnih operacij, ... č) vzdrževati pripravljenost in povečati interoperabilnost skozi udeležbo na mednarodnih vajah.

Skozi zgoraj navedene funkcije OS Češkoslovaške v času hladne vojne in OS Slovaške v današnjem času ter skozi primerjavo števila aktivnih vojakov ter ostale kazalnike, ki podpirajo izvajanje funkcij postmodernih OS, vidimo, da so se OS Slovaške že skoraj v celoti transformirale iz tradicionalno teritorialno-obrambnih v ekspedicijske OS, ki pa, glede na svoj obseg, niso zmožne izvajanja samostojnega ekspedicijskega vojskovanja temveč to počno in bodo počele še v bodoče v okviru širše koalicije (največkrat zveze Nato).

Tabela št. 15: Spreminjanje kazalnikov funkcij OS Slovaške

Obdobje Kazalnik	1990	1995	2000	2005	2010
Obrambni proračun	1,58 mlrd \$	0,403 mlrd \$	0,348 mlrd \$	0,828 mlrd \$	1,09 mlrd \$
Število vojakov Aktivni (Rezerva)	54,000 (173,000)	47,000 /	38,600 / 20,000	20,195 /	16,531 /
Število aktivnih vojakov/Km ²	1,105	0,962	0,790	0,413	0,338
Število aktiv. Vojakov /1000 preb. (MPR)	9,95	8,68	7,14	3,71	3,05
Število tankov (MBT)	1120	912	275	271	245
Število OT (APC)	1113	696	498	411	132
Število BVP (IFV)	546	476	404	404	383
Število artilerijskih oborožitvenih sistemov (brez MM)	1120	729	354	362	256
Število protiolepnih oborožitvenih sistemov	285	460	538	466	425
Število bojnih letal	140	140	84	71	22
Število nebojnih letal	72	68	43	37	15
Število bojnih helikopterjev	20	19	19	19	16
Število nebojnih helikopterjev	43	26	37	22	21
Število tujih vojakov na ozemlju države	24,500 SZ	/	/	/	/
Udeležba na MOM	UN: 1	UN: 594	UN: 97 NATO: 40	NATO: 157 UN: 385 EU: 29	NATO: 441 UN: 200 EU: 40 OVSE: 4
			Sum: 137	Sum: 571	Sum: 685

* Podatki za leto 1990 so za Slovaško zgolj izračun 35% skupnih kazalnikov za Češkoslovaško.

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011)

6.1.7 OS Republike Slovenije

Slovenija geostrateško sočasno spada v obmorsko in alpsko skupino srednjeevropskih držav, saj leži na vzhodnem delu Alp in meji na Jadransko morje. Prav zaradi svoje celinske (povezava med zahodom in vzhodom) in pomorske (luka Koper) strateške pozicije leži na stičišču pomembnih pomorskih in celinskih komunikacijskih poti

⁵⁹.

Slovenija je celinska in pomorska država. Njen geostrateški položaj v evropskem in širšem prostoru je poseben in ostaja takšen tudi v razmerah vse močnejše globalizacije in krepitve transnacionalnih povezav. Slovenija leži na ozemlju, kjer se stikajo srednjeevropski, južnoevropski in sredozemski geostrateški ter geopolitični prostor, kar ji nudi politične, gospodarske, družbene, kulturne in druge prednosti ter priložnosti, prinaša pa tudi določena varnostna tveganja. Ozemlje Republike Slovenije prečkajo najkrajše kopenske poti, ki zahodno in srednjo Evropo povezujejo z jugovzhodno Evropo in Azijo, ter najkrajše in najugodnejše poti iz srednjeevropskih celinskih območij do obale Jadranskega morja in iz vzhodne in jugovzhodne Evrope do Apeninskega polotoka (Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije (ReSNV-1) 2010: 2).

Slovenska ocena varnostne ogroženosti v (Vojaški doktrini 2006: 12) navaja zelo malo verjetnost neposrednega vojaškega konflikta, ki bi ogrozil nacionalno varnost, kljub temu pa so globalne grožnje razumljene kot neposredne grožnje, in sicer: mednarodni terorizem, povezan s proliferacijo in uporabo orožja za množično uničenje, številne oblike organiziranega kriminala, nestabilni režimi, množične migracije, kibernetске grožnje ter naravne in druge nesreče in pojavnost različnih nalezljivih bolezni. Slovenija na povečano ogroženost na navedene grožnje odgovarja tudi z obsežnejšim vključevanjem SV v MOM.

ReSNV-1 (2010: 3-4) navaja a) globalne vire ogrožanja in tveganja nacionalne varnosti (podnebne spremembe, globalna finančna, gospodarska in socialna tveganja ter krizna žarišča), b) nadnacionalne vire ogrožanja in tveganja nacionalne varnosti (med te vire ogrožanja in tveganja sodijo predvsem terorizem, nedovoljene dejavnosti na področju konvencionalnega orožja, orožij za množično uničevanje in jedrske tehnologije, organiziran kriminal, nezakonite migracije, kibernetске grožnje in zloraba informacijskih tehnologij in sistemov, dejavnost tujih obveščevalnih služb in vojaške grožnje) in c) nacionalne vire ogrožanja in tveganja nacionalne varnosti (ogrožanje javne varnosti, naravne in druge nesreče, omejenost naravnih virov ter degradacija življenjskega okolja, zdravstveno-epidemiološke grožnje ter določeni dejavniki negotovosti).

⁵⁹ Tako se v neposredni bližini Maribora križata 5. cestni pan-evropski koridor, ki povezuje vzhod in zahod (Barcelona – Kijev) in 10. cestni pan-evropski koridor, ki povezuje sever in jug (Pirnska avtocesta) ter 5. železniški evropski koridor, ki prav tako povezuje vzhod in zahod.

Reorganizacija OS Slovenije je večplasten in večciklični ali večetapen proces, ki se je začel z letom 1991, ko je Slovenija prvič oblikovala prav svoje OS v takratni Teritorialni obrambi (TO), katere osnovna funkcija je bila izražena prav v njenem imenu "teritorialna obramba – obramba teritorija". Poleg navedene funkcije so že z resolucijo o izhodiščih zasnove nacionalne varnosti iz leta 1993 bile predvidene evro-atlantske integracije kakor tudi aktivno prispevanje k zagotavljanju mednarodnega miru in varnosti.

Na osnovi navedene namere in v dopolnilu resoluciji o izhodiščih zasnove nacionalne varnosti januarja 1994 je Slovenija z namenom kandidiranja za članstvo v Natu že 30. aprila postala članica Natovega programa Partnerstvo za mir (PzM) ter še istega leta pridružena članica v severnoatlantski skupščini (North Atlantic Assembly – NAA) in nato leta 1995 že začela izvajati prvi cikel procesa načrtovanja in ocenjevanja (PARP). Leta 1996 je Slovenija začela delovati v Severnoatlantskem svetu za sodelovanje (NACC/EAPC). Vlada RS je leta 1998 predstavila nacionalno strategijo RS za vstop v Nato ter že naslednje leto sprejela prvi akcijski načrt za članstvo v zvezi Nato. Kljub prizadevanjem pa je Slovenija šele na vrhunskem zasedanju Nata v Pragi leta 2002 povabljena, da prične pristopna pogajanja in čez dve leti (2004) je postala članica Nata. (http://www.vlada.si/si/teme_in_projekti/5_obletnica_vstopa_slovenije_v_nato/kronologija_vkljucevanja_slovenije_v_nato/) 27.6.2011

Vlada RS se je leta 2001 odločila za popolnoma poklicne OS ter leta 2003 tudi delno ukinila vojaško obveznost. Obseg OS je bil v naslednjih letih bistveno zmanjšan. Leta 2004 je bilo predvideno, da bodo OS Slovenije v bodoče štejele 8.500 prostovoljnih pripadnikov (5.000 vojakov ter 3.500 podčastnikov in častnikov) ter 5.500 pripadnikov prostovoljne rezerve. Leta 2010 je bila ukinjena obvezna rezerva, s kadrovske konsolidacije pa se je obseg OS zmanjšal na 7.600 aktivnih pripadnikov in 1.700 pripadnikov prostovoljne rezerve (Military Balance 2011: 143)

Dejanska transformacija OS Slovenije se je začela šele leta 2001, ko sta bili sprejeti strategija nacionalne varnosti in obrambna strategija ter se je nadaljevala po letu 2004, ko je Slovenija postala članica EU in zveze Nato. Z vstopom v omenjene integracije in sprejemom ideje o zagotavljanju nacionalne varnosti preko kolektivne obrambe/varnosti je slednja udeležena v novi vojaški doktrini leta 2006. Reforme/transformacija se izvaja preko ključnih planskih dokumentov: resolucije o splošnem in dolgoročnem programu razvoja in opremljanja Slovenske vojske do leta 2015 (ReSDPRO SV) in srednjeročnega obrambnega programa (SOPR 2005-2010, 2007-2012, itd) planskih ciljev sil Nata (Force goals). V letu 2009 je MORS izdelal celoviti pregled obrambnega resorja (SPOR), v katerem so poleg težav nakazane tudi nekatere precej radikalne usmeritve glede nadaljnjega razvoja OS Slovenije. V letu 2010 je v državnem zboru sprejeta nova ReSDPRO SV 2025.

Razvoj določenih zmogljivosti SV je v navedenih dokumentih močno determiniran z vstopom Slovenije v zvezo Nato in nekoliko manj v EU, saj so se in se razvijajo predvsem zmogljivosti za t.i. eksterne ali zunanje funkcije OS, ki se izvajajo predvsem skozi udeležbo na MOM. Tudi zaveze do zveze Nato se zagotavljajo s ciljem oblikovati popolnoma povezljive, dobro opremljene in visoko učinkovite OS, ki bodo zmožne uspešno sodelovati v nalogah zavezništva (res je, da je poudarek dan predvsem na zmogljivosti nizke intenzitete delovanja ali na operacijah, ki se izvajajo izven čl.5 washingtonske pogodbe – opomba I.C.). Težišče reform slovenskih OS je na izboljšanju zmogljivosti na petih ključnih področjih: a) premestljivosti in/ali strateški in operativni mobilnosti, b) poveljevanju in kontroli C2, c) bojni učinkovitosti, č) vzdržljivosti operativnega delovanja in d) logistiki in preživetju v območju delovanja. Tako kot pri ostalih srednjeevropskih OS so tudi v Sloveniji MOM ključen spodbujevalec transformacije OS ter posledično sprememb njene organizacijsko-formacijske strukture (Giegerich in Nicoll 2008: 62).

Slovenija si je v SOPR 2007-2012 prizadevala doseči tri ključne zmogljivosti, od katerih je sicer dve že dosegla, in sicer: bataljon JRKB kot nišno zmogljivost SV, lahko bataljonsko bojno skupino (LBBSK). Eno srednjo bataljonsko skupino (SBBSK) pa naj bi dosegla predvidoma leta 2016.

Slovenija lahko za obdobje 6 mesecev na MOM pošlje le en bataljon ali v rotaciji dve četi. Poleg navedenega Slovenija na MOM v rotacijah sodeluje še š številnimi posamezniki in manjšimi enotami v skupnem številu od 450 do 500 pripadnikov.

6.1.7.1 Spremenjen funkcije OS Slovenije po hladni vojni

Če Slovenija v času hladne vojne ni imele svojih OS, temveč takratno JLA kot skupne jugoslovanske OS, je vendarle imela Teritorialno obrambo (TO), ki pa ni bila ravno t.i. republiška vojska temveč je bil njen osnovni namen/funkcija masovna podpora enotam JLA na začasno zasedenem ozemlju in delovanje v zaledju nasprotnika (vse to izključno na ozemlju takratne SRFJ). Šele z ustavnimi spremembami leta 1990 je popolno poveljevanje nad TO prevzelo slovensko politično in vojaško vodstvo. Prva in popolnoma prioriteta funkcija takratne TO pa je bila zavarovanje procesov osamosvajanja Republike Slovenije ter izvajanje vojaške obrambe suverenosti, neodvisnosti in teritorialne integritete Republike Slovenije. Konec koncev so OS Slovenije to funkcijo, za katero so se temeljito in prednostno pripravljale, tudi zelo uspešno izvedle v vojni leta 1991.

Po vstopu Slovenije v zvezo Nato in EU se funkcije njenih OS spremenijo oziroma razširijo, saj članstvo v omenjenih integracijah prinaša tudi sprejem dela odgovornosti za skupno varnost, kar pomeni skupno obrambno planiranje, sodelovanje OS pri oblikovanju skupnih odzivnih sil ter sodelovanje v MOM (Vojaška doktrina 2006: 13).

Naloge (funkcije) OS Slovenije so določene z zakonom o obrambi, ki v 37. členu pravi, da imajo OS nalogo: a) izvajati vojaško izobraževanje in usposabljanje za oboroženi boj in druge oblike vojaške obrambe, b) zagotavljati potrebno ali zahtevano pripravljenost, c) ob napadu na državo izvajati vojaško obrambo, č) ob naravnih in drugih nesrečah v skladu s svojo organizacijo in opremljenostjo sodelovati pri zaščiti in reševanju, d) izvrševati obveznosti, ki jih je država sprejela v mednarodnih organizacijah in z mednarodnimi pogodbami. (http://zakonodaja.com/zakoni/i/2/10/zobr_upb1/cleni/37.clen)

Poslanstvi in naloge bolj konkretizira vojaška doktrina (2006: 24,25), ko navaja da: SV mora v sodelovanju z zavezniki odvrniti vojaško agresijo na Republiko Slovenijo in prispevati k mednarodnemu miru in stabilnosti v mejah in zunaj meja zavezništva. V primeru vojaške agresije Slovenska vojska samostojno in v sodelovanju z zavezniki izvaja vojaško obrambo Republike Slovenije.

Z ostalimi nalogami Slovenska vojska prispeva k mednarodnemu miru, varnosti in stabilnosti ter podpira državne organe in javne institucije pri zagotavljanju varnosti in blaginje državljanov Slovenije. Prispevek Slovenske vojske k mednarodnemu miru, varnosti in stabilnosti obsega podporo diplomaciji, sodelovanje pri vzpostavitvi varnosti in zaupanja, izvajanje določenih nalog na področju nadzora oboroževanja in preprečevanju širjenja orožja za množično uničevanje, sodelovanje v operacijah kriznega odzivanja in sodelovanje v boju proti mednarodnemu terorizmu ter drugim grožnjam miru. Podpora državnim organom in institucijam ter zagotavljanje varnosti in blaginje državljanov Republike Slovenije obsegata sodelovanje v zaščiti, reševanju in pomoči ob naravnih ter drugih nesrečah, sodelovanje pri izvajanju določenih nalog policije, sodelovanje v boju proti terorizmu, sodelovanje pri iskanju in reševanju, podporo diplomatskim aktivnostim ter sodelovanje s civilnimi organizacijami. (Vojaška doktrina 2006: 25)

Torej so se funkcije OS Slovenije v času od hladne vojne do danes bistveno razširile/spremenile iz pretežno internih v pretežno eksterne, pri čem udeležba v MOM ter opravljanje tamkajšnjih nalog za zagotavljanje mednarodnega miru in varnosti predstavlja eno najpomembnejših in prioriternih funkcij OS.

Tabela št. 16: Spreminjanje kazalnikov funkcij OS Slovenije

Obdobje Kazalnik	1990 *	1995	2000	2005	2010
Obrambni proračun	0,528 mlrd \$	0,298 mlrd \$	0,273 mlrd \$	0,580 mlrd \$	0,672 mlrd \$
Število vojakov Aktivni (Rezerva)	25,000 (76,500)	8,400 (70,000)	9,000 (61,000)	6,500 (20,000)	7,600 (1,700)
Število aktivnih vojakov/Km ²	1,250	0,414	0,443	0,320	0,374
Število aktiv. Vojakov /1000 preb. (MPR)	12,5	4,18	4,45	3,23	3,75
Število tankov (MBT)	277	82	100	70	45
Število OT (APC)	75	37	86	72	112
Število BVP (IFV)	73	62	52	26	0
Število artilerijskih oborožitvenih sistemov (brez MM)	314	86	78	24	18
Število protiklepnih oborožitvenih sistemov	370	120	100	100	24
Število bojnih letal	73	0	0	0	9
Število nebojnih letal	16	7	19	15	14
Število bojnih helikopterjev	20	0	0	0	0
Število nebojnih helikopterjev	10	11	12	13	16
Število tujih vojakov na ozemlju države	/	/	/	/	/
Udeležba na MOM	UN: 1	UN: 0	UN: 31	NATO: 20 UN: 2 EU: 158 Sum: 180	NATO: 403 UN: 16 EU: 29 OVSE: 2 Sum: 450

* Podatki za leto 1990 so za Slovenijo zgolj izračun 15% skupnih kazalnikov za takratno SFRJ

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011)

6.1.8 OS Švicarske konfederacije

Švica je celinska in alpska, ekonomsko in vojaško zelo dobro razvita srednjeevropska država. Državna neodvisnost in celovitost sta v Švici tesno povezana s principom oborožene nevtralnosti, ki ji je bil, kakor tudi sama Švica, mednarodno priznan na westfalskem kongresu 1648 (Verdross 1978, 10). Z invazijo Napoleonove vojske (1798) je bilo Švici za 16 let vsiljeno vojaško zavezništvo, vendar so ji na dunajskem kongresu (1815) spet priznali stalno nevtralnost, ki je bila po 1. svetovni vojni v Versaillesu še enkrat potrjena.

V času hladne vojne je Švica zaradi nečlanstva v OZN (članica je šele od 2002) sprejela t.i. helsinški proces (KVSE) ter tako pomembno prispevala k podiranju medblokovskih ovir. Po koncu hladne vojne so se tudi Švicarji zavedali prihajajočih sprememb na mednarodnem varnostno-političnem prizorišču. Tako je že leta 1990 švicarski zvezni svet podal varnostno poročilo (nem. Bericht 90) zvezni skupščini, v katerem je prvič omenjeno delo na promociji miru ter zmanjšanje klasične – konvencionalne vojaške grožnje.

Švicarji so v zgodnjih devetdesetih letih izvajali obsežne obrambne reforme, "Reform 95" ter vzporedno tudi reformo OS, "Armed Forces 95 project". Cilj teh reform je bil zagotoviti ustrezno, predvsem učinkovito, civilno obrambno organiziranost saj lokalne skupnosti premorejo učinkovito in multifunkcionalno hitro razvijajočo zaščito in pomoč pri reševanju za glavne krizne situacije vseh vrst, ki vključuje tudi uporabo OS. (Swiss Armed Forces 2001: 18)

Leta 1996 se je Švica kljub stalni oboroženi nevtralnosti in po burnih razpravah včlanila v Natov program PzM, s čimer je pokazala, da je teza iz časa hladne vojne, "nevtralnost je enako varnost" preživeta in da jo je potrebno zamenjati z mednarodnim sodelovanjem, integracijami in solidarnostjo. Junija 1996 je imenovan vodja komisije o strateških zadevah, Edouard Brunner, ki je s svojo skupino ekspertov izdelal in 28. februarja 1998 tudi predstavil zaključno analizo, v kateri so si avtorji zastavili vprašanje, "kako lahko najbolje branimo našo državo, njene vrednote in njene interese ter sočasno promoviramo mir in demokracijo v svetu ". Za dosego teh ciljev je komisija poudarila tri zahteve: a) delovanje v združenih naporih za mir v kriznih območjih kot izraz švicarske solidarnosti, b) mednarodno sodelovanje v preprečevanju nevarnosti in groženj, s katerimi se ne moremo spopasti sami in c) stalna nadgradnja naše varnostne ureditve do spremenjenih groženj varnosti. (Swiss Armed Forces 2001: 18,19)

Leta 1999 je švicarski zvezni svet izdal novo varnostno poročilo o švicarski varnostni politiki (nem. Bericht 2000), s katerim je postavil temelje reform njihovih OS, "Armee XXI.". V navedenem poročilu je zvezni svet predstavil novo obrambno varnostno strategijo, v kateri se je na račun izolacionizma in avtonomnosti zavzemal za večje sodelovanje Švice na mednarodno varnostnem področju ter to imenoval "varnost skozi sodelovanje" (nem. Sicherheit durch Koopetation). (Security through Cooperation ... 1999: 2)

Naslednji pomemben korak za reformo švicarskih OS je bil opravljen leta 2001 z referendumom, na katerem so Švicarji odločili z zgolj 50,99 % o spremembi zakona o vojski (nem. Militärgesetz), da lahko švicarski vojaki v MOM za potrebe samoobrambe nosijo orožje, ki so ga v MOM KFOR leta 2002 tudi dobili.

Ker po mnenju Nicole Herzog (v Vojno delo 2010, 81) poročilo iz leta 1999 ni bilo zadostno za bistveno spremembo smeri švicarske nacionalne varnosti, je zato januarja 2010 švicarski zvezni svet izdal novo varnostno-politično poročilo, ki v bistvo predstavlja novo nacionalno varnostno strategijo, v kateri se ponovno opredeljuje pomembnost sodelovanja Švice v preprečevanju mednarodnih kriz in spopadov, vendar to mednarodno sodelovanje mora ustrezati švicarskim nacionalnim interesom⁶⁰. Iz navedenega razloga globalni riziki in grožnje zavzemajo pomembno mesto v novem varnostno-političnem poročilu. Zelo malo verjeten se jim zdi, tudi na osnovi razvojno-usmerjevalnih dokumentov sosednjih držav, vojaški spopad v Evropi, povsem drugače pa se razume grožnje: po kritični nacionalni infrastrukturi, kibernetične grožnje, mednarodni terorizem (islamske radikalne teroristične skupine), organizirani kriminal, naravne in druge nesreče. Torej novo poročilo tokrat na področju spreminjanja zunanje in varnostne politike ni prineslo veliko novega, veliko večji poudarek dokument posveča notranji organizaciji in koordinaciji med posameznimi (predvsem zveznimi) organi, službami pri zagotavljanju notranje varnosti. V tem cilju se uvaja pojem "varnostna zveza", katere cilj je čim prej in najbolj ustrezno reagirati ob nastalem riziku ali grožnji. V tem smislu se tokrat bolj poudarjajo interne funkcije OS Švice, oziroma močno sodelovanje OS in civilnega okolje. (Herzog v Vojno delo 2010: 82-89)

Švica je kot nečlanica OZN le sporadično sodelovala v MOM OZN in to zgolj s finančnimi sredstvi in logistiko. To je bila posledica, da za sodelovanje švicarskih OS v MOM ni bilo zakonske podlage. Po koncu hladne vojne in z začetkom sodobnih in kompleksnih MOM pa tudi Švica spreminja pogostost in naravo sodelovanja v mednarodnem okolju. Švicarski zvezni svet se je že leta 1990 zavzemal za udeležbo švicarskih OS v MOM, vendar je bil na referendumu leta 1994 njihov predlog gladko zavrnjen, kljub temu je Švica začela pošiljati svoje OS v MOM OZN, EU in OVSE, kot članica Natovega programa PzM pa tudi na MOM pod okriljem zveze Nato (KFOR).

6.1.8.1 Spremenjene funkcije OS Švice po hladni vojni

V varnostno-političnem poročilu zveznega sveta iz leta 1990 so navedene naslednje funkcije švicarskih OS: a) zagotavljanje vojaške prisotnosti na zemlji in v zraku, b) preprečevanje vojaške agresije v/skozi švicarski zračni prostor ali ozemlje, c) zagotavljanje in zavarovanje trans-evropske prometne in energetske koridorje in č) razvijanje

⁶⁰ V kakšno smer bo šlo švicarsko sodelovanje v MOM in mednarodno delovanje na splošno, je odvisno od političnih odločitev, ki bodo temeljile na balansiranju med švicarsko nevtralnostjo in ostalimi varnostnimi vprašanji Švice (Herzog 2010: 87)

sodelovanja in zaupanja ter izgradnja varnostnih ukrepov do še dovoljene razširjene nevtralnosti. Vendar se v navedenem poročilu kljub temu že tedaj navajajo varnostno policijske funkcije OS, zajemajoč tudi promocijo miru z udeležbo v UN MOM. (Swiss Armed Forces 2001: 16,17)

Leta 1999 je švicarski zvezni svet izdal novo varnostno-politično poročilo o švicarski varnostni politiki (nem. Bericht 2000) s katerim je postavil temelje reform njihovih OS, "Armee XXI." V ta namen je švicarska politika ponovno proučila tri bistvene funkcije OS: a) sodelovanje v MOM, b) obramba in varovanje ozemeljske celovitosti in c) preprečevanje in upravljanje obstoječih nevarnosti (Security through Cooperation 1999: 2)

Vse navedene funkcije OS so pomembne za švicarsko varnost, čeprav to niso samo naloge/funkcije OS, sta druga in še posebej prva (nova) navedena funkcija bistvenega pomena za ohranitev švicarskih interesov v strateškem (mednarodnem) okolju. Ta funkcija vključuje napotitev vojaškega osebja in enot (kontingentov) v MOM, ki so v skladu z mednarodnim pravom.

Tabela št. 17: Spreminjanje kazalnikov funkcij OS Švice

Obdobje Kazalnik	1990	1995	2000	2005	2010
Obrambni proračun	4,10 mlrd \$	5,16 mlrd \$	4,9 mlrd \$	4,7 mlrd \$	4,57 mlrd \$
Število vojakov Aktivni (Rezerva)	21,500 (625,000)	22,400 (396,300)	28,970 (351,200)	26,000 (210,00)	25,620 (171,891)
Število aktivnih vojakov/Km ²	0,520	0,542	0,701	0,629	0,620
Število aktiv. Vojakov /1000 preb. (MPR)	3,30	3,16	4,08	3,48	3,37
Število tankov (MBT)	870	869	556	355	344
Število OT (APC)	725	836	1045	1515	1365
Število BVP (IFV)	625	507	435	127	154
Število artilerijskih orožij (brez MM)	1403	1115	588	348	200
Število protiolepnih oborožitvenih sistemov	2290	2700	3012	685	110
Število bojnih letal	289	153	154	90	87
Število nebojnih letal	116	90	88	66	71
Število bojnih helikopterjev	0	0	0	0	0
Število nebojnih helikopterjev	125	106	85	62	59
Število tujih vojakov na ozemlju države	/	/	/	/	/
Udeležba na MOM	UN: 15	UN: 29	UN: 20 NATO: 130 OVSE: 50 Sum: 200	NATO: 224 UN: 25 EU: 30 Sum: 279	NATO: 200 UN: 27 EU: 20 OVSE: 0 Sum: 247

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011)

Zvezni svet pa bo še naprej za vsako MOM posebej odločal o naravi in trajanju švicarske udeležbe. Predvideva se nujnost povečanja sposobnosti OS za mednarodno sodelovanje v okviru PzM in bilateralnih aktivnosti, tudi na področju zaščite in reševanja (Security through Cooperation ... 1999: 46).

6.1.9 Kneževina Liechtenstein

Liechtenstein je najmanjša celinska in alpska srednjeevropska, vendar najbogatejša država, ki gospodarsko in carinsko povezana z Švico ter sploh nima svojih OS. Zato torej v primeru Liechtensteina sploh nimamo predmeta proučevanja. Kljub temu je Liechtenstein zainteresiran za evropsko varnostno politiko in je zelo aktiven član OSCE.

www.workmall.com/wfb2010/liechtenstein/liechtenstein_military.html (27.6.2011)

7 ZAKLJUČEK

V OS srednjeevropskih državah se po koncu hladne vojne izvajajo številne reforme, z namenom transformirati slednje v majhne a učinkovite, poklicno popolnjene, dobro izurjene in izobražene, sodobno opremljene, premestljive ter interoperabilne OS, ki bodo zmožne uspešno reagirati na številne sodobne in vse bolj globalne grožnje v spremenjenem mednarodnem varnostno-političnem okolju.

Tako po eni strani, pri večini OS srednjeevropskih držav zasledimo zmanjšanje pomena tradicionalnih nevojaških nalog socialnega imperativa (socializacija, gradnja infrastrukture, izobraževanje ...), ki jih vse bolj nadomeščajo prav tako netipične vojaške naloge (zaščita in reševanje, notranja varnost, humanitarna pomoč ...). V bistvu je zaznaven trend prenosa pozornosti od mirnodobnih, povsem nevojaških funkcij, k mirnodobnim, bolj vojaškim funkcijam OS. Po drugi strani pa se povečuje potreba po izpolnjevanju sicer neprimerno bolj razslojenega funkcionalnega imperativa, ki sedaj ni več omejen zgolj na izvajanje oboroženega boja in odvratanja vojaških groženj, temveč je usmerjen v nove vloge in funkcije OS, s katerimi se zagotavlja večje varstvo človekovih pravic, zagotavljanje in vzdrževanje mednarodnega miru in varnosti ter zagotavljanja človekoljubne pomoči.

Dejansko večina srednjeevropskih držav izvaja transformacijo svojih OS, ki so sicer formalno še vedno namenjene vojaški obrambi nacionalne države, vendar tega zaradi bistveno zmanjšanega kadrovskega obsega (MPR) in oborožitvenih sistemov, ki so namenjeni za opravljanje te funkcije, sedaj slednje niso sposobne več izvajati same. Zaradi navedenega so skoraj vse srednjeevropske države postale članice neke obrambne in/ali varnostne integracije – Nato in/ali EU, v katerih si zagotavljajo varnost (izjema je Švica in Liechtenstein). Po drugi strani pa so sedanje OS bistveno bolj pripravljene za odgovore na nove varnostne (globalne) grožnje.

Številni kazalniki, ki podpirajo (omogočajo) funkcije OS srednjeevropskih držav in so prikazani v tabeli št.18 in grafu št.1, kažejo na to, da se je ali se še izvaja dokaj uspešna transformacija slednjih v majhne, a učinkovite, visoko strokovne, poklicno popolnjene in sodobno opremljene, premestljive ter interoperabilne OS, katerih prioriteta funkcija se je iz nacionalno vojaško obrambne spremenila v funkcijo zagotavljanje mednarodnega miru in varnosti, katero najbolj implementirajo skozi vse obsežnejše in dolgotrajnejše delovanje v MOM.

Zaradi navedenega lahko v uvodu zastavljeno hipotezo št.1, da "Funkcije OS srednjeevropskih držav po hladni vojni vse manj odražajo nacionalno definirane varnostne

strategije, pač pa so prilagojene multinacionalnemu odzivanju na nove varnostne grožnje, ki so po značaju in pojavnosti vedno bolj globalne in univerzalne", v celoti potrdim!

Tabela št. 18: Spreminjanje kazalnikov funkcij OS srednjeevropskih držav

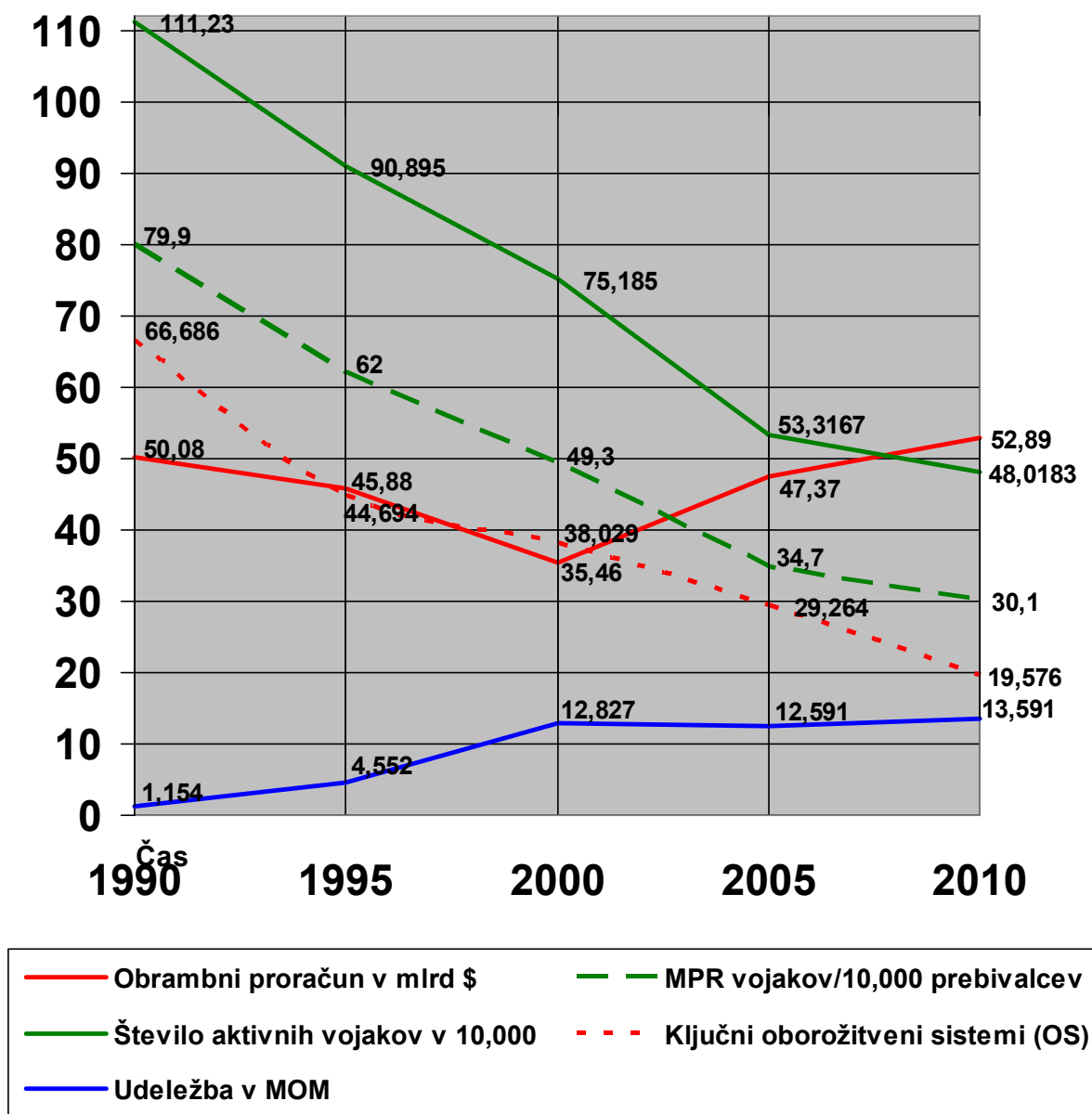
Obdobje Kazalnik	1990	1995	2000	2005	2010
Obrambni proračun V mlrd \$	50,078	45,882	35,462	47,378	52,892
Število aktivnih vojakov	1.112,300	908,950	751,850	573,167	480,183
Število vojakov/km ²	0,988	0,784	0,643	0,464	0,409
Število akt. vojakov /1000 preb. (MPR)	7,99	6,20	4,93	3,47	3,01
Število tankov (MBT)	15838	8506	6937	5021	2482
Število OT (APC)	18328	9773	8058	7888	5347
Število BVP (IFV)	7405	6384	5842	5184	4664
Število artilerijskih oborožitvenih sistemov	11178	6581	5254	4277	2304
Število proti oklepni oborožitvenih sistemov	9351	9436	9331	5040	2220
Število bojnih letal	2274	1715	1270	840	692
Število nebojnih letal	1201	919	695	551	454
Število bojnih helikopterjev	167	202	138	86	233
Število nebojnih helikopterjev	944	718	504	377	683
Število tujih aktiv. voj. na ozemlju države	873,100	137,450	85,880	80,400	74,147
Udeležba na MOM	UN: 1154	UN: 4552	NATO:6718 UN: 6059 OVSE: 50	NATO:8454 EU: 2239 UN: 1898	NATO:11272 UN: 1068 EU: 1013 OVSE: 238
SKUPAJ	1,154	4,552	12,827	12,591	13,591

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011)

Proces spreminjanja oziroma transformacije OS je nedvomno kompleksen in večplasten proces, kar sem opisal v šestem poglavju za vsako državo posebej. Članstvo v varnostno-političnih asociacijah (predvsem Nato, EU), ki se zaradi izpolnjevanja svojega poslanstva vse bolj angažirajo v mednarodnem okolju oz. na MOM, prav te pa so temeljni spodbujevalec reform OS srednjeevropskih držav ter tako bistveno prispevajo k hitrejši transformaciji OS držav članic. Prav zaradi navedenega imata Švica in Avstrija pri transformaciji in spreminjanju funkcij svojih, sicer dobrih OS, nemalo težav. Razprava o prehodu na izključno poklicno popolnjevanje, kot atribut postmodernih OS, se tam šele začenja ob tem pa sočasno postavlja vprašanje njihove nevtralnosti.

Danes so vse države Srednje Evrope demokratične (parlamentarne demokracije ali kneževina) z liberalno kapitalističnim in vse bolj soodvisnim gospodarstvom, vendar na področju varnostno-politične ureditve Avstrija, Švica in Liechtenstein izstopajo zaradi svoje nevtralnosti in posledično ne članstva v zvezi Nato. Če odmislimo Liechtenstein, ki sploh nima OS, saj so v ustavi prepovedane, ima Švica zaradi svoje permanentne oborožene nevtralnosti, ki je še vedno trdno zasidrana v zavesti Švicarjev, težave pri spremljanju-zasledovanju transformacijskih procesov OS. Nekaj manj težav ima prav tako nevtralna Avstrija, ki, predvsem pred domačo politično javnostjo, transformacijo svojih OS opravičuje z vlogo Avstrije v EU in njeni skupni varnostni in obrambni politiki (SVOP).

Graf št. 1: Trendi gibanja vrednosti nekaterih kazalnikov funkcij OS SE po HV

Kljub navedenemu sta obe nevtralni državi članici Natovega programa PzM, kar jima omogoča vse obsežnejšo udeležbo v tistih MOM za katere je, kot regionalna organizacija, odgovoren Nato.

Glede na uspehe pri transformaciji OS, večine srednjeevropskih držav, oziroma držav članic Nata ter navedene težave Švice in Avstrije, ki sta edini srednjeevropski državi, ki še uveljavljata t.i. splošno vojaško obveznost in sočasno nista članici zveze Nato, lahko v metodološkem delu zastavljeno hipotezo št. 2, da je ..."spreminjanje OS srednjeevropskih držav kompleksen, večplasten ter z varnostno-politično ureditvijo tesno povezan proces, zaradi česar se OS vseh srednjeevropskih držav kljub spremenjenim funkcijam še niso v celoti preoblikovale v t.i. postmoderni tip OS"... v celoti potrdim!

Po hladni vojni leta 1990, ko je kar 83,4 % vseh pripadnikov iz srednjeevropskih držav na MOM prihajalo iz OS nevtralne Avstrije, je pozneje obseg udeležbe OS srednjeevropskih držav v MOM vseskozi strmo naraščal. Zaradi bližine krize v bivši SFRJ ter zaradi bistveno spremenjenih mednarodnih varnostno-političnih razmer, so se do leta 1995 na MOM množično odzvale tudi države bivšega varšavskega sporazuma in tako večinsko prispevale k kar 300 % povečanju angažiranja OS srednjeevropskih držav v MOM. Po letu 1995 oziroma po prvem angažiranju zveze Nato v MOM v BiH in nato na Kosovu, se je do leta 2000 udeležba OS srednjeevropskih držav povečala za naslednjih 182 % pri tem je udeležba navedenih držav v MOM, ki jih je vodila zveza Nato prvič postala prevladujoča. Trend naraščanja udeležbe se je do leta 2005 ustalil, vendar se je bistveno spremenila notranja struktura oz. delež pripadnikov, ki so sodelovali v MOM, pod neposrednim vodenjem OZN ali zveze Nato oziroma drugih regionalnih organizacij. Tako je kar 67 % od vseh pripadnikov OS srednjeevropskih držav, ki so sodelovali v MOM v tem obdobju sodelovala v okviru operacije zveze Nato. Bistveno so se spremenile tudi MOM same, ki so sedaj bolj kompleksne z veliko večjim številom sodelujočih subjektov in so pogosto opredeljene z zelo robustnim mandatom. Do leta 2010 je obseg udeležbe porasel še za nekaj odstotkov, vendar so se države Srednje Evrope, ki so razen Liechtensteina vse članice zveze Nato ali kljub nevtralnosti članice programa PzM (Avstrija in Švica), skoraj povsem orientirale na sodelovanje v MOM, ki jih vodi zveza Nato, saj je v slednjih sodelovalo kar 83 % vseh pripadnikov OS srednjeevropskih držav, ki so se v letu 2010 udeležili MOM.

Na osnovi predstavljenega trenda, obsega in strukture udeležbe OS srednjeevropskih držav v okviru mednarodnih enot in poveljstev v MOM. Ter na osnovi dejstva, da to izvajajo v mednarodnem okolju, ki je v zadnjem času vse bolj oddaljeno od Srednje Evrope, sicer lahko potrdim v uvodu zastavljeno hipotezo št. 3, da: z vse obsežnejšo, frekventnejšo in trajnejšo udeležbo OS srednjeevropskih držav v

večnacionalnih enotah v mednarodnem okolju, že lahko govorimo o nastajanju t.i. »postnacionalnih OS«.

Hipotezo potrjujem tudi zato, ker s kontingenti ali osebjem OS držav Srednje Evrope na MOM posredno poveljujejo mednarodna poveljstva. Situacija bi verjetno bila povsem identična pri angažiranju OS članic Nata pri obrambi lastnega ozemlja ob aktiviranju 5. člena washingtonske pogodbe, saj bi z večjimi nacionalnimi enotami najbrž poveljevala mednarodna (Nato) poveljstva.

Prav tako je, po besedah Gen. Podpolkovnika Jürgena Bornemanna iz Natovega mednarodnega vojaškega štaba, v zadnjem času predvsem zaradi finančnih težav držav srednjeevropskih držav pri financiranju obrambnih proračunov, prisotna veliko večja politična podpora za oblikovanje določenih nadnacionalnih (Nato) zmogljivosti k katerim bi srednjeevropske države prispevale zgolj del virov (finančnih ali človeških), nakar bi s to nadnacionalno zmogljivostjo neposredno razpolagala zveza Nato. Še bolj pa se karakter postnacionalnih OS kaže na področjih vojaškega izobraževanja in usposabljanja, katero zaradi vse bolj prisotnega zavedanja o skupnih - nadnacionalnih grožnjah in izzivih in temu posledično uveljavljanju zavezniških obrambnim strategij in nenazadnje tudi zaradi zniževanja stroškov delovanja, postaja vse bolj skupno – nadnacionalno.

Tudi v Sloveniji je, tako kakor v večini srednjeevropskih držav, ekonomsko-finančna kriza močno zmanjšala finančna sredstva, ki so bila namenjena za nabave novih (grožnjam ustreznih) zmogljivosti. Tako se je Slovenija v letu 2011 pri razdeljevanju obrambnega proračuna zelo oddaljila od idealnega razmerja 50:30:20 (osebje : operativno delovanje : nabave) na skromnih 80:12:8, kar slovenskim OS ne omogoča več spremljanja/zasledovanja procesov transformacij postmodernih OS.

Navedeno nikakor ne pomeni, da bodo nacionalne OS nemudoma zamenjane z postnacionalnimi, temveč zgolj začetek dolgega in zapletenega procesa oblikovanja postnacionalnih sil sprva zgolj v spektru najzahtevnejših zmogljivosti, ki jih predvsem manjše OS ne zmorejo zagotoviti same.

Nedvomno je večji del srednjeevropske regije v zadnjih dvajsetih letih doživel pomembne politične gospodarske in varnostne spremembe, ki se odražajo ne samo v izboljšanih življenjskih razmerah ter višjem standardu ljudi, temveč tudi kvalitetnejši družbeni infrastrukturi, predvsem v vzhodnem delu Srednje Evrope. Po drugi strani pa se je zaradi uspešno izkoriščene možnosti zunanjetrgovinske menjave med zahodom in vzhodom povečala in sočasno podaljšala gospodarska rast v državah zahodnega dela Srednje Evrope. Prav tako so, glede varnosti, s širitvijo EU in zveze Nato na vzhod, v prvi vrsti pridobile prav zahodne države Srednje Evrope, ki se sedaj ne nahajajo več na sami periferiji območja evro-atlantskih integracij.

Tako lahko skozi analizo srednjeevropske regije v obdobju od konca hladne vojne do danes zaključim, da je prav Srednja Evropa zaradi nekakšne simbioze med njenim zahodnim in vzhodnim delom dosegla sinergijo na številnih področjih. Še več, na tem mestu sledim številnim avtorjem, ki zaradi trenda globalizacije vidijo nadaljevanje procesa širitve EU (manj verjetno zveze Nato) na vzhod, oziroma v Vzhodno Evropo, kar bo Srednji Evropi prineslo podobne gospodarske in varnostne učinke, kot je s svojo širitvijo na vzhodni del srednjeevropske regije sedaj pridobil njen zahodni del.

In nenazadnje danes vsebinsko območje med Črnim morjem, Jadranom in Baltikom spet vzbuja pozornost mednarodne skupnosti (beri ZDA), ker naj bi s svojo transformacijo političnih, gospodarskih, družbenih in varnostnih struktur iz socializma po koncu hladne vojne, pripomoglo k uspehu procesov demokratizacije po vstajah v arabskem svetu ⁶¹.

Kljub zgoraj navedenim uspehom ter geografsko-politično opredeljenem pojmu Srednje Evrope, slednja na politični ravni mednarodnih odnosov ne predstavlja pomembnejšega dejavnika. Srednja Evropa kljub naporom in številnim subregionalnim pobudam ne predstavlja tipične kohezivne regije, saj nima oblikovanih mehanizmov, ki so značilni za politično regijo. Dejansko je Srednja Evropa ena od evropskih geografskih regij. Po koncu hladne vojne in vključevanju severno slovanskih in južno slovanske držav(e) ter Madžarske ob sočasnem poenotenju družbeno-političnih ureditev v nacionalnih državah (parlamentarna demokracija in liberalni kapitalizem) ter njihovo vključevanje v zvezo Nato in EU lahko sicer govorimo, da je Srednja Evropa danes v tem pogledu spet bolj enotna. Vendar se kljub navedenemu ne moremo strinjati, da je Srednja Evropa kot geografska regija Evrope po uspešni izvedbi političnih, gospodarskih in tudi varnostnih reform, že postala politična oziroma geopolitična regija znotraj Evrope.

Po drugi strani pa je potrebno poudariti, da z razširitvijo zveze Nato in EU proti vzhodu, sedaj vzhodni del Srednje Evrope dejansko utrjuje t.i. evropsko paradigmo na svojih vzhodnih mejah. Torej v metodološkem delu naloge zastavljeno hipotezo št.4; da s ponovnim političnim, gospodarskim, kulturnim in vojaškim povezovanjem držav Srednje Evrope po hladni vojni, slednja prerašča iz geografske preko politične v geopolitično regijo Evrope, ki utrjuje evropsko paradigmo na njenih vzhodnih mejah. ...potrdim samo delno!

Na koncu lahko povzamem ugotovitev, da OS srednjeevropskih držav po hladni vojni postajajo vse bolj multifuncionalne, vendar sočasno vse manj specializirane in opremljene za izvajanje klasičnega združenega bojnega delovanje ali povedano drugače izgubile so bistveni delež (približno 60%) svoje bojne moči ter povečale svoje ekspedicijske zmogljivosti, ki pa vsebujejo bistveno manj trde bojne moči.

⁶¹ Zaradi zelo velikih razlik med obema deloma sveta je negotovo, koliko se izkušnje sploh da prenesti. Vsekakor si predvsem Washington v arabskem svetu želi vsaj takšno zgodbo o uspehu, kakršna je zgodba o vzhodnem delu Srednje Evrope.

8 LITERATURA

1. Monografije:

- Art. J. Robert (1980) *The Four Functions of Force*, International security, vol.4,
- Betz and Loewenhard (2001) *Army and State in Postcommunist Europe*, London, Frank Cass Publishers
- Binnendijk, Hans and Kugler Rihard, L. (2006) *Seeing the Elephant, The U.S. Role in Global Security*, Center for Tehnology and National Security Policy, NDU Press, Washington D.C.
- Bufon, Milan (2007). *Osnove Politične Geografije*. Koper: Založba Annales.
- Callaghan J. in Kernic F. (2003) *Armed Forces and International Security*, Global Trend and Issues, ERGOMAS, LIT Verlag ,Munster
- Dandeker, Cristopher (1999) *Facing Uncertainiy, Flexibile Forces For the Twenty-First Century*, National Defence College, London.
- Drake, Gordon, C. (1997) *German Security in Central Europe*. V *European Secutity* 6(4), 72-86, Frank Cass and Co., London
- Edmunds, T., Malešič, M. (2005) *Defence Transformation in Europe: Evolving Military Roles*. IOS Press, Amsterdam
- Enciklopedija Slovenije Zvezek 12 (1998) Mladinska knjiga, Ljubljana
- Forster, Anthony (2006). *Armed Forces and Society in Europe*. Basingstoke: Palgrave Macmillan
- Giegerich, Bastian in Aleksander, Nicoll ur. (2008) *European Military Capabilities*. London. The International Institute for Strategic Studies
- Gorka, L. Sebastje'n (1999) *NATO After Enlargement: Is the Alliance better off?*NATO Review. No.3.Nato Office of Information and Press, Brussels,
- Grizold, A., Tatalović, S., Cvrtila, V. (1999) *Suvremeni Sistemi Nacionalne Sigurnosti*. Sveučilište u Zagrebu, Zagreb
- Grizold, Anton (2005) *Slovenija v spremenjenem varnostnem okolju, K razvoju obrambno zaščitnega sistema: Izzivi in spodbude*, FDV, Ljubljana
- Haltiner, W. Karl (2000) *Policemen or soldiers? Organizational Dilemmas in the Constabularization of Armed Forces*. V Malešič, Marjan, *International Security, Mass Media and Public Opinion*, FDV, Ljubljana
- Huntington, Samuel, P. (1957) *The Soldier and The State, The Theory and the Potitics of the Civil-Military Relations*, New York, Vintage books
- Huntington, Samuel, P. (2005) *Spopad Civilizacij in preoblikovanje svetovnega reda*. Mladinska knjiga, Ljubljana
- Jelušič, L., Selby, J. (1999) *Defence restructuring and conversion: Sociostruktural aspects*, Brussels, Directorate-General Research
- Keegan, John (2005) *Zgodovina vojskovanja*, FDV, Ljubljana
- Klinar, Tomaž (2007) *Primerjava organiziranosti in nalog oboroženih sil Avstrije in Slovenije*, Specialistično delo, Ljubljana.
- Krušič, Marjan (1993) *Srednja in Zahodna Evropa*. Ljubljana, Založba Mladinska Knjiga

Malešič, Marjan (ed.) et.al. (2003) *Conscription vs. All-Volunteer Forces in Europe*, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, Germany

Mally, Igor (2005) *Med geopolitično re-orientacijo in mednarodno integracijo, Izbrani vidiki širjenja Evropske unije v Srednji Evropi*, Magistrsko delo, Univerza v Ljubljani, Filozofska Fakulteta, Ljubljana

Moskos, C. Charles; Williams, J. (2000) *The postmodern military*, Armed forces after the colt war, Oxford University Press, New York

Report of Federal Council to the Federal Assembly on the Security Policy of Switzerland (1999) *Security through Cooperation* (Report 2000). Bern: Schweizerisches Bundesrat.

Rockberger Nicolaus (2003) *Hungary in Central Europe, The Strategic Situation in Central Europe The Case of Hungary*, Studien und Berichte zur Sicherheitspolitik 5/2003, Landesverteidigungsakademie, Wien

Schmidl, Erwin A. (2001) *Im Dienst des Friedens – Die österreichische Teilnahme an Friedensoperationen seit 1960*. Graz, Austrija Medien service GmbH.

Simon, Jeffrey (2000) *Transforming the Armed Forces of Central and East Europe*. Strategic forum. Institute for National Strategic Studies, National, Defense University, št. 172, junij 2000.

Tunjić, Filip (2004). *Vmesna Evropa*, Konfliktnost državnih teritorialnih meja, Koper, Knjižnica Annales Majora,

Verdoss, Alfred (1978) *The Permanent Neutrality of Austria*. Verlag fur Gesihidhte und Politik, Viena

Vodopivec, Peter in drugi (1991). *Srednja Evropa*. Ljubljana, Založba Mladinska Knjiga,

Vojaška doktrina Republike Slovenije (2006) Ljubljana, MORS

2. Zborniki:

Avstrija (2005) *Obveščevalna analiza*, PS SV, Vrhnika

Jane's sentinel Security Assesment: The Balkans, 2003, str. 353

Jane's sentinel. The Balkans, november 2000 – april 2001 str. 395 - 450

Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2002/03, 2005/06, 2010, 2011) The International Institute for Strategic Studies, London, Routledge Journals

Pitamic, L. (1915) *Friderik Naumann – Srednja Evropa*, Slovenski Pravnik, Ljubljana

Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije (ReSNV-1), Uradni list RS, št. 27/2010 z dne 2. 4. 2010

Swiss Armed Forces (2001) *Defence and civil protection in Switzerland*,

Vojno Delo (2010) *Opštevojni naučno-teorijski časopis*, Ministarstvo Odbrane Republike Srbije, Medija centar "Odbrana", Vojna štamparija, Beograd

3. Prispevki iz medmrežja

<http://egradiva.gis.si/web/3.-letnik-geografija/evropa-naravno> (10.5.2011)

http://www.mzz.gov.si/si/zunanja_politika/kulturno_sodelovanje (12.5.2011)

http://www.germany-info.org/relaunch/politics/domestic/Bacgraund_dom/bundeswehr.htm (17.6.2011)

www.army.cz/scripts/file.php?id=4526&down=yes Military Strategy of the Czech Republic 2008(10.4.2011)

<http://www.intellpros.com/Downloads/czech.doc> Military Strategy of the Czech Republic 2005(4.4.2011)

<http://www.vlada.si/sitemeinprojektivključevanjeslovenijevNato> (27.6.2011)

http://merln.ndu.edu/whitepapers/SlovakiaMilitary_English2001.pdf Vojaška strategija Slovaške iz leta 2001 (20.6.2011),

www.isn.ethz.ch/isn/Digital-Library/.../Detail/?ots591...en Security through Cooperation Swiss 1999 (6.4.2011)

http://www.bmlv.gv.at/pdf_pool/gesetze/wg2001.pdf Wehergesetz 2011 (12.4.2011)

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/> (2010)

http://www.germanculture.com.ua/library/facts/bl_army.htm (16.6.2011)

<http://www.workmall.com/wfb2010liechtensteinmilitary.html> (27.6.2011)

<http://www.bmlv.gv.at> OS Avstrije (14.4.2011)

<http://www.poslovni-utrip.si> (4.5.2011)

http://sl.wikipedia.org/wiki/Srednja_Evropa (5.5.2011)

http://wapedia.mobi/sl/Srednja_Evropa (9.5.2011)

<http://alpeadria.org/slovensko/index.php> (10.5.2011)

<http://www.finance.si> (11.5. 2011)

<http://sierra5.net/index.php> (12.5.2011)

<http://izvoznookno.si/Dokumenti/Podatkiodržavah> (16.5.2011)

http://en.wikipedia.org/wiki/File:NATO_PfP_Members_crop.svg (2.6.2011)

<http://www.eng.bmv.g.de/sicherheit/grundlagen/vpr.php> (20.6.2011)

http://zakonodaja.com/zakoni/i/2/10/zobr_upb1/cleni/37.clen/37.clen Zakon o obrambi R Slovenije (15.5.2011),

4. Članki v revijah in zbornikih:

Wosolsobe, Wolfgang (2006) *Austria's Security and Defence Policy*, Truppendinst Interantional 1/2006, Wien

Sporočilo za javnost avstrijskega ministra za obrambo Güntherja Platterja http://www.bmlv.gv.at/facts/bh_2010/index.shtml (25.1.2011)

Avstrijska varnostna strategija http://www.bmlv.gv.at/facts/bh_2010/index.shtml (25.1.2011)

Avstrian Armed Forces <http://www.bmlv.gv.at/english/dynmod/artikel.php?id=3024> (26. 1. 2011)

Resolution by the Austrian Parliament Security and Defence Doctrine - dostopno na: <http://www.bka.gv.at/DocView.axd?CobId=3604> (27. 1. 2011)

WikiLeaks: Evropski vojaki so v Afganistanu zaradi "ustrežljivosti do ZDA" dostopno na: <http://www.dnevnik.si/novice/svet/1042407978> (31.1.2011)

Unterseher, Lutz (2003) Conscript in Germany – Past, Present, positions, Plans, Prospect. V Malešič Marjan (ur.) *Conscript vs. All-Volunteer Forces in Europe*, Nomos Verlagsgesellschaft Baden-Baden, 63-83.

Knific, Boris (2002) Madžari in Čehi s švedskim bojnim letalom. Revija Obramba, let.34, št.1.: 46-48

Grmek, Meta (2001) Češka izkušnja članstva v Natu. Slovenska vojska. let.9, 19.10.: 10-12.

http://www.bmlv.gv.at/misc/image_popup/ImageTool.php?strAdresse=/english/introle/images/foreign_deployments.png&intSeite=1024&intHoehe=640&intMaxSeite=1024&intMaxHoehe=616&blnFremd=0

CIA The World Factbook – Austrija. (31.1.2011) Dostopno na <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/au.html>

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC:

AČR – Armada češke republike

CENCOOP – Central European Nations Cooperation in Peace suport

EUBG – European Battle Group

KoV – Kopenska vojska

KOZ – Končne operativne zmogljivosti

MOM- Mednarodne operacije in misije

NACC – North Atlantic Cooperation Council

NATINADS – Nato Integrated Air Defense Sistem

NDR – Nemška demokratična Republika

OS – Oborožene sile

PzM – Partnerstvo za mir

SEP – Srednjeevropska pobuda

SEVOP – Skupna evropska varnostna in obrambna politika

VL – Vojno letalstvo

ZEU – Zahodno evropska unija

ZOZ – Začetne operativne zmogljivosti

ZRN – Zvezna republika Nemčija

SEZNAM SLIK, TABEL IN GRAFOV:

Seznam slik:

Slika 1: Srednja Evropa.....	16
Slika 2: Regijsko razdelitev Evrope.....	20
Slika 3: Alpske in Višegrajske države.....	21
Slika 4: Naravne enote Srednje Evrope.....	21
Slika 5: Družbeno-politična ureditev držav Srednje Evrope v času hladne vojne.....	25
Slika 6: Medsebojna zunanjetrgovinska izmenjava med državami Srednje Evrope.....	37
Slika 7: Vojaško-politična pozicija držav Srednje Evrope v hladni vojni.....	40
Slika 8: Vojaško-politična pozicija držav Srednje Evrope danes.....	40
Slika 9: Države članice Natovega programa Partnerstvo za Mir (PzM).....	41
Slika 10: Determinante-variable, ki v družbi vplivajo na strukturo OS.....	43

Seznam Tabel:

Tabela 1: Zunanjetrgovinska menjava Republike Avstrije.....	26
Tabela 2: Zunanjetrgovinska menjava Republike Češke.....	27
Tabela 3: Zunanjetrgovinska menjava Republike Madžarske.....	28
Tabela 4: Zunanjetrgovinska menjava Zvezne Republike Nemčije.....	29
Tabela 5: Zunanjetrgovinska menjava Republike Poljske.....	30
Tabela 6: Zunanjetrgovinska menjava Republike Slovaške.....	31
Tabela 7: Zunanjetrgovinska menjava Republike Slovenije.....	32
Tabela 8: Zunanjetrgovinska menjava Švicarske konfederacije.....	33
Tabela 9: Kazalniki poseljenosti, BDP in financiranja OS držav Srednje Evrope.....	42
Tabela 10: Spreminjanje kazalnikov funkcij OS Avstrije.....	55
Tabela 11: Spreminjanje kazalnikov funkcij OS Češke.....	59
Tabela 12: Spreminjanje kazalnikov funkcij OS Madžarske.....	65
Tabela 13: Spreminjanje kazalnikov funkcij OS Nemčije.....	70
Tabela 14: Spreminjanje kazalnikov funkcij OS Poljske.....	74
Tabela 15: Spreminjanje kazalnikov funkcij OS Slovaške.....	77
Tabela 16: Spreminjanje kazalnikov funkcij OS Slovenije.....	82
Tabela 17: Spreminjanje kazalnikov funkcij OS Švice.....	85
Tabela 18: Spreminjanje kazalnikov funkcij OS srednjeevropskih držav.....	88

Seznam grafov:

Graf 1: Trendi gibanja vrednosti nekaterih kazalnikov funkcij OS SE po HV.....	89
--	----